

Gipuzkoako Herri Arteko Bertsolari Txapelketa abiatu da

ARGIA

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

GUERE AGINTARIEN SOLDATAK

Etxahun Iruriren heriotzaren 20. urtemuga

DISEINUA

FOTOKONPOSAKETA

INPRESIOA

EDIZIO DIGITALA

BIDALKETA

antza

grafikagintza & komunikazioa

INDUSTRIALDEA, 2 • 20160 LASARTE-ORIA, GIPUZKOA • TEL.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 37 34 03
e-mail: antzagraf@antza.com • www.antza.com

Diseinua: Aitzol Goikoetxea

■ Kontsumo prezioen indizeak eragiten ez dituen soldatak 12

■ Amerika euskaldunek aurkitu al zuten? 22

■ Xori bat khantan ari euskaldün haurrider 29

■ Herriak lehian: Bertso inbasioa 40

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. Asisko Urmeneta	4
Irakurleak mintzo	5

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrietzeta: Ramuntxo Kanblong.	
Mikel Asurmendi	9
Kontsumo prezioen indizeak eragiten ez dituen soldatak. Daniel Udalaiz	12

EKONOMIA

99ko uzta 98koa baino apalagoa izango da. Daniel Udalaiz	16
--	----

EUSKARA

HABEk informatizazio prozesuari ekin dio. Amaia Olano	20
---	----

GIZARTEA

Amerika euskaldunek aurkitu al zuten?	
Nagore Irazustabarrena	22
Kameraren aurreko eta atzeko oroimenak.	
Nagore Irazustabarrena	26
Xori bat khantan ari euskaldün haurrider.	
Xinaberri	29

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak	34
Orfeoiaeren arrakasta, etengabeko berrikuntza.	
Joxemi Saizar	37
Herriak lehian: Bertso inbasioa.	
Estitxu Eizagirre	40

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak	44
Agenda	47
Irrati-Telebista. Beñat Doxandabaratz	48
Bizia	52
Ihesi	53
Denborapasak	56

IRITZIAK

Kultura: Imanol Agirre	36
Azkena: Iñaki Murua	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura eta Euskara Departamendua

Argitarapen honen editorko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

fundazioa
fundación

ASISKO + XAMAR

INDONESIARI
PRESIOA EGITE...
**KAR KAR KAR
KAR KAR
KAR**

... ORAIKOAN
BAI, TIMORKO
**KARKAR
KAR!!**

BA...
BARKATU
BAINA
GAIK BERAKARKARKAR

KAR
KAR
KAR

KUR
KUR
KUR

KER
KER

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.

Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
Baleren Bakaikoa.

Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
Onintza Irureta, Xabier Letona, Eriz
Zapirain.

Maketazioa: Berdaitz Goia.

Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.

Administrazioa: Marijo Aierza.

Harpidetzak: Olatz Korta, Edurne
Urruzmendi.

Hedapena: Ixabel Bereziartua.

Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
Soraluze, Bego Zuza.

Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160
Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45.

Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/

943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122
Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Iratxeko Monastegia 70, 3.
ezkerra. 31011 Iruñea.

Tel.: 948 17 80 78. Faxa: 948 17 80 77.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria...15.000 pta./90,5 Euro

Ipar Euskal Herria...717 lib./109,31 Euro

Espainia...15.000 pta./90,5 Euro

Beste atzerriak...19.300 pta./115,99 Euro

Airez...30.225 pta./181,65 Euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaina Taldeko partaidea da

Aita Santuak diona

Txikitatik oso gustura nengoen zerua goian eta infernua behean zeudelako. Duela gutxi, aldiz, Aita Santuak agerian ezartzen zituen ustekabe mardulak. Haien teoriak, Elizarenak, kudeatuz egi borobilak bailiran. Orain gaiztokia eta goia ez dira lehenago zirenak, ja ez daude ohiko lekuan. Honetan beste batzuetan bezalaxe, Aita Santuak, nire aburuz, gero eta azalpen galkorrak ematen ditu. Era horretan Elizaren rola eta bere nahikundeak zalan-tzazkotzat jo ditzakegu. Are gehiago bere ezaguera umelaren aldaketa ikusirik.

Dena den onartu behar dugu Elizak beti bere burua jagon duela askoren fede itsua-rekin beti prest ontzat emateko beharrez-koa den guztia. Niri dagokidanez sarritan zerua eta infernua hemen ez ote dauden oldotzen dut. Infernua adibidez munduko edozein kale errukarritan, ziegetan edo torturapean. Munduko etsiek ez dute dena ordaintzen hemen beste zigor baten beha-rikeri gabe? Niretzat, askorentzat, bizitza honetan bizi daiteke, bizi gaitzek galdu-keriaren gaindia.

Aldi berean infernuarena beti iruditu zait beldurraren heziketa, toki beldurgarri hori, non pekatariek ezarritako zigorra jasaten baitute betiko suaz. Zerua, oster, izango litzateke jasaten duena atsegin egon dadin paradisuaren aginduarekin.

Hala eta guztiz ere egia da sinesgaitz tematuenak ere pentsa dezake, noizbait, zerbait egon daitekeela (egon beharko lu-keela) hil ondoren, oso gogorra baita onar-tzea hemen dena buka daitekeela. Gehiago esango nuke, gozagarri baten truke jende

askok edozein gauza sinetsiko duela.

Bestaldetik anitzetan gogoan dut bata zein bestea (infernua ala zerua) gure ba-rruan egon daitezkeela, nahiz eta ona den oro oso gutxi iruditu, eta sufrimendua beti hagit latza pairatzeko.

Elizaren barruan Deabrua desagertu egin da, porrot izugarria jaso ondoren. Nik ordea ikus dezakedanez pentsatzen dut be-rriz gizatu dela zeren eta gehiegikeriak eta zoritxarrak handitzen baitoaz. Era berean, uste dut, nagusikeria txarrenaren egilea ez dela deabrua baizik eta gozo eta lasai bizi diren batzuk.

Esan gabe doa, halaber, aitorpena (be- hintzat lehenago egiten zen eran) desagertu dela zeharo atzeratua zegoelako eta gero eta jende gutxiagok erabiltzen zuelako. Castilla Del Pino psikiatra afamatuaren hitzetan, aitorpenean beti zegoen damuta- sunak ez zuen garrantzirik, beraren ustean, beharrezkoa delako egindako gaitza kon- pontzea, ez bakarrik damutzea, horrela errudun sentitzeko daukagun joera desager dadin eta lasaigo bizi gaitzen.

**TOMAS ANGEL GONZALEZ
ZABALBEITIA
ZORROTZA (BILBO)**

Hiruko Txikian

ESKUIN PARETATIK

Gaztelania ez dakien auzoari ez diot aurrerantzean euskadita- rren eskuzko pelota txapelketa zergatik ematen den espainolez eta te- lezinkon argitu beharrik izango. Eta ez diot esan beharrik izango, monopolis- ten estrategietan konkurrentearen etxean sesioa antolatzea dela taktikarik egokiena, plakiak jota dagoenari aski zaiola ur tragoska eta ogi muturra ale- gia. Konkurrentziak garestia egitu- en duela ekoizpena, eta salmenta aldiz merkeagotu etekinen kalterako, egitu- razko oinak handiagoak izaten baitira.

Eta pelotarien azpitik sortu egoera lis- kartsuari, pelotarien gainetik eman dio- tela etena formalki entresariarik, ka- lapitaren sortzaile berek. Eta bakoitzak bere lanak, pelotariak pelotan egin be- har dutela eta kontratu onak lortu, ki- rolari profesionalen jarduna laburra dela eta. Jakina baita saltsatan ibiltzea eta norberarenatik at inoren alde egitea ez dela komeni, inork ez baitizu esker- tuko ezer. Eta telebisten eraginez inoiz baino sos gehiago dabilela pelotagin- tzan, eta beraz isiltzea hobe ●

● **JOXE MARI OSTOLAZA**

T E R M O

TXANPONA

ETORKINAK

Uda bete-betea berri ikaragarri bat jakin genuen: 14 eta 15 urtetako bi haur ginear Europara zekartzan hegazkinean hil ziren izozturik; polizoi gisa zetozen. Hainbeste miresten zuten Europa aberatsak beren pobreziatik eta ezjakintasunetik aterako zituelakoan zeuden. Abuztuaren 2an Bruselako aireportuan gorpuak aurkitu zituztenean, bietako batek eskutitz bat zeraman esku eta bihotzaren artean. In-solidarioen aurkako benetako zartakoa zen. Europako prentsak, ezta euskaldunak ere, ez zion inongo garrantziarik eman. Haur afrikar horien oihu lazgarria isilpean gelditu zen. Oihu horrek astero pateratan hiltzen diren edo saiakera antzu horretan atxilotzen dituzten ehundaka afrikarren oihiarekin bat egiten du. Etorkinen arazoa guztion arazoa da, baita euskaldunona ere. Gobernuek arrazoizko harrerara politika bat, pobreziatik ihes egin nahi dutenentzat integrazio politika bat, jarri behar dute martxan. Eta biztanleok elkartasun eta errespetuz jokatu behar dugu euren eskubideekin. Haur ginearrek, ezjakintasunez, Europa miresgarria zela uste zuten. Errealitatea, ordea, bestelakoa da.

◆ DANIEL UDALAITZ

NORABIDEA FINKATZEKO GARAIA

DAGOENEN abian da Euskal Herriko Udal eta Udal Hautetsien Biltzarra. Bilbon 2.000 lagunetik gora bildu ondoren, zuzendaritza batzorde berriaren lanerako unea dator orain, batzarraren agindua jaso ondoren, erakunde berriaren nondik norakoak apurka finka daitezen. PSE-EEK ere Donostian bildu zituen bere udal hautetsi zenbait.

PP IRAGANEKO ZAMAREKIN GAINEAN

ESPAINIAKO Diputatuen Kongresuak, 1936ko uztailan Franco Generalak Espainiako Gobernu errepublikarraren aurka gidatutako altxamendua estatu kolpetzat hartzea onartu berri du. Ez ahobatez, oster, PPK ez baitu nahi izan horrelakorik onartzerik. Euskal Herrian biziki nabarmendu zen Jose Mari Calleja ETBko kazetari ohiak honakoa idatzi du popularren jarrera honi buruz: «PPk Francoren altxamendua ez gaitseztean, bere zentruko irudiak ez du kotoiaren froga gainditzen».

PSE-EE ETA PP-REN UDAL GOBERNUA

ASPALDITIK iragarria zegoen arren, PSE-EEK eta PPK jadanik lortu dute Donostiako udal gobernu osatzeko aurreakordioa. Odon Elorzaren hirugarren agintaldiaren gobernu osatuko dute, beraz, PSE-EEKo bederatzi zinegotziek eta PPKo seiak. PPK lehen alkateordetza, turismoa-

PSE eta PPK dute udal gobernu Donostian.

ren sustapena, eraikuntza lanak eta proiektuak eta hirigintza bereganatuko ditu. Akordioa datozen egunotan itxiko da guztiz.

OSOKO BILKURA GASTEIZEN

UDA ostean, ostiral honetan bilduko da lehenbiziz Eusko Legebiltzarreko osoko bilkura. Besteak beste, Drogomenpekotasunaren Legea, Herritar Ekimen Legegilerako Legea, Eskubide Sozialen Agiria eta Gipuzkoako Foru Zibila izango dira eztergai. EAJ, EH, EA eta EB-IU euskal presoaren gainean aurkeztutako ez legezkotasun proposamen bat ere aztertuko da.

GARAPEN KONTSEILUA ERE BAI

IPAR Euskal Herriko Garapen Kontseilua osatzen duten agente sozioekonomikoen gehiengoak Euskal Departamendua eratzearen aldekoa da. Iragan ekainaren 19an, Hautetsien Biltzarrak

B A H E A

- Javier Balza, Jaurilaritzako Barne Kontseilaria: «Gas bonbona batekin egindako ekintza pertsonengan kalterik eragiteko helburu bakoa, eta lapa-lehergailu bat ezin dira berdintzen lehenak», dio Sabino Aiestaran EHUKO psikologia-sozialeko katedradunak.
- Arnaldo Otegi ETAREN armei buruz: «Ehortzi egin ditzakete, edo suntsitu edo euskal gobernu nazional baten esku utzi, baina inoiz ez Estatuko Gobernuaren eskuetan, hori galdu egin da».

ETROA

Gipuzkoako Diputazioak presoak Euskal Herriratzeko egindako lehenbiziko deialdiari jarraitu zioten Bizkaiko Diputazioak eta Euskal Herriko beste hainbat udaletzek. Joseba Egibarrek ere plazaratu du EAJk presoak Euskal Herriratzeko dinamika iraunkorra egiteko duen borondatea. Senideek eta Amnistiaren Aldeko Batzordeak aspaldi ari dira hausnarketa, konpromezua eta iraunkortasuna eskatzen dute. Su-etenenaren urteurrena jadanik iragan denean, preso eta errepre-saliatu guztien egoerak bere onera egitea ezinbestekoa da bizi dugun prozesu politikoa bake prozesu sendo bilaka dadin.

Ipar Euskal Herrirako instituziorik onena zein litzatekeen galdetu zion Garapen Kontseiluari eta oraintsu etorri da erantzuna: botoa emateko eskubidea zuten 67 erakundeetatik 58k parte hartu du (% 86,5) eta 27k alde bozkatu dute (% 65); 12 zuri (% 21) izan dira eta 8 (% 14) aurka.

GARAI BERRIA EZKER ABERTZALEAN

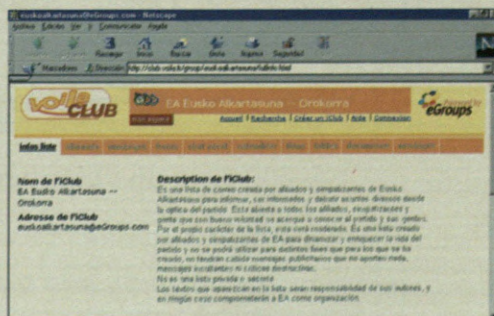
ETAk su-etena aldarrikatu zuenetik, eta lehenagotik akaso, garai berria bizi da ezker abertzalean. Jadanik HBn hasitako barne eztabaidak jarriko ditu etorkizun laburreko nondik norakoe-tako batzuk. Izenetan ere izango ei da aldaketarik. Lehenik eta behin, Jarrai eta Gazteriaren bate-gitearen ondorioz, izen berria izango du ezker abertzalearen gazte mugimenduak. Horrez gain, Herri Batasunaren desagertzea ere hor dago proposamenen dantza horretan; Euskal Herrita-rrak-ek hartuko luke bere lekua.

norbaiten argazkia delako, eta hori ez da kasua».

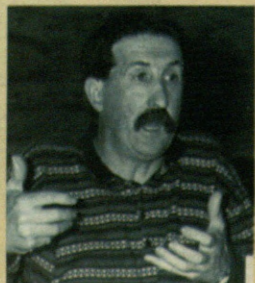
- Juan Cruz Alli, CDNko lehendakaria: «Orain arte Gobernuak keinu eskasak egin baditu ere, orain presoekin egindako mugimendu honekin bake prozesuan partehartu nahi duela dirudi».
- Carlos Garaikoetxea EAko lehendakaria: «Hitz egiten hasi aurretik, aurkariak bere posizio guztietan atzera egin dezala nahi du Mayor Orejak».
- Javier Arenas, PPko Idazkari Nagusia: «Estatuaren aurkako atentatua suposatzen duten instituzio sortze ahaleginen aurka dago PP, adibidez Udalerrien Biltzarra».

EA-KOEN EZTABAIDA ZERRENDAA

EUSKO ALKARTASUNA-KO «afiliatu, zale eta borondate oneko» jende talde batek eztabaida zerrenda bat ireki du interneten. Zerrenda irekia da eta eztabaida moderatua. Helbidea, ber-ritz, honakoa: <http://club.voila.fr/group/euskoalkartasuna/info.html>

EAko internetako eztabaida zerrenda.

■ J. Iriarte «Bikila».

IZPIAK

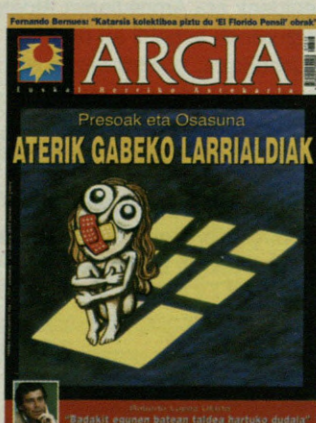
Jose Iriarte 'Bikila'k «Borroaren gorrian» li-burua argitaratu berri du Txalaparta argitaletxeare-kin. Liburuan 1964 eta 1980 artean gertatutako «abentura kutsuko» zen-bait pasadizoren berri ematen da, politika, histo-ria eta gizarteko gai des-berdinak ukituz. Ez ei da ez eleberria ezta biografia ere baina modu bietara irakur daiteke.

Baltasar Garzonek oso akusazio gogorak egin zituen Javier Gomez de Liaño epailea eta bere emaztearen aurka. Go-mez de Liañoren emaz-teak, behin honakoa esan zuela bizkarreratu zien Garzon epaileak: «En-tzutegi Nazionalaren iraultza egin behar dugu, ustelkeria sistema hone-kin eta felispismoarekin amaitzeko».

■ Baltasar Garzon.

Astero Euskaraz Bizitzeko

KONPROMISOAREN KOLOREAK DITUGU

(Ezagutzen gaituzu?)

ARGIA jaso nahi dut astero

HARPIDETZA SARIAK (BEZa barne): Hego Euskal Herria: 15.000 pta • Ipar Euskal Herria: 717 libera • Espainia: 15.000 pta • Beste Atzerriak: 19.300 pta • Airez: 30.225 pta

Markatu x batez zure aukera:

- ☐ Hilabetez dohainik jaso nahi dut ARGIA berria ezagutzeko
☐ Urte osoko harpidetza egin nahi dut. (CD bat opari jasoko duzu)

Izena: 1. deitura 2. deitura:
 N.A.F./N.I.F.: Helbidea:
 Posta kodea: Herria: Herrialdea: Tel./Faxa:

SOILIK URTE OSOKO HARPIDETZA ESKATU DUENAK BETETZEKO:

Ordainketa mota (markatu x batez):
 (Bankuz ordaintzekoak betetzeko soilik)

Bankuz ☐

Transferentziaz ARGIAren kontura ☐

Banku edo aurrezki kutxa: Titularra:
 Titularraren telefonoa: Titularraren helbidea:

Entitatea ☐☐☐☐

Sukurtsala ☐☐☐☐

K.D ☐☐

Kontu zenbakia ☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐

DATA:

SINADURA:

Harpidetza-orri hau bete eta bidali helbide honetara:

ARGIA, Harpidetza Saila: Zirkuitu Ibilbidea, 15. pabil. 20160 Lasarte-Oria (Gipuzkoa) • Tel.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 36 10 48 • posta-e: harpide@argia.com • www.argia.com

ARGIAk zure datuak eure arteko harremanetarako soilik erabiliko dituela bermatzen du.

R A M U N T X O K A N B L O N G

1963an egin zuen Enbata mugimenduak Euskal Departamendu baten eskaera Ipar Euskal Herrian. Oraindik ere, jardunbide politiko abertzaleak Euskal Departamendua erdiestea du helburu. Abertzaletasunak eginiko bideaz mintzatu gara Ramuntxo Kanblongekin.

“LIZARRA-GARAZI ESATEN DA BAINA LIZARRA BAINO EZ DAGO”

Enbata mugimenduaren kide izandakoa. EAJren inguruan ibili zinen ondotik. Beranduago, berriz, EBn. 1989an Berdeen hautagaia izan zinen EA alderdiaren izenean. Zure ibilbidea bitxia izan da, ezta?

Enbata aipatu duzu, eta erran behar dut, ezen, garai hartan abertzale izatea Iparraldean oso gauza zaila zela. Inguruko gizartearekin haustura bat egin behar zen; beste bide bat hartu. Bi hamarkada pasa behar izan ziren abertzaleok hiritar normal gisa agertu ahal izateko.

■ 1977 urtean, Hegoaldean eman zen aldaketa soziopolitikoarekin hasi zen aldatzen ere Iparraldeko egoera, naski.

Orduan sortu zen EHAS, baina laster desagertu zen. 80ko hamarkadaren hastapenean, Iparraldean ez zen alderdi organizaturik. 1981ean, Ximun Haranek galde egin zidan «Ager» aldizkariaren fundazioan parte hartzeko. 1986ra arte «Ager»en egon nintzen. EAJ ez zen alderdia bezala muntatua hala ere.

■ EMA (Ezker Mugimendu Abertzalea) urte hartan sortu zen.

Bai. 1986an, Akitania eskualdeko bozen kariatara sortu zen EMA, eta hori izan zen bozetarako lehen alderdi organizatua. Enbata ondoko belaunaldiak eratua. Pixka bat horrengatik sortu zen Euskal Batasuna (EB) alderdia, eta ni ere EBn izan nintzen. Benetan sinesten bainuen batasuna egingo zuen alderdi bat zela. Batasun hitza anitz ibiltzen da, alta, batzuek beren probetxurako besterik ez dute erabiltzen, eta ez guztion biltzeko. Laster ohartu nintzen EB ere, HBren bidetik zihoala, eta atera nintzen.

■ EAJren ingurura itzuli zinen...

ALBERTO ELORSGI

■ «Blancoren hilketaren ondotik, kontzientziak erraiten zidan behar nuela zerbait erran»

Bai. Piarres Xarriton eta biok EAJri idatzi genion. Nahi genuen EAJ ager zedin Iparraldean, baina ez genuen erantzunik ukan. Anartean, Ximun Harenek sua bizi-rik atxiki zuen, baina EAJ plazaratu gabe; gizartean erroto gabe. EAJ oso berant abia-

tu zen Iparraldean.

■ EA sortu zen orduan, eta haiekin konprometitu zinen beranduago. Berdeen zerrendan agertu zinen 89an.

Ni arlo ekonomikoan eta kulturean ari nintzen —Herrikoa fundatu genuen, baita

ALBERTO ELORZI

■ «Independentzia aipatu da eta hemengo auzapezak harritu dira».

Baionan lehen kultur zentroa muntatu ere—. Abertzaleak oso itxiak geunden garai hartan. Pentsa, 1984ean, aipatu zentroa muntatzea deliberatu genuen, eta abertzale sektore bat ez zen ados. Frantses boterearekin bat egitea zen haien ztat. Ghetto batean bizi ginen. 1989an irekidura gisako bat eman zen frantses alderdien aldetik. Berdeak gure problematika ulertzen hasi ziren, baita onartzen ere Euskal Herria Europan leku bat izatea. EAK bultzatu zuen ekimena eta konprometitu nintzen.

■ Eusko Alkartasuna ere utzi zenuen baina.

Baita ere. EA dena dela ere, beti ongi ikusi dut, nire bihotzean daramat. Alabaina, batetik, Hegoaldeari eskatzen genion laguntza ez zen etortzen, eta bestetik, Akitaniako hauteskondeei begira alderdiaren barne bozak ez ziren argiak izan. Militante hainbat atera ginen EAtik. 1998 arte independente bezala egon izan naiz.

■ Iaz afiliatu zinen EAJn. Iparraldean «kultura kontestatariora eta ez eraikitzailea zabaltzen ari zela» esan duzu inoiz ere. Zergatik?

Miguel Angel Blancoren hilketa izugarria hatzeman nuen; Iparraldean jende guttik salatu zuena. Herri hautetsiak hiltzen zituztela ikusirik, nahiz PPkoak izan, bada, hilketa haiek durduzatu ninduten. Nire kontzientziak erraiten zidan behar nuela zer bait

erran, hilketa haiek ez nituen onartzen ahal. Publikoki adierazteko okasioa ukan nuen, eta EAJn sartzeko egokiera ere.

■ Lizarra-Garazi akordioa etorri zen

■ “Gaur egun, gure hautetsiek, ardi galduak bezala, ez dakite nora joan Eskemaren kontratua eginarazteko”

iaz. Zein da zure iritzia Iparraldean izaniko eraginaz?

Lizarra-Garazi erraiten da, baina Lizarra da benetan gertatu dena. Iparraldean ez da abertzaleen arteko bilkurarik izan; zo-

ritzarrez. Huts bat egon da hor. Hemengo alderdiek behar genuen bildu Iparraldean. Hori gertatu ez izana deitoratzen dut. Iparraldeak badu bere bizitza, eta Iparraldeko alderdi abertzaleek bildu behar genuen engoitik. AB, EA eta EAJk, baita independente zenbaitek, hala nola beste mugimenduek, Garaziko akordioaren inguruan biltzeko moldea aztertu behar genuke. Onik baizik ez lezake ekarriko.

■ Lizarra-Garazi akordioaren inguruan ez bezala, uneon, Euskal Departamenduaren eskaeraren inguruan badago nolabaiteko elkar ulertze eta hurbiltze bat. Urriaren 9rako iragarritako manifestazioa lekuko.

Iparraldea eta Hegoaldea bereiz doazen gizarteak dira. Erritmo oso diferenteak dira han eta hemen, gure historia oso diferentea baita. Iparraldea ur tanta bat da frantses itsaso handian, eta frantses gizartearen eragina oraino ere handia da. Hala eta guztiz ere, Euskal Departamenduaren eskaera indartzen ari da. Manifestazio hori handia izanen da. Kari horretara ari gara alderdi abertzaleak. Egia erran, ABk du horretan indarrik gehiena; ABri esker muntatzen ari da teknikoki manifestazioa. Bestalde, alderdiek ere gure indar tipia ekarri dugu, indar guztiek balio baitute ibilaldi honetan. Gainera, gizartearen errotzen hasi da eskaera, bereziki hautetsi mailan egiten ari

den lanarengatik. Abertzale ez diren auzapezak ari baitira ere. Gizartearen hedapen handiago bat hartu du eskaerak. Garai berri baten atarian gaude naski.

■ Auzapezak aipatu dituzu. Hautetsien Biltzarrean gutxi dira Iparraldeko Herriko Etxeak. Zer iritzi duzu Udalerrien bigarren biltzarra buruz?

Bigarren biltzarrean ondotik gauzak hobekiago bideratzea espero dut. Hemengo auzapezen artean beldurra izan baita. Biltzar konstituzioegile bat izango ote zen beldurra. Michel Alliot-Mariek eta bere ingurukoek ondo baliatu dute hori. Independentzia hitza aipatu zen, eta hemengo auzapez ez abertzaleak harrituta geratu ziren. Gaizki aurkeztua izan zen, eta kontra daudenek ongi baliatu dute. Orain hori argiago geratu da. Hasteko elkarte bat behar da, zazpi lurraldeetako auzapezak hartuko dituen. Euskal Herriaren errealitatea agertuko duena. Hastapeneko lehen xedea bil-

ABERTZALE HISTORIKO ASKOTARIKOA

Makean sortua 1939an. Ekonomilaria. Copelec (1975ean) eta Herrikoaren (1980an) fundatzaileetako bat. EA eta EBko kide izana. 90tik 94era arte EKEko lehendakaria. 94tik 98ra, berri, Garapen Kontseiluko lehendakaria. Gaur egun, EAJko partaidea da, eta Garapen Kontseiluko lehendakariordea. Hendaiko Sokoa lantegian dihardu garapen arduradun gisa.

tzea izan behar da. Bidea eman, elkar ezagutu, hitz egin...

■ **Garapen Kontseiluko lehen-dakariordea zara. Gorabehera frankoren ondoren, Garapen Kontseiluak Euskal Departamenduari buruzko iritzia emango omen du. Zertan da auzi hori?**

Garapen Kontseiluan bost talde daude. Hiru, gizarteari lotuak nolazpait. Beste biak, hautetsiak eta administrazioa dira; erran nahi baita, estatua. Hautetsiek ez dute nahi Garapen Kontseiluak Euskal Departamenduari buruzko ikusmolde eman dezan. Diotenez, instituzio arazoak ezin dira Garapen Kontseiluaren barnean tratatu. Al-ta, hasieran ez bezala, aipatu hiru talde horietan ari garenok —ekonomia, kultura eta hezkuntza esparrukoak— gure iritzia eman dezagun onartzen dute. Guk, asko borrokatu ondoren, ez dugu onartzen hiru talde horiek bakarrik erabakia har dezaten. Guk, Garapen Kontseiluaren zuzendaritzari biltzar nagusi bat egitea galdatu diogu, Euskal Departamenduaren afera tratatua izan dadin. Garapen Kontseilua osatzen dugun laurogeita hamar ki-deetatik hirurogeik eman dugu iritzia eta publikoa eginen da egunotan.

■ **Hiru sail horietako gehiengoa Euskal Departamenduaren alde posizionatu bide da. Beste bi sailak posizionatzen badira, galduko omen duzue. Garapen Kontseilua zapartzeko arriskua zegoela esaten zen orain gutxi arte. Gaur egun ez?**

Batzuek diote gure buruaren kontra ari garela. Hala eta guztiz ere, guk eztabaida nahi dugu, denak inplikatzeko. Beharbada, gero gutxiengoa izango gara, baina nahi dugu denek boza eman dezaten, denak posiziona daitezen, hori da gure parioa.

■ **Horrek bi gauza erakus ditzake: Eskema delakoak bere goia jo duela, eta bestalde, pario edo erronka hori botatzeko, zuek heldutasun gehiago sentitzen duzuela gizartean.**

Garapen Kontseilua abiatu zelarik —1994ean—, Euskal Departamenduari buruz posizionatzea galdatu genuen. Ezetz erran ziguten. Behar zela aztertu zein zen Ipar Euskal Herriaren geroa, edukiera al-

ALBERTO ELSOEGI

■ **«Iparralde eta Hegoalde bereiz doaz, bizi erritmo oso diferenteak ditugu».**

detik zer nahi zen. Haren barnean kontratu bat izango zela. Muntatuko genuen proiektua bururaino eramanez gero, ez zela Departamendu baten beharrik. 1997ko martxoaren ondotik, hautetsiek Eskema deritzana onartu zuten. Gaur egun, ordea, gure hautetsiek —ardi galduak bezala— ez dakite nora joan kontratu hori gauzatzeko. Berriki, Lasserre, Brisson eta Maitia, Battita Bolokirekin egon dira Bordelen, eta aterabiderik gabe etorri dira. Momentuz, kontratu hori ezin da gauzatu.

■ **Artean, IK isildu da, eta ez dago kale borrokaren antzekorik. Beraz, orain ez**

■ **“Frantziak erreforma gutxi izan du bere historian, beti iraultzen bidez aldatu da, ez da erreformatzeko kapable”**

luke politikoen aldetik aitzakiarik izan behar?

Errotik zuzen zara, ez dago eragozpenik orain. Eta gure errebindikazioak «demokratikoago» agertuko dira Europan. Oso inportantea, nik uste. Lehen, Parisera joaten ginelarik, Euskal Herriaren izenean

hau edo beste galde egiten genuelarik, euskaldun abertzale guztiak zaku berean sartzen gintuzten: «Zuek terroristak zarete» Beraz, eman den pausoa izugarria izan da, ez dakit abertzaleen artean ba ote dagoen horren parekorik gure historian. Orain, gure arteko bakea baliarazi behar dugu, besteek onart dezaten Euskal Herriak baduela toki bat Europan, ez dut nik independentzia erranen, baina bere toki osoa bai.

■ **Iparraldera itzuliaz. Uste duzu frantses politiko girondino eta jakobinoen artean dagoen lehiak zerbait ekarriko diola Iparraldeari?**

Europak guri euskaldunoi on handia egin digu, gure arazoa doi bat bederen ireki baita. Girondinistak oso ahulak dira, ordea. Bere arrazoi bakarra Europaren ideian funtsatzen dute, eta horrek bultzatzen ditu Frantzia aldatzera, baina besterik ez. Frantses politiko hauek —Alain Lamassoure eta François Bayrou, kasu, girondinistak— minorian daude. Izpirituz ulertzen dute Europa dela bidea, baina gero ez dira kapable

hortik joaiteko. Ez dute beren boza garbiki azaltzen. Haien karrera politikoak harrapatuta daude. EKEko lehendakaria nintzelarik, 1994ean, François Bayrouk honela erran zidan: «Badakizu Ramuntxo, Frantzia inoiz baino jakobinoagoa da, ez dut ezer egiten ahal, ez hezkuntzari buruz ez kulturari buruz». Girondonistek egoera aldatu nahi dute, baina ez dute aski kemen.

■ **Frantzia iraultzaren seaska bezala deitua bada ere, funtsean, kontserbatzailea da. Ez da hola?**

Frantses kultura eta politika oso jakobino da. Kultur politikatik aparte ere, kultura bera oso jakobinista, oso zentralista, arras inobilista da. Oso kultur arkaikoa du. Frantziak erreforma gutxi izan du bere historian, beti iraultzaren bidez aldatu da. Ez dira denak 1789ko iraultza

bezalakoak, baizik tipiak. Azkena, esate baterako, 1968koa; bizimoduari buruzkoa nahi baduzu. Beti baina, txoke bat izaten da gizartean, estatua ez da erreformatzeko gauza, eta orduan gizarteak eztanda egiten du ●

◆ MIKEL ASURMENDI

Legealdi politiko berri baten hasieran gaude eta, beraz, gure agintarien soldata eta dietak ezagutzeko garai egokian. Politikariak aukeratzen dituzten eragina duen Kontsumo Prezioen Indizea, ordea, ez dirudi normalean oso aintzat hartzen dutenik.

KONTSUMO PREZIOEN INDIZEAK ERAGITEN EZ DITUEN SOLDATAK

■ Erakundeetako politikariek beraiek erabakitzen dituzte euren soldatak.

Udaletako, Europako eta autonomietako legealdiaren hasieran gaude, eta laster Estatu espainiarrean hauteskundeak izango ditugu. Politikariek ez dute oso maite beren soldatez hitz egitea edo hauek gogoraraztea, baina beharrezkoa da politikariok ordezkatzeko gaituzten hiritarrok zertaz bizi diren jakitea, hau da, zer soldata eta dieta jasotzen dituzten, eta zer nolakoak diren beraien soldata igoerak. Gure orde-

kari politikoek jasotzen dituzten soldatak murriztagoak balira, seguruena beraiek izango lirateke, beren irudiaren gainean

■ **Gure agintarien soldatak murriztak balira, beraiek lirateke soldaten berri emango liguketen lehenak**

horrenbesteko ardura dutenez soldaton berri emango liguketen lehenak.

Batzuentzat, politikariek jasotzen di-

tuzten soldata eta dietak bidezkoak eta merezitakoak izango dira. Beste batzuentzat, ordea, gehiegizkoak dira, batez ere beren borondatez zerbitzari publikoak direlako. Langabetuentzat, gizarteak marjinaturik dituenentzat eta hileroko 30.000 (180 bat euro) edo 40.000 pezetako (241 euro) gizarte-laguntza xumeaz bi-

zi diren pentsiodunentzat, seguruena, erabateko gehiegikeria izango dira oro har —salbuespenak badira ere—, alkate, zine-

gotzi, batzarkide, legebiltzarkide, senadore, diputatu eta sailburuek nahiz lehendakariak eta honen konfiantzakoez jasotzen dituzten soldatak.

Kontuan hartu behar da politikarien soldatak hauetako bakoitzari dagokion erakundean erabakitzen direla. Udal gobernuak eratu berri diren honetan ikusi ahal izan dugu, kasu askotan, hartu dituzten lehen neurrien artean beren soldatak igotzekoa zegoela. Gertakari horiek Hego Euskal Herrian nahiz Espainian ikusi ahal izan ditugu, gainera. Euskal Herriko kasuan, Donostiako udaletxean izan da horrelako gertakari tamalgarria, non dedikazio osoz lanean ari diren oposizioko (EAJ-EA eta PP) zinegotziek beren soldata % 115 igo nahi zuten. Bestela esanda, urtero

EUSKAL SOLDATA PUBLIKOEN RANKING-A

Jarraian, egiaztatutako datuez baliatuz, hainbat kargu publikoren soldatak jarri ditugu. Kopuru hauei artikulu honetako beste atal batean aipatutako dieta eta pentsio oparoak gehitu behar zaizkie. Desberdintasun handirik gabe, kopuru hauek Hego Euskal Herriko gainontzeko karguei ere egotz dakizkieke.

▶ LEHENDAKARIA	12.500.000
▶ BILBOKO ALKATEA	12.137.736
▶ BIZKAIKO AHALDUN NAGUSIA	12.026.126
▶ LEHENDAKARIORDEA	11.700.000
▶ EURODIPUTATUAK	12.000.000*
▶ GASTEIZKO SAILBURUAK	10.400.000
▶ SAILBURUORDEAK	9.800.000
▶ DONOSTIAKO ALKATEA	9.754.752
▶ IRUÑEKO ALKATEA	7.774.752
▶ GASTEIZKO ALKATEA	7.600.000
▶ LEGEBILTZARKIDE ETA SENADOREAK	8.961.794
▶ ZUZENDARI NAGUSIAK	8.300.000
▶ AHOIKULAK	6-9 milioi
▶ LIBERATUTAKO ALKATEAK	6-9 milioi
▶ LIBERATUTAKO ZINEGOTZIAK	4-6 milioi

* pezeta garbitan; gainontzeko kopuruak pezeta gordinetan.

3.300.000 pezeta jasotzetik 7.321.300 pezeta jasotzera pasatu nahi zuten. Azkenik, batere gaizki ez dagoen % 30era mugatu zen igoera, PSE-EEren onespenez, 115 % nahi zutenen abstentzioaz eta EHren aurkako botoaz. Ikus daitekeen moduan, politikarientzat ez du ezertarako balio hiritar gehienon soldatetan eragina duen Kontsumo Prezioen Indizeak (KPIak). Beren hautesleentzat bedi hori.

Kargua nolakoa, soldata halakoa. Hego Euskal Herrian soldata handienak jasotzen dituztenak Eusko Jaurlaritzako lehendakari Juan Jose Ibarretxe eta Nafarroako Gobernuko lehendakari Miguel Sanz dira, zeintzuk urtean 12 milioi eta erditik gora pezeta gordin irabazten duten. Badira

■ Bizkaiko kasua Hego Euskal Herri osora zabal liteke

Bizkaiko kargu publikoen soldata eta dietak Hego Euskal Herriko gainerako lurraldeetara zabal litezke, hainbat nabardurarekin bada ere. Bizkaiko Batzar Nagusietako eta udal garrantzitsuenetako datuez arituko gara jarraian. Ahalzun nagusiaren soldata 12.026.126 pezetakoa da, eta ahalzunordearena 11.293.927 pezetakoa. Zuzendari nagusi batek 8.985.718 pezeta jasotzen ditu, eta aholkulariek berriz 5.200.000 eta 7.893.000 arteko kopuruak dituzte. Batzar Nagusien kasuan, bertako lehendakariak 10.400.000 pezetako soldata irabazten du urtean, lehendakariordeak 9.200.000, idazkariak 7.300.000 eta partidutik liberatutako batzarkide batek 7.000.000. Dietei dagokienez, batzordeetako 14.859 pezetakoa da, eta osoko bilkuretako 29.718 pezetakoa.

Bilboko Udalaren kasuan, bertako alkateak 12.137.736 pezeta irabazten du urtero. Horrez gain, estatu barruan bidaiazeagatik eguneko 22.700 pezetako dieta jasotzen du, 44.200 pezetakoa atzerrian baldin badabil. Alkateordearen soldata 10.135.764 pezetakoa da, eremu ordezkariarena 8.496.624 pezetakoa, talde bakoitzeko liberatutako zinegotziarena 6.375.132 pezetakoa. Halaber, tal-

de bakoitzari hilero 200.000 pezeta esleitzen zaizkio zinegotzi bakoitzeko. Talde idazkariak 3.500.000 pezeta irabazten dute, eta alkatearen konfiantzakoko karguek, berriz, 6 eta 8 milioi arteko kopuruak dituzte; joan den legealdian bederatzi ziren Bilbon kargu hauek zituzenak. Osoko bilkuretara joateagatik dieta 10.801 pezetakoa da. Barakaldoko alkateak 11 milioi irabazten du urtean, eta auto ofiziala dauka; liberatutako zinegotziek 7.421.000, besteek hilero 100.000 pezeta. Eremu ordezkariak 7.725.000 eta alkatearen idazkariak 4.100.000. Bidaiei dagokienez, eguneko 10.000 pezetako dieta dago Estatu barrurako, eta 15.000koa nazioarteko bidaietan.

Getxoko alkateak 8.943.123 pezetako soldata du; eremu ordezkariak 6.931.893 pezeta irabazten du, eta alkate-ateknikoak 5.903.328. Bilkura eta batzordeetara joateagatik dieta urtero 1.088.767 pezetakoak dira kide bakoitzeko. Udalaren inguruko erakundeetako lehendakariaren soldata 2.315.459 eta 3.465.934 artekoa da. Gernikako alkateak 8.420.000 pezeta jasotzen ditu, bere idazkariak 240.000 hilero, 14 alditan; zinegotziek 28.875 pezeta hilero, eta beste 18.375 hilero dietatan bilkura eta batzordeetara joateagatik, gehi beste 5.250 fundazio eta patronatueta joateagatik. Basauriko alkateak urtero 6.996.000 pezeta irabazten du, eta liberatutako zinegotzi batek 5.996.000. Az-

ken hauek ez dute bilkura edo batzordeengatik dietarik jasotzen. Beste zinegotziek hilero 67.484 pezeta irabazten dute, gehi 7.844 batzordeko eta 10.455 bilkurako. Bidaia eta protokolo gastuetarako 410.000 pezetako fondoa dago. Azkenik, Durangoko alkatesak urtean 6.394.180 pezeta irabazten du, alkateordeak adina; osoko bilkura eta batzordeengatik dieta 4.391 pezetakoa da. Esan behar da txikiagoak diren udal gehienetako kopuruak orain aipatu ditugunetik urrun daudela ●

■ Ibarretxe urtean 12,5 milioi pta-tik gorako soldata gordina du.

■ Sanzek ere, Ibarretxe bezala, 12,5 milioi pezetatik gorako soldata gordina du.

■ Y. Barcina Iruñeko alkateak 7,7 milioiko soldata du, Hegoaldekoen artean baxuena.

■ EH-k Bilboko Udal Gobernuko soldatak jaitea eta dietak baliogabetzea proposatu du

Bilboko Udaleko EH-k Udal Gobernuko kideen soldatak jaitea proposatu du. Bertako alkateak urtean 12 milioi pezeta gordin jasotzen ditu, eta gainera horri dietak eta beste hainbat pribilegio gehitu behar zaizkio. Soldatak Gobernuko eta oposizioko kideen artean hobeto banatzea proposatu dute, oraingo desberdintasun izugarria orekatzeko.

Zentzu horretan, EH-k Iñaki Azkuna alkatearen eta bere Gobernu taldearen soldatak jaitea proposatu du. Horrek EAJ-EAK aurkezturiko mozioarekiko 9 milioi pta-ko aurrezkia esan nahi du, eta 110 eta 129 milioi bitartekoa PP, PSE eta ICV-ren mozioa kontuan hartuz gero. EH-k, beraz, adibidez alkateak 8

milioi irabaz dezala proposatu du eta ez, orain bezala, 12 milioi pasatxo.

Oposizioko taldeei dagokienez, zinegotzien erdiak libratu beharko liratekeela eta aholkulari nahiz administrari bat izan beharko luketela dio; horrekin bat dator EAJ-EA. PP, PSE eta ICV-ren proposamena, bestalde, zinegotzi guztiak libratzearen aldekoa da, eta guztiek 7 milioi pta-ko soldata izatea nahi dute, 8 milioi pezeta bozeramalearentzat.

Euskal Herritarrok koalizioak, horrez gain, Udaleko kideen nahiz Udalarekin zerikusia duten erakundeetako dietak ezereztatzearen aldeko apustua egin du, eta enpresa partehartzaileen dietak Udal Altxortegira joan daitezela nahi du ●

atzean geratzen ez diren alkate eta ahaldu nagusiak ere, orain aipatutako lehendakariak baino gutxiago irabazten dutenak, baina desberdintasun handirik gabe: Bilboko alkate Iñaki Azkuna (12.137.736 pezeta gordin) eta Bizkaiko Ahaldu Nagusi den Josu Bergara (12.026.126 pezeta) ditugu horren adibide garbiak.

Laburbilduz, esan daiteke dedikazio osoz lanean diharduten kargu publikoen soldata 6 milioi ingurukoa izan ohi dela gutxienez, eta kasu batzuetan 12 milioitik gorakoa ere izan daitekeela, tartean urtero 8 edo 9 milioi inguruko soldata ugari ditugularik. Horri guztiari osoko bilkuretarahiz batzordeetara joateagatik edo bidaia direla-eta jasotzen dituzten dieta oparoak gehitu behar zaizkio.

Batzorde nahiz osoko bilkura bakoitzeko dieta 10.000 eta 29.000 pezeta tartean dago, udalaren edo batzar nagusien arabera. Bidaia kasuan, 22.000 eta 44.200 tartean legoke kopurua, bidaia nazionala edo nazioartekoa den. Gainera, esan behar da sailburuek, diputatuek, alkate batzuek eta kargu garrantzitsuek auto ofiziala ere badaukatela.

Gure politikariek jasotzen dituzten soldata eta dietak zer nolakoak diren garbi

ikus dadin, lehenik kopuru orokorrezt hitz egingo dugu, eta ondoren Bizkaiko kargu publikoen kopuruez arituko gara, udaletxe garrantzitsu batzuetako nahiz foru alduerako batzar nagusietako kopuruez, alegia. Horrela, gainontzeko herrialdeetan kargu publikoek jasotzen dutena ondorioztatu ahal izango dugu. Eurodiputatuaren kasuan erreportaje honekin batera doan eranskinetako batean aztertuko dugu.

EAEko eta Nafarroako gobernuei dagokienez, esan behar da EAEko lehendakariak urtero 12,5 milioi gordin jasotzen dituela, lehendakariordeak 11,7 milioi, sailburuek 10,4 milioi, sailburuordeak 9,8 milioi eta zuzendari nagusiek 8,3 milioi. Guztira, 112 zuzendari nagusien soldatek 1.336 milioi pezetako kopurua osatzen dute. Ez dirudi Nafarroako Gobernuko soldatak oso bestela-

■ Donostiako EAJ-EA eta PPko zinegotziek % 115 igo nahi zituzten soldatak, 3,3 milioi pezetatik, 7,7 milioi pezetara

koak direnik.

Madrilen dauden euskal legebiltzarriak eta senadoreak, Estatuko besteen moduan, urtero 8.961.794 pezeta jasotzen dituzte, eta horrez gain, biziarteko pentsioak dituzte, Gizarte Segurantzak eskain ditzakeen pentsio eskuzabalenak, jakina. Bizkaiko Ahaldu Nagusiak urtero 12 milioi pezeta gordin jasotzen ditu, eta zertxobait gutxiago beste herrialdeetakoek.

■ Eurodiputatuen pagotxa

Ekonomia ikuspuntutik, berealdi-ko pagotxa izan da orain arte eurodiputatuena. Hain da handia hauen diru-sarreraren gainean dagoen nahaspila, haien arteko desberdintasuna dela, gardentasunik eza edota legebiltzarkideen arteko kokinkeria direla, ezen orain 1998an onartutako eurodiputatuen estatuturako proiektuaren zain dauden, zeina ez den 2004 urtea arte abian jarriko.

Aipatutako proiektuak EBko hamabost herrialdeetako legebiltzarkideek jasotzen dituzten soldatetan oinarritutako batezbesteko kopuru haztatuan oinarritutako soldata ezarriko die eurodiputatuoi. Batezbesteko soldata hori 5.678 eurokoa litzateke, hau da, 948.226 pta. edo 32.245 liberakoa. Aski eztabaidatutako proiektua da hau; «El Mundo» izeneko Madrilgo egunkariak zera esan zuen behin: hilero milioi bat pta-ko soldata eta gainsoldatak izateko aukera, gastu orokorretarako eta langileentzako hilero beste bi milioi jasotzen baitituzte; auto ofiziala, eguneroko dietak lanera joateagatik, bateraezintasunik gabe, eta hirurogei urterekin erretiroa.

HILERO 332.000 PEZETAKO PENTSOIA. Diputatuon herrialdeetako zergek ez dute beren soldaten gainean eraginik, baina EBko beste funtzionarioentzat erabiltzen den EBko zerga ezartzen zaie. Gauza bera gertatuko zaie pentsioekin, zeintzuk beren herrialdeetan jaso lezaketen pentsioarekin erabat bateragarria den. Proiektu berriaren ara-

bera, eurodiputatuen pentsioa 33.200 pta-koa izango da hilero, postu horretan aritu diren urte kopurua aintzakotzat hartuz, gehienez ere hogeitaz urte. Hau da, eurodiputatu bat bi kargutarako hautatzen badute —eta hori nahiko arrunta da—, hirurogei urte betetzean 332.000 pta-ko pentsioa izango du, gehi bere Estatuan dagokion pentsioa.

Estatutu hori indarrean jarri arte, orain arteko soldatak mantenduko dira, estatutu berriak jasotzen dituenetik asko desberdintzen ez direnak, eta izugarriko dietatzarrak dituztenak. Edozertarako dietak daude: bidaia gastuen itzulketa dietak, ezohiko bidaietarako dietak, egonaldi dietak, gastu orokorretarako dietak, idazkari batek laguntzagatik dietak, esleipen telematikoa, aseguru polizak eta mediku-gastuak, hizkuntza eta informatika ikastaroak, biziraupen pentsioa, ezintasun pentsioa, erretiratze pentsioa eta aginte amaierarako kalteordaina.

Dieta txiki baina esanguratsuenetako batek urtero zergarik gabeko sei milioi pezeta ematen dizkio eurodiputatu bakoitzari. Idazkari dietak, hau da, legebiltzarkide bakoitzaren idazkari gasturako ematen direnak, hilero 1.600.000 pta-koak dira. Posible da diru hori beste zer-

baitetan erabiltzea, ez baitago erabilpen zuzena bermatzen duen inolako kontrolik. Badira eurodiputatuen familiaren mesederako erabilitako dieten kasu franko, eta batzuek bere mesedetan ere erabiltzen dute kopuru hori. Modu horretan, adibidez, diputatu batek itxura egiteko lizentziatu gazte bat kontratatu eta hori hilero 300.000 pezeta gordin ordaindu ondoren, gainontzekoa beretzat gordetzen badu, bere agintaldiaren amaieran 140 milioitik gora pezeta izango ditu patritan. Gainera, ez gara kasu hipotetiko hutsez ari.

PARLAMENTURAKO BIDAIA 39.000 PEZETA.

Badira, horrez gain, bidaia dieta oparoak, hala nola bilkure-tara joateagatik lortzen direnak. Parlamentuko bilera batera joaten diren bakoitzean 39.000 pezeta poltsikoratzen dituzte. Astero lau egunetan joaten bada, hori baita normalena, astero 156.000 pezeta jasoko ditu. Diru horren erdia besterik gabe aurreztuko du; gainontzekoak rekin 1.000 pta-gatik parlamentuan bertan bazkal lezake, eta 30.000 pta-gatik hotel on batean lo egin lezake. Gehiago aurreztu nahiko balu, parlamentuko bere bulegoko ohea erabil lezake, hori baita legebiltzarkide askok egiten dutena ●

Euskal hiriburuetako alkateen soldatei dagokienez, Bilbokoa da gehien irabazten duena (12.137.736 pezeta), eta Estatuko hirugarren alkatea da soldatari begira (Madrilgoa da lehena, 13.079.598 pezetarekin eta La Oliva de Fuerteventurakoa litzateke hurrengoa, 12.600.000 pezetarekin). Bestalde, Hego Euskal Herriko hiriburuari begira jarritz gero, soldata txikiena Gasteizko alkate Alfonso Alonsorena litzateke (7.600.000 pta). Gasteizko alkatearen atzetik Iruñeko alkatesa dago 7.774.998 pezeta kobratzen dituelarik. Donostiako Alkateak, Odon Elorzak, 9.754.752 pezetako soldata du ●

◆ DANIEL UDALAITZ

■ Eurodiputatuen soldata eta dieta pribilegiatuek eztabaida handiak ekarri dituzte.

1999ko ardoaren uzta jasotzear dago Hegoaldean. Errioxa eta Nafarroako Jatorrizko Izendapena dutenak izango dira protagonista nagusiak. Azken hilabeteotan izandako klima arazoak medio, Arabako Errioxan batez ere, iazkoa baino uzta txikiagoa gerta daiteke.

99-KO UZTA 98-KOA BAINO APALAGOA IZANGO DA

Aurtengo ardo uzta jasotzear dago. Sektore honek garrantzi handia du Hego Euskal Herrian. Horren erakusle dira dauzkagun bi jatorrizko izendapenak: Errioxakoa eta Nafarroakoa. Bi ardook geroz eta estimatuagoak dira, bai Euskal Herrian eta bai munduan zehar. Eta urteik urtera ardo gehiago eta hobea esportatzen dute. Mahastiak heldutasunera iritsi bitartean izandako klima gorabeherak, Arabako Errioxan batez ere, zalantzak sortarazi dituzte aurtengo ardo kantitateaz nahiz kalitateaz. Uzta erabat amaitu bitartean itxaron beharko da baina zantzu guztien arabera, iaz baino uzta txikiagoa izango dela dirudi; eta kalitatea ona edo oso ona izango dela bikainera iritsi gabe. Ardoaren inguruko euskal historian gutxitan lortu izan da kalitate bikaina.

Gogoan izan beharra dago apirilean zehar izotzak gogor jo zuela eta kalte handiak eragin zituela Araba eta Nafarroako mahastien % 100ean. Une hartako gehiegizko ezkortasunagatik eta hondamendi hotz interesatuengatik, urteko uzta iazkoaren erdia izango zela aipatu zen. Egia da Aste Santuko beroen ondorioz mahastietako kimuak ohi baino lehen atera zirela. Une hartan, nekazariak, laster biltzeko aukera emango zuen uzta iragarri zuten. Baina, gero, apirilean zehar, termometroak behera egin zuen, bost gradu zero azpitik ere izan zen, eta haren ondorioak guztiz suntsigarriak gertatu ziren. Baina aste batzuk geroago ñabardura gehiagorekin eman ziren datu horiek, eta 1999ko uztaren azken emaitzei buruzko berriak ez ziren hain larriak.

Errioxako Kontseilu Arauemaileak mahatsa biltzeko arau batzuk jarri ditu. Kontrol handiagoa ezarri du eta 32 kontrolatzaile edo mahats bilketarako laguntzaile

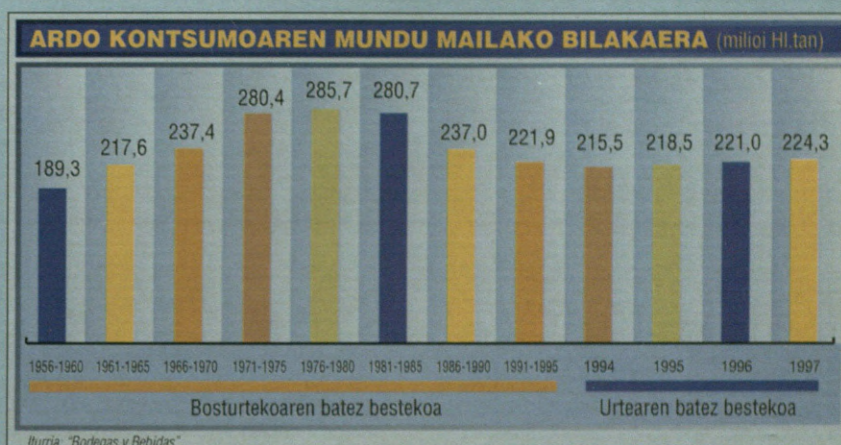
■ Kalitatezko ardoen kontsumoak gorakada nabarmena izan du azken urteotan.

■ Ardoaren kontsumoak gora egin du munduan

Ardoa, ekonomi jarduera gisa, bere historian zehar izandako une gorenean dago. Haren eskaerak gora egin du kantitatez eta, batez ere, kalitatez, merkatu nazionaletan nahiz nazioartekoetan. Gainera, edari gisa ere, zentzuzko kontsumo bat eginez gero, berari buruzko iritziak gora egin du merkatu guztietan». Hitz horiek euskal enpresen artean sektoreko garrantzitsuenetakoa den «Bodegas y Bebidas»eko lehendakariak esan zituen, 1998ko ekitaldiaren memoria ofiziala aurkeztean.

Munduan zehar ardoaren kontsumoak izan duen gorakadak arrazoia ematen diola esan genezake. 1994an munduan kontsumitu ziren 215,5 milioi hektolitroetatik 1997an kontsumitutako 224,3 milioi hektolitroetara igo da —horiek dira orain arte ezagutzen diren azken datu ofizialak—. Inolako zalan-tzarik gabe, 1998an kontsumo hori are gehiago igoko zen.

Nolanahi ere ardoaren kontsumoak, azken 45 urte hauetan, ibilbide gorabeheratsua izan du. 1956tik 1985era bitartean kontsumoak izugarri egin zuen gora, gero behera egin zuen 1994a arte eta, azkenik, pixkanaka gora egiten ari

da orain. Goiko taulan argi ikus daiteke bilakaera hori.

Adituek diotenez, eskaeraren igoera hori eskatzen den ardoen kalitate hoberekin batera etorri da; eta ardoak edari gisa duen irudi eta iritzi hobe eta baikorragoaren isla da. Gastronomiak eta beren kontsumo gaien barruan ardo sartzan duten bizi-estiloek nazioartean eskuratutako irudi onak ere zerikusia izan du gorakada horretan.

Ardoa neurritz hartzeak duen geroz eta irudi hobeak —beti ere adituek diotenez— eragin onuragarria du ardoaren kontsumoan tradizioz ardo kontsumi-

tzaile diren herrialdeetan. Bestalde, irudi on hori ardo ekoizleak ez diren eta ardo tradizioz ez duten gure kultur ingurune hainbat herrialdeetara iristeak ere garrantzi handia du.

Halaber, kontsumatzaileek geroz eta kalitate hobeak eskatzeak ere suspertu egin du ekoizleen sektorea (mahastizainak eta upelategiak). Egunetik egunera ardo hobeak eskaintzeko ahalegin handiagoa egitera bultzatu ditu faktore honek, dena kontu gehiagorekin zainduz eta gaiaren aurkezpene nahiz marketinga zintzotasun eta zorroztasun berrez landuz ●

gehiago jartzea aurreikusi du, 186 kontrolatzaileira iritsiz. Kopuru honek bikoiztu egiten du duela lau urtekoa. Kontrol horren erabak ziurtatuko da uztaren benetako kopurua.

ERRIOXA ARDOAREN UZTA ONA.

Errioxa jatorrizko izendapenezko 98ko uzta oso ontzat har liteke, bai ardoen kalitate mailagatik eta bai Errioxako historian eman den uztarik ugariena izateagatik. 1998ko uzta 391 milioi kilokoa izan zen, eta hortik 273,5 milioi litro ardo atera ziren. Horrek % 8ko igoera esan nahi du aurreko uztarekiko.

Mahastien zikloa klima baldintza ezin hobean igaro zen; uztari buruzko aurreikuspen oso baikorrak egin ziren eta, neurri handi batean, egiaztatu egin dira. Orokorreran, mahatsa heldutasun maila onean eta oso egoera onean sartu da upelategietan; oso graduazio egokiko ardoak lortu dira, kolore intentsitate onarekin eta 1997an

baino kalitate handiagoarekin.

Nahiz eta produkzio kopurua dagoen eskaera baino handiagoa izan, azken eki-

taldietan gertatu ohi denez, jatorrizko prezioak, mahatsarenak nahiz ardoarenak, goraka jarraitu zuten eta maila guztiz harri-

MAHATS ETA ARDO SEKTOREAREN BALANTZEA 98/99 (milioi hl. tan)

	ESPAINIA	EUROPAKO BATASUNA	% ESPAINIA / EB
Ekoizpen osoa	33,0	164,11	20,11
Mahaiko ardoaren ekoizpen osoa	17,75	89,21	19,90
Jatorrizko izendapenaren ekoizpen osoa	12,00	63,94	18,77
Mahats zuku eta murtioaren ekoizpen osoa	3,00	6,26	47,92
Beste ardoak	0,25	4,70	5,32
Ardo berriaren ekoizpena	30,00	157,85	19,01
Ekitaldi hasierako stocka	20,99	119,19	17,61
Inportazioak	0,95	6,66	14,39
Ardoaren baliabideen guztizkoa	51,94	283,70	18,31
Erabilera komertziala			
• Barne eskaera	16,93	138,15	12,25
- Zuzeneko kontsumoa	15,40	128,83	11,95
- Distilazio, edari bizi eta beste		4,40	
- Industri erabilerarako eta lermak	1,53	4,92	31,10
• Kanpo eskaera	11,90	11,79	
- EB barruan	8,87		
- EBtik kanpora	3,03	11,79	25,70
Erabilera komertzialaren batuketak	28,83	149,94	19,23
Distilazio Arautegia 822/87	4,22	14,57	28,96
Erabileren guztizkoa	33,05	164,51	20,01
Ekitaldi amaierako stocka	18,89	119,19	15,85
Hedapen gradua	177,20	114,26	

Iturria: "Bodegas y Bebidas"

■ Aurten garai ezberdinetan izandako klima gorabeheratsuak uztan eragin lezake.

garrietara heldu ziren.

Merkataritzaren ikuspegitik, 1998ko urtea ona izan da Errioxa ardoarentzako, azken urteetako salmenten gorakada berre-

tsi duelako, barne merkatuetan nahiz nazioartean. Azken urteotako salmenten igoera guztiz ikusgarria izan da, batez ere nazioarteko merkatuetan (azken bost ur-

teetan bikoiztu egin da). Bila-kaera honen zergatia, sektoreko iturrien arabera, Errioxak kalitatezko ardo gisa merkatu guztietan duen irudi onaren ondorio da.

Baina 1999ko urte hone lehen sei hilabeteetan salmentak behera egin du % 6,82an. Aipatzen diren arrazoi garrantzitsuen artean, ardoak izan duen prezio igoera nabarmen-tzen da, kanpoko merkatuetan beherakada eraginez. 1998an, urtarrila-maiatza bitartean, 96,3 milioi litro saldu ziren, eta 1999ko epe horretan bertan 89,7 milioi litro saldu dira. Arazo larriena kanpoko merkatuetan dago, salmentek % 21,68 egin baitute atzera, 30,7 milioi litrotatik 24 milioi litrotara jaitsiz. Nolanahi ere aurtengo bigarren sehirekoan salmentak hobetu eta bere on-

ra etortzeko itxaropena dago, Errioxako Kontseilu Arauemaileko iturriek adierazten dutenez ●

◆ DANIEL UDALAITZ

■ Errioxa eta Nafarroa puntan, jatorri izendapenari dagokionean

Espainian, azken urteotan, ardoaren kontsumoak gora egin du, kalitatezko ardoen kontsumoak gora egitearen ondorioz. Ardo lasaien kontsumoak % 0,6an egin zuen gora 1998an, jatorri izendapenezko ardoaren kontsumoa, urte horretan bertan, % 9,8 igo zen bitartean. Jatorri izendapenezko ardoaren kontsumoa 1994ko 272 milioi litrotatik 1998ko 322 milioi litrotara igo zen. Ardo lasaiak, bestalde, 1994ko 1.182 milioi litrotatik 1998ko 1.143 milioi litrotara igaro ziren. Mahaiko ardo arruntak, cavak eta beste ardo batzuk beherakada garrantzitsua izan dute.

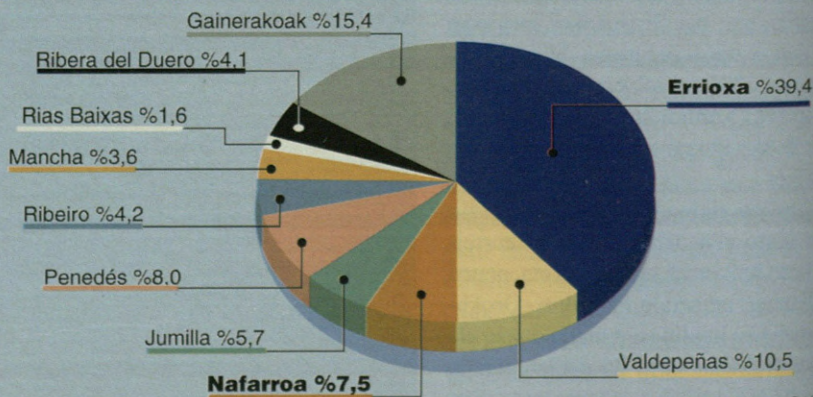
Jatorrizko izendapena duten ardoen salmenta oso konzentratu dago, gutxi batzuen artean banatzen da. Une honetan Espainian jatorri izendapena duten 54 marken artean bederatzik soilik % 85 saltzen dute barruko merkatuetan. Aipatzekoa da Errioxa eta Nafarroako jatorrizko ardoen salmentek Espainia guzti-koaren erdia ia bereganatzen dutela

(% 47, horietatik % 39,4 Errioxari dago-kio eta gainerako % 7,5 Nafarroari). Errioxako jatorri izendapenak du Espai-niako lehen lekua. Ondorengoak ondoko taulan ikus daitezke.

Espainian ardoaren eta muztioaren kontsumoa % 1 igo zen 1998an. Iaz 1.276,1 milioi litro kontsumitu ziren eta

1997an apur bat gutxiago, 1.269,1 milioi litro. Ardoaren eta muztioaren kontsumoa handiagoa izan zen 1994an, 1.335,2 milioi litrotara iritsiz. Ondorengo bi urteetan jaitsi egin zen: 1.255,8 eta 1.254,8 milioi litro, hurrenez hurren. 1997an eta 1998an pixkanakako gorakada bati ekin zitzaion ●

JATORRIZKO IZENDAPENAREN SALMENTAK ESPAINIAN 1998AN

Iturria: "Bodegas y Bebidas"

irakurle ausartentzat

konponbideak bilatzen dabiltzanentzat
egia borobilek zalantzak sortzen dizkienentzat

elkarri aldizkariaren harpidedun egin zaitez

moztu kupoi hau eta bidali helbide honetara: elkarri, madril etorb., 5 - 20011 donostia

• bai, nire etxean jaso nahi ditut elkarri eta elkarrikasi aldizkariak

☐ 4.000 pta.
(urteko kuota)

☐ 1.000 pta.
(3 hilabeteko kuota)

izen-abizenak

N.A.

helbidea

herria

herrialdea

kode postala

banku edo aurrezki kutxa

kontu zenbakia (20 digito)

HABEk, hiru urtez luzatuko den informatizazio proiektu bati ekin dio. Habenet izena duen ekimen honek erakundearen zerbitzuak erraztu eta azkartzea du helburu. Zerbitzu hauen artean daude liburutegia, didaktika on-line edo matrikula egiteko modu berri bat.

HABE-K INFORMATIZAZIO PROZESUARI EGIN DIO

ALBERTO ELOSEGI

■ Liburu hauek guztiak internet bidez kontsultatu ahal izango dira aurki.

HABEk, Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntze Erakundeak, bere eguneroko jarduna informatizatze proiektu bat jarri du martxan. Proiektua Eusko Jaur-laritzak onarturiko «Gaurkotzeko Plan Orokorra»ren baitan kokatzen da. Aurten hasi eta 2001. urtean amaitzea espero dute. Une honetan, diseinu eta planifikazio planak bukatuta daudenean, proiektuaren lehenengo faseari ekiteko prest daude HABEko kideak. Lehenengo fase hau aurten go abenduan bukatuko da eta ordurako

zenbait zerbitzu Interneten egongo da. Baina honen ondoren beste bi fase geldituko dira oraindik, 2000 eta 2001. urteetan burutuko direnak, alegia. Fase hauetan proiektua osatu eta zerbitzu gehiagor hornitzea izango erakundearen lana.

Habenet du izena proiektu berri honek. Amaitutakoan «web orri dinamiko osaturiko web gune baten itxura izango du» HABEko zuzendari Jokin Azkueren ustez. Proiektuaren helburua «HABEk eskaintzen dituen zerbitzuak hartzailereangana ahalik eta erosoan helaraztea da batetik; eta

bestetik, teknologiari esker zerbitzu berriak eskaintzea».

HABEk orain arte eskaini dituen zerbitzuak ez dira gehiegi aldatuko bertako zuzendariaren ustez: «Aldaketarik nabarmenena norberaren buruan eman behar da, Habenetek zabalduko dituen esparru eta jardueretara heltzeko. Baina aldaketa, ez HABEn bakarrik, baizik eta euskaltegi-tan, irakasle eta baita ikasleengan, ere eman behar da».

Habenet Interneten erabiltzen den sistema oinarrituriko proiektua da. Barrura zein kanpora begirako zerbitzuak eskainiko ditu. Barrura begira, HABE eta euskaltegien arteko harremanetarako erabiliko da programa. Kanpora begira berriz, HABEk dagoeneko edoizen erabiltzailei eskaintzen dizkion zerbitzuak Internet bidez erabiltzeko aukera emango du proiektuak.

MATRIKULA EGITEKO MODU BERRIA. Programa berri honek eskainiko duen zerbitzuetako bat matrikulazioan izango da. Hemendik aurrera euskara ikasi nahi duen edonork HABEren web orri aurkitu ahal izango du euskaltegi bakoitzaren eskaintza, ordutegiak, prezioak, baldintzak... Web orritik bertatik, posta elektroniko bidez, nahi duen euskaltegiarekin (euskaltegi hau zeinahi erakundetako izanik) harremanetan jartzeko aukera izango du. Hurrengo pausoak, euskaltegia eta ikaslearen artean burutuko dituzte, egokien iruditzen zaien moduan.

Didaktikak ere izango du bere atala web orrian. Didaktika on-line izenburua izango duen atalaren azpian bi arlo nagusi bereiz daitezke. Bata irakasleei begirakoa eta bestea ikasleei begirakoa.

Irakasleei zuzenduriko atalean, hauen prestakuntzarako antolatzen diren foru, mintegi eta ikastaroen berri emango da. Gainera eguneroko jardunean irakasleari

Euskara sailaren babeslea:

LEZOKO UDALA

Kultura eta Euskara Batzordea

*Etxean ere euskarari
emaiozu!*

FAMILIAK EUSKALDUNTZEKO EGITASMOA

sor dakizkiokeen didaktika zalantzak argitzeko aukera eskainiko da.

Ikasleei begirako atalean berriz, autoi-kaskuntza sistemak eskaini eta bultzatu nahi dira. Honetarako HABEk autoi-kaskuntzarako programak eskuratzeko deialdi bat egin du eta Aurten Bai Fundazioak irabazi du leihaketa. Urte bukaerarako euskalduntzeko 1. maila eta EGari dagokiona bukatzeko konpromisoa hartu du fundazio honek. Eta gainerako mailak datorren ikasturterako osatuko dira.

LIBURUTIK ORDENADORERA. Liburutik ordenadorerako jauzia da, hain zuzen, HABEren beste berrikuntzetako bat. HABEk Donostiako egoitzan duen liburutegia Internet bidez kontsultatzeko aukera izango baita Habenet proiektua amaitu ostean.

HABEren liburutegia hizkuntza gaietan espezializatua da. Hizkuntza abiapuntu bezala hartu eta beste gai batzuk honekin uztartzen ditu.

Liburutegiak badaramatza urte batzuk aurrerapen informatikoekin eta Internetarako bide urratze lanetan. Eta orain Habenet proiektuak honetarako aukera ezin hobe eskaini dio.

Liburutegiko arduradun den Imanol Irizarren ustez, «*proiektu honek liburutegiaren muga fisikoa hautsiko du. Izan ere liburutegiko erabiltzaileak ez dira donostiarrak bakarrik, Bilbo edo Gasteiztik jendea etortzen da. Hemendik aurrera, egin beharreko konisulta eta eskaerak Internet bidez egiteko aukera izango dute.*»

Liburutegiaren informatizazio lanetan ASP enpresa informatikoa ari da. Enpresa honen lana HABEn dauden liburu guztien fitxa informatizatua egitea da. Liburuaren fitxa, ohiko informazioaz gain, liburuaren aurkibidea eta laburpen txiki bat aurkituko du erabiltzaileak. Liburua esku artean edukiko ez duenez, interesgarria gertatzen zaion ala ez erabakitze lagungarri izango den informazioa da hau. Proiektu honekin liburutegi aurreratuaren pare egongo da HABEkoa.

Lehenengo urte honetan proiektu osoaren aurrekontua 26 milioi pezetakoa (milioi bat libera inguru) da. Hurrengo bi urteetan Eusko Legebiltzarrak erabaki beharko du urtez urteko aurrekontua. Finantziarioari dagokionez, Eusko Jaurlaritzatik eta Europako Batasunetik etor daitezkeen diru laguntzak aurreikusten dira ●

◆ AMAIA OLANO

Arturoren kaiera

EUSKARAREN NAZIOARTEKO EGUNA

Euskararen Nazioarteko Eguna datorren abenduaren 3an ospatuko da Bilbon. EAEko Kultura Sailak antolatuko du, duela 50 urte Ipar Euskal Herrian eta Ameriketako euskal etxeetan burututakoa berreskuratu nahian. Data horietan burutuko da halaber Eremita Urriko Hizkuntzen VII. Biltzarra eta horren harira izango da beraz, ospakizuna.

TESTULIBURUEN AFERA

Espainiako Testuliburuaren Editoreen Elkarte Nazionalak (ANELE) zenbait autonimitan hauei ezartzen zaien kontrola salatu zuen. Erantzuna berehala etorri da. EAEko Hezkuntza Sailak kritika horren atzetik interes ekonomikoa dagoela esan du eta Eusko Jaurlaritzak «eskuduntza osoa» duela zuzenketa lan horiek egiteko.

TSJPV-AREN ERABAKIARI KRITIKAK

Udalekin gaztelaniaz bakarrik komunikatzeko Euskal Autonomia Erkidegoko Justizi Auzitegi Nagusiak (TSJPV) hartutako erabakiak zalaparta ugari eragin du. UEMAko kide den Usurbil herriko alkate Jose Antonio Altunak (argazkian) gogor salatu zuen auzitegiaren jarrera. UEMAko Udalek Justiziako instituzioetatik datozen idatzi elebarkarrei jaramonik ez dietela egingo iragarri zuten. Sabin Intxaurrea Justizia sailburuak TSJPVren erabaki hori legearen aurkakoa dela adierazi zuen, EAEko biztanle guztiek bi hizkuntzetan erlazionatzeko eskubidea dutelako. Intxaurreagak erabakia aldatuko dutenaren esperantza du.

KILOMETROAK 99 BEGI BISTAN

Urriaren 3an ospatuko den Kilometroak 99ren antolakuntza azken txanpan da. Jada ikusgai dago Errenteriako Xenpelar aretoan, ospakizun honen abarora antolatzen den eta Euskal Herriko 46 artistaren 61 lan biltzen dituen erakusketa.

U r r e a

■ Beasaingo Udaleko Euskara Batzordeak eta Naturalki enpresak «Txanoberritsu» ekimenaren edizio berri bat jarri dute abian. 5 urtetik gorako seme-alabak dituzten gurasoei (B ereduan dituztenei batez ere) zuzendu zaizkie, larunbat goiz eta arratsaldetan aisialdirako aktibitateetan eskuhar dezaten. Aktibitate hauek gurasoen euskara sustatzeko izango dira.

■ Itzulpen okerren jarioak ez du etenik. Madrilgo Barne Ministerioak egindakoak oihartzun handia izan du azken asteotan, baina gertuago ere bada makina bat adibide. Nafarroako Gobernuak herrialde honetako Natur Erreserba batean paratutakoa, kasu: «Reserva Natural, Berezko Erreserba». Askotan, badirudi, berezkoa dutela oker itzultzeko joera hori.

I k a t z a

H I S T O R I A

Euskaldunak Ameriketara Colon baino lehenago iritsi al ziren? Balearen atzetik euskal arrantzaleak Ternuara iritsi al ziren 1492a baino lehen? Mitoa hor dago eta teknikoki ere posible izan zitekeela esan genezake, baina oraino ez da horren froga garbirik aurkitu.

AMERIKA EUSKALDUNEK AURKITU AL ZUTEN?

■ Bale arpoiketa Mutrikuko harmarrian. Mutrikuko Udal Artxiboan dago egun.

Nork aurkitu zuen Amerika? Cristobal Colonek, 1492ko urriaren 12an. Edo hori da, bederen, guztiok ikasitako bertsio ofiziala. Baina Europako kostalde atlantiarreko herrietan, Norvegiatik hasi eta Euskal Herriraino kontrakoa defendatzen duenik badago. Eskandinaviarrek euren bikin-goei egozten diete aurkikuntza, XVI. mende baino lehen untzigintzan eta nabigazioan aurrerapen garrantzitsuak zituztela argudiatuz. Irlandar eta eskoziarrek ere etxerako joera dute eta itsasuntzi kaxkarretan espedizio arriskutsuak burutu dituzte hori frogatzeko. Bretoiak eta normandiarrek ez dira atzera geratu 'mundu berria' ren aurkikuntza euren itsas-gizonei egozteko orduan. Azkenik, euskaldunok

Ternuako balenarrantzaleen tradizioan oinarritzen dugu Ameriketara lehenak izan gineneko teoria.

Dena den, euskaldunena ez da etxe barruan soilik defendatzen den kandidatura. Thor Heyerdahl 84 urteko antropologo norvegiararen esanetan, euskaldunak 1400. urte inguruan dagoeneko Ameriketara iritsi ziren. Giza migrazioen espezializatu da Heyerdahl eta bere teoriak frogatzeko Kon-Tiki izeneko historiaurreko baltsa batean Pazifikoa zeharkatu zuen 1947an. Guantxeak eta bilingoak ere Coloni aurreratu zitzaizkiola esaten du, horien bien eta euskaldunen jatorrian harreman estua dagoela defendatuz. Aurki liburu batean kaleratuko ditu teoria honen nondik-norakoak. Komunitate zientifikoan, ordea,

teoria hauek ez dute onarpen zabalik. Norvegiarrak berak onartzen du 1961. urtean New Yorkeko Zientzi Akademiako bere lankideetatik inork ez zuela oraindik berak esandakoa onartzen.

Badira Heyerdahlez gain, eta hark baino lehenago, hautagai euskaldunen alde idatzi duten atzerritarak. XVI. mendeko idazle frantziar batek, Bertrand d'Argentre-k, Ternuara lehenak iristen euskaldunak, bretoiak eta normandiarak izan zirela idatzi zuen. 1661. urtean Etienne Cleirac-ek aurrekoak esandakoa baieztatuko du, Ternua euskaldunek aurkitu zutela, alegia. Coloni Indietako existentziaren berri eman zion gizona balenarrantzale euskalduna izan zela gaineratu zuen. 1789an D'Alembert-ek «Entziklopedia Metodikoa»n dio euskaldunak izan zirela balenarrantza ikasi, bere koipea urtu eta Ternuara iristen aurrenak.

Van Beneden-ek, bere «Un mot sur la Pêche de la Balaine et les premiers expéditions arctiques» (1878) liburuan, zehaztasun gehiago ematen du, datari dagokionez bederen: euskaldunek 1372. urtean deskubritu omen zuten Ternua. Denboran oraindik atzerago egin zuen M. Robert de la Loture-k 1949an. Bere ustez euskal balenarrantzaleak Colonen aurkikuntza baino 200 urte lehenago ari ziren Ternuan arrantzan. Dena den, Loturek ez du euskaldunak lehenak izan zirenik esaten, bere

■ Untzigintzan euskaldunak aitzindari izan ziren. Irudian T. de Bryren grabatua, 1594.

■ Van Beneden-ek 1878an idatzi zuenez, euskaldunek 1372. urtean deskubritu zuten Ternua

lurretara iristea ere lortu zuen, hainbat arrasto arkeologikok frogatu bezala. Baina, bertara iritsitakoak han hil omen ziren

eta beste espediziorik ez bide zen itzuli handik aurrera. Gertakizunak, hortaz, ez du garrantzia historiko berezirik.

MICHELETEN LAUDORIOAK. «Nork ipini zuen nabigazioa gizonaren eskura? Nork ezagutarazi zuen itsasoa eta honen gune eta bideak? Nork deskubritu zuen mundua? Baleak eta balenarrantzaleak. Eta hau guztia Colon eta bere urre bilaketari ezagunak baino askoz ere lehenago. Hauek eraman zuten arrantzaleek, lehen aurkitzailerek, merezitako ospea, lehen aurkikuntza horiek ez baitira inoiz zabalduak izan. Ozeanoko zeharkaldia, XV. mendean hain ospatua izan zena, sarritan burutua zen ordurako, bai Islandiako pasabidetik Groenlandiara, bai itsaso zabaletik, euskaldunak iritsiak baitziren Ternuara». Jules Michelet historiagile frantziarrak 1862. urtean argitaratutako «La mer» liburuko pasarte bat dugu hau. Paris-ko semeak ez du zalantzarik euskal balenarrantzaleak izan zirela Amerika aurkitu zutenak. Gainera, bere testua euskal izaerarekiko laudorioz josia dago: gizon indartsu eta ausartak omen ziren gure arrantzaleak, bizkorak, heroiak... Ezin esan, beraz, objetiboegia zenik.

Laudorioak laudorio, bi ondorio nagusi aterata ditzakegu idazle hauen guztien testuetatik: bata euskaldunek Amerika aurki-

■ Bikingoak X. mendean iritsi omen ziren Ameriketara, baina ez zuen jarraipenik izan.

■ Palos ala Pals?

■ Jordi Bilbeny.

Katalanek ere badute beren errebindikazioa Amerikaren aurkikuntza dela-eta. Ez dute eurak Colon baino lehenago iritsi zirenik esaten, espedizio hura katalana zela baizik. Horixe da, behintzat Jordi Bilbeny filologo eta historiagileak «La descoberta d'Amèrica. Una reflexió sobre la manipulació de la història» lanean defendatzen duena. Bere esanetan, hainbat testutan agertzen da hiru untzik Gibraltar igaro zutela eta, beraz, abiapuntuak Mediterranioko portu bat behar zuen izan. Gainera, Palosek ez omen du itsasorako tradizioarik, ezta portu zaharrik ere. Bilbenyren ustez ez ziren Andaluziako Palosetik abiatu, Kataluniako Palosetik baizik.

Espedizioaren kapitulazioak Aragoiko Koroaren Artxiboan daude gordetarik eta sinadura koroako idazkariarena da; espedizioa erabat katalana izan ez balitz ez omen zuen horrelako sinadurarik izango. Bere teoria Espainian onartu ez izana zentsuratzat jo du Bilbeny. ●

■ Colonen espedizioa Palosko portutik irteten.

■ Balearen arrantza Bermeoko kontzejuaren argizarizko zigilu batean, 1297.

tu bazuten, Ternuara iritsi zirela. Bestea, balearen atzetik abiatu zirela bertara.

Baina, euskal kostaldeko balenarrantzaleak Amerika aurkitu bazuten, zergatik ez zuten aurkikuntzaren berri eman? Beharbada, lurralde 'berria'ri ez ziotelako inolako garrantziarik eman; haien helburua balea zen, eta itsasoa, beraz. Edo apika, hainbesteko etekinak ekartzen zituen zonaldearen ustiapena soilik euren eskura mantentzeko, sekretua gordetzea erabaki zutelako.

Ukaezina dena euskaldunen balenarrantzarako tradizioa da. XVI. mendea baino askoz lehenago Kantauriko uretara hurbiltzen zen balearen arrantzan jarduten zuten —balea agertzen deneko lehen agiria Baionako hiriak eginiko 1059ko eskari bat da, balearen haragia saltzeko eskusibaren eskaria—. XVI. mendeko Mutrikuko harmarri batean edo XIII.eko Bermeoko eta Hondarribiko zigiluetan agertzen den elementua da balea, bere arrantzaren garrantziaren lekuko.

XVI. mendean dagoeneko Ternuako balenarrantzan nagusi ziren. Ondoren ho-

landar eta ingelesak etorriko ziren bultzaka eta 1713ko Utrechteko Itunean bertan aritzeko eskubide guztiak galduko zituzten. Akabo euskal arrantzaleen pagotxa.

Dena den, Ternuako nagusigoa galduta ere atzeritarrek euskal arrantzaleak hartu ohi zituzten euren untzietan, estimu handitan baitzuten euskaldunek alor horretan zuten ezagupen maila.

□ Puntako azpiegitura teknologikoa zuen gure kostaldeak untzigintzaren esparruan, baita itsasgizon trebeak ere

XVI. mendean Ternuako balenarrantza euskal itsasgizonen ohiko jarduna zela frogatua dago, beraz. Orduan, ez al da zilegi lehenago ere, XV. mendean zehar, eta hortaz Gaztelako lehen espedizioa baino lehen, bertan izan zirela pentsatzea?

ZERGATIK EZ? Galdera hauxe bota nahi izan diogu gai honetan aditua den his-

toriagile bati, Jose Luis Casadori. Casado Santanderko Itsas Museoko zuzendaria da eta ez dago Espainian XV. eta XVI. mendeko itsas historiaren inguruan berak adina dakienik. Ez ditu alferrik gaiaren inguruan eskura izan dituen artxibo eta arrasto guztiak aztertu. Bada, bere erantzuna argia izan da: «euskaldunak Ameriketara 1492a

■ Kolonizaziorako asmorik ez

XVI. mendearen hasieran —Amerika ‘deskubritu’ berritan beraz— Jacques Cartier itsasgizon frantziarrak, Belle-Isleko itsasartea deskubritu zuen, Ternua uhartea zela erreparaturaz. Eta orduan ikusi omen zuen bertan euskaldunak balea nahi beste harrapatzen ari zirela.

Euskal arrantzaleen interesa itsasoan zegoen eta, hala ere, lurrekoekin ba omen zuten harremanik, eta harreman onak, baketsuak, gainera. Euskal bale arrantzaleak udaberrian iristen ziren Ternuako kostalderra eta bertan geratu ohi ziren udazkena iritsi bitartean.

Beothuk tribua zen garai hartan Ter-

■ Ternuako indijanak mende honen hasieran.

nuan zabalduz zegoena. Arrantzaz eta ehizan jarduten zuten bizibide gisa eta oinarritzko trukeak ere egiten zituzten

euren artean zein euskaldunekin. Bertakoen kastore larru prezia-tuen truke altzairuzko tresnak eskaintzen zizkieten balearen atzetik bertaratutako euskaldunek, aizkorak eta aiztoak, esaterako. Gailetak eta sagardoa ere gustura hartzen omen zituzten ternuarrek. Aldika, euskaldunek bertakoa ere jornalari bezala hartu izan zituzten.

Euskaldunak han izan zireneko arrastoak topatu dira Ternuan. Baina, XVI. mendetik aurrera datatuak izan dira denak. Lehenago frogarik ez da aurkitu. Ezin jakin, beraz, harreman hauek 1492. urte baino lehen ere eman ote ziren ●

baino lehen iritsi zirela esaten duen teoriak ez du inolako oinarrik. Ezetz, alegia. Frogarik egon, ez dagoela eta gainera, topatzeko aukera ere minimoa dela. Ez euskaldunak eta ez beste inor —bikingo X. mendeko ondoriorik gabeko abentura bakan hura salbu— ez zitzaizkiela Colon eta berarekin joan zirenei aurrerratu. Bere hitzetan teoria hauek guztiak «mitologiak dira, asmakizun hutsak, historiaren kari-katura». D'Alembert, Heyerdahl, Michellet eta besteek kontuak horixe besterik ez omen dira, kontuak, horietatik inork ez baitu kontrakoa frogatuko duenik erakutsi.

Aurrerago, XVI. mendearen erdialdera edo, hasi omen ziren kantauriar flota garrantzitsuak Ternuara joaten, bertan balenarrantzaz aritzeko, eta espedizio horietan gipuzkoarren nagusitasuna azpimarratzen du Santanderko Itsas Museoko zuzendariak.

Ezezko borobila onartu ezinik edo, beste galdera bat bota diogu. Gertatu ez bazen ere, teknikoki posible izango al zen Ameriketara iristea? Oraingoan, ustekabea, baietzkoa bota du. «Posible bakarrik ez. Hala gertatu zen. Nork egin zituen bestela lehen aldiz Ameriketara iritsi ziren hiru karabelak? Nongoak ziren tankerako bi-daietan joaten ziren itsas-gizon gehien-tuenak? Kantauriarrak». Eta horien ar-

tean, noski, euskaldunak. Beraz, Cristobal Colon genovarrak —esanak esan, genovarra baitzen— zuzentzen zuen espedizioaren aurretik ez ziren iritsi, baina bertan garran-

■ “Euskaldunak ez ziren Ameriketara Colon baino lehenago iritsi” JOSE LUIS CASADO

tzi berezia izan zuten.

Puntako azpiegitura teknologikoa zuen gure kostak untzigintzaren esparruan eta itsasgizon trebeak ziren bertako biztan-

nagusi ziren.

XVI. mendea joanda ere, nagusitasun horrek ez zuen atzera egin. XVI. mendeko bigarren erdian, beti ere Sevillako portutik irtenda —beste aukerarik ez zegoen—, 12.000-13.000 untzi inguru abiatu zen Ameriketara. Horietatik % 90 Kanfabria, Bizkaia eta Gipuzkoan eraikiak izan ziren. Casadoren iritziz, «garai horretako aurkikuntza garrantzitsuen meritu-tua, neurri handi batean, euskaldunena da. Arrazoi handiagoak dituzte zuen itsas historiaz harro egoteko eta arrazoi errealki dira, gainera. Orduan, zergatik eman behar zaizkio hainbeste buelta funtsik gabeko mito bati?». Colonekin batera Amerika aurkitu zuten euskaldunak Gaztelako Koroaren menpe zeudelako, agian.

Hortaz, euskaldunek Amerika deskubritu al zuten? Beren kabuz eta 1492. urtea baino lehen aurkitu zutenik ezin frogatu daiteke eta hori defendatu nahi duenak sinesmen hutsean oinarritu beharko du bere argudioa. Colonen espedizioaren arrakastan

parte hartu zutela da frogatua dagoena eta neurri horretan Amerika eurak ere aurkitu zutela esan daiteke. Baina, orduan, Gaztelako Koroaren zerbitzuan egin zutela onartu behar da ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

■ XIII. mendean itsasoan nagusi zen kantauriar untzia, Escorialen gordetako kodizean irudikatua.

leak; aurkikuntza bera baino lehen, itsasoaren kontrola ematen zien horrek kantauriarrei.

Flandeseko komertzio bideak euren esku zeuden, baita Mediterraniakoak ere. Irlanda eta Kanarietarako joan etorrietan ere

Euskal Herriko Informatzaile Grafikoen Elkarteak hiru erakusketa antolatu ditu hilabeteotan; horien artean, 1936-1970 urteetako kazetaritza argazki hautatuen bilduma. Gerra eta gerra osteko garaietako irudiak dira. EHIGEkoek gorrotorik gabe begiratu nahi izan dute atzera.

KAMERAREN AURREKO ETA ATZEKO OROIMENAK

Donostian gaude, 40ko hamarkada hasi berritan, II. Mundu Gerrak Europa astintzen duen urteetan. Leon Degrelle nazi belgiarrak bere hegazkinarekin arazoak izan ditu eta, ezinbestean, Kontxako hondartzan lurreratu behar izan du airekoa. Ez da lurreratze samurra izan: hegoak eta muturra txikituta ageri dira. Nola ote dago pilotua? Bi uniformedun hurbildu dira dagoeneko kabinara. Esbastikak behintzat ez du kalterik izan; argi eta garbi ikus daiteke oraindik gerra hegazkinaren isatsean margoturik. Eta horren guztiaren atzean Santa Klara uhartea, badia ezagunaren postal bixia osatuz. Irudian agertzen ez dena, noski, argazkilari anonimoa da, bere kamerari es-

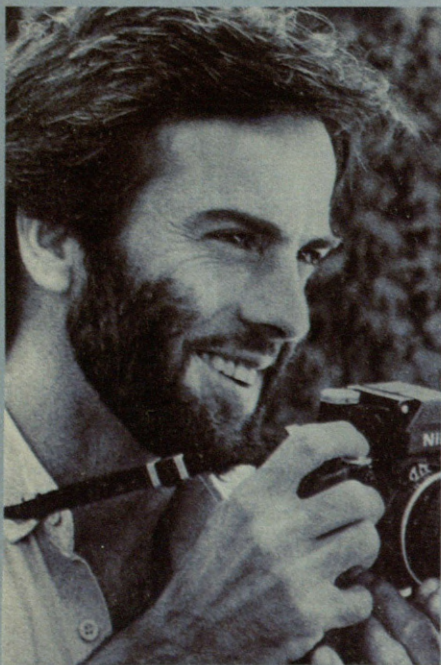
ker gertaturikoa guregana hurbildu zuen informatzaile grafikoa.

EHIGE Euskal Herriko Informatzaile Grafikoen Elkarteak duela hiru urte sortu zen profesional grafikoen bilgune izateko xedez. Ordurako probintzia mailako elkarteak baziren edota Madrilen menpekoak, baina ez zen ordura arte Euskal Herri osoko prentsa argazkilariak bilduko zituenik izan. Afera profesionaletaz arduratzeaz gain, elkarte honek hainbat kultur ekintza burutu du. Ikasturte berriari eskaintza oparoarekin ekin diote, gainera. Egunotan eta irailaren 26a bitarte bi erakusketa dituzte ikusgai: bata, «Kazetaritzako argazkigintzaren mende oso bat» izenburupean Kutzaren Garibai aretoan dago zabalik eta

■ Naziekin ari zen Degrelle piloto belgikarra

■ Christian Borderie: aktualitatearen begiari omenaldia

Correzen (Frantzia) jaio zen Christian Borderie 1951. urtean. 1980an Baionan etorri eta azken bi hamarkadatan Euskal Herriko errealitate anitza jaso zuen bere kamerarekin. Harik eta iazko martxoan minbiziak jota hil zen arte. Iragan urte berrian bere lagun eta lankideek haren argazkiak bildu zituzten Baionako omenaldi-erakusketa batean. Azken asteotan erakusketa horixe izan da ikusgai Kutxa fundazioak Donostiako Arrasate kalean duen aretoan, EHIGEn eskutik.

Sigma eta Reuter agentzia handien Euskal Herriko korrespontsala izan zen Borderie eta «Sud-Ouest» egunkariko argazkilari lanetan ere jardun zuen. Horregatik erakusketa bildu dituen 200 argazkietan denetarik ikus daiteke: politika, kirolak, kultura... Bertan dago ikusgai, esaterako, Phillippe Bidarten atxilotetaren argazkia (1988) edota Mitterrand eta Gonzalez Latchen hartutakoa (1987). Franz Hals untzia Biarritzen hondoratzenekoan ere han zen Borderie (1996) eta, besteak beste, jarraipen zehatza egin zuen 1990eko urriko garraio greba izan zenean.

Jean Daniel Chopin lankidearen esanetan, kirola ez zuen gustuko eta hala ere «edogun kirolean jarduten zuten gizon eta emakumeak inspirazio handia ziren beretzako» Juantxo Egaña EHIGEko kideak azaltzen du horren arrazoiak: «pertsonei gehiago eragartzen zien, gertakariari berari baino». Ander Gillenea elkarteko idazkariaren hitzetan, Borderieren argazkiak «errazak dirudite, baina benetan gertakariaren ikuspegi berdin eta sakona islatzen dute».

Erakusketa igandera bitarte, hilak 26, izango da ikusgai Donostian, baina handi iruñea eta Gasteiza joango da ondoren ●

Gipuzkoako argazkilarien lanak jasotzen ditu; iaz hil zen Christian Borderieren lanak biltzen ditu besteak, Kutxak berak ku-deatzen duen Arrasate aretoan.

Hirugarren batek urrian zabalduko dituzte Oartzungo Pagoarten, Nafarroa zein Iparraldeko profesionalen lanak bilduko dituen.

HARRIZKO GAU LUZEA. Kutxaren Garibai aretoan zabalik dagoen erakusketarako izenburu egokia litzateke hau Raul Guerra Garridoren ustez. Izan ere, 1936tik 1970erako argazkiak biltzen dira bertan.

«Kazetaritzako argazkigintzaren mende oso bat» ekimena iaz abiatu zuten EHIGeko kideek, Kutxaren Fototekako ondarea baliatuz. Helburua, gure mendeko argazkilari-kazetari gipuzkoarren lana zabaltea. Iazko lehen erakusketak mendearen hasierako irudiak jaso zituen eta datorren urtean azken hiru hamarkadei egingo zaie errepaso. Gerra Zibila eta frankismoaren garaiari txanda orain iritsi zaio, beraz.

Orotara 120 argazki inguru ipini dituzte Garibai aretoko hormetan, lau gunetan banaturik —gerra, frankismoa, kirolak eta bizitza soziala, eta kultura—. Hortaz, are-

toaren sarrerako eskilarak jeitsi eta bisitariak aurrez aurre gerra ikusiko du: Gernika eta Durangoko bonbardaketak, Irungo sutea, Ondarretako gartzelako presoak, Aitzolen afusilatzea... Frankismoa dator ondoren eta honekin batera, nazional-katolikoen prozesioak, Fragaren bisitak, Vigón generalarenak, aipatutako Leon Degrelle-ren lurreratzea eta, nola ez, Franco beraren argazki sorta.

Kirolen eta bizitza sozialaren txanda iritsi eta erakusketa zertxobait xamurtu egiten da. Egia da, atal hau katastrofiko samarra dela hasiera batean —uholdeak, istripuak...—, baina glamourra gailentzen zaio berehala Donostiako Zinemaldiko argazkiei esker: Hitchcock Santa Mariaren elizan, Charlton Heston Txofreko zezen-plazan, Orson Welles purua ahoan...

Aranbarrik sartutako golari esker lortu zuen Realak lehen mailara igotzea 1967. urtean. Bada, une hori ere erakusketa honetako argazki batean dago jasoa, Urtainen, Atano III.aren edota 49ko Tourraren argazkiekin batera.

KULTURAREN ARGIA. Kulturaren inguruko atala dator azkenik. Aita Barandiaran, Koldo Mitxelena, Oteiza, Sistiaga eta Balerdi bezalako artistak, Mattin, Lopategi, Uztapide eta Xalbador bertsolariak, Ez dok amairuren garaiko Irigarai edo Laboa-

hegazkina Kontxako hondartzan

lurreratu zuenekoa.

■ 1966. urtean Fernando Larruquert argazkilariak, urte horietako kultur munduan hainbesteko eragina izan zuen Gaur talde ezagunari argazki hau egin zion. Artista talde esanguratsua ageri da bertan, Oteizak Irunen zuen estudioan. Ezkerretik eskuinera: Ruiz Balerdi, Mendiburu, Oteiza, Puig, Txillida, Basterretxea eta Sistiaga.

■ Ezkerrean, Garibai kaleko erakusketaren sarrera. Bertara generazio ezberdinetako jendea hurbildu da. Zaharrenak ezagutu zutena gogora ekartzera; gazteenak,

euskarri izan ziren egunkari eta aldizkariak ere ikusgai dira, ezin baita ahaztu lanok ez zirela horman eskegiak izateko sortu, informazio idatzia osatzeko baizik.

1935etik hasi eta 1970era bitarte, Euskal Herriko eta, bereziki, Gipuzkoako gertakizunen berri argazkien bidez jaso nahi

ren kontzertuak... Minutu batzuk lehenago Reichsführer S.S. Himmler Gipuzkoako plazan paseatuz edo Wehrmacht ofiziala zezen-plazan ikusi ondoren, gure kultur-gileek argia ematen diote urte ilun horien inguruko erakusketa honi. Gerraren inguruko eta ondorengo irudi gordinen ostean, 70eko hamarkadara hurbildu ahala, euskal kulturaren eragileen argazkiek aldaketa iragartzen dute.

Argazkiez gain, garai batean horien

hura ezagutzera.

■ Goian, 1949ko Frantziako Tourraren irteerako une bat. Berrogeita hamar urte beranduago gertatu bezala, urte horretan Tourrak Donostian izan zuen hasiera eta gertakizun horren irudia erakusketarako hautatua izan da. Ezkerretara, bisitariak Urtain boxeolari handiaren argazki

duenak igandera arte, hilak 26, izango du horretarako aukera. Gazteenek ezagutu ez zituztenak ikusi ahalko dituzte. Urte horiek bizi izan zituztenek, aldiz, oroimenak berritzeko parada izango dute —batzutan oroimen horiek gozoeziak ez badira ere—.

Baina, erakusketaren helburua ez da gorrotoz atzera begiratzea, memoria-riketa bat egitea baizik. Eta ez soilik kameraren aurrean gertatutakoa oroitzeko ariketa, baita kamera atzean zegoen informatzaile grafikoaren jarduna gogora ekartzeko ere ●

◆ NAGORE IAZUSTABARRENA

E T X A H U N I R U R I

XORI BAT KHANTAN ARI ESKUALDÜN HAURRIDER

Etxahuni egindako elkarrizketa hau ikusita bere txüülä doinua eta bertsoen hotsa dator belarrietara. Ez dira oraingo kanta eta kontuak, ezta elkarrizketa egin berria ere. Pierra Bordazarre (Etxahun-Iruri) 1979an zendu zen, duela 20 urte. Data hori da elkarrizketa hau agertzearen arrazoia. 79ko urriaren batean hil zen, ARGIAk elkarrizketatutako urte berean. Azkena idatzi zuen pastorala «Iparragirre» izan zen eta 1980an antzeztu zen, bera hil ondoren. Urdiñarbeterrek bere heriotzaren 20. urtemuga gogoratu nahiaz bere azken pastorala antzeztuko dute irailaren 26an eta urriaren 2an. Horren berri ere badakargu.

■ Pierra Bordazarre (Etxahun-Iruri) hainbat eta hainbat festatan bezala txirula jotzen.

Mauletik Atharratzarat joaten zarenean, Irabarne, Gotañe eta Zalgize iraganez geroz ez zaizu Iruri baizik gertatzen Atharratze bertara heldu aintzin. Hor, herrixka galant horren erdialdean, ezkerretik, baserri koxkor hori izan da eta da oraindik Etxahun koblakariaren egongua.

Ongi etorri bero bero bat egiten dizu, oraindik atarian zaudela; irriño goxo batek berehala etxekotzen zaitu...

Buruz buru jartzen zara olerkariare-

kin, eta, banan banan erortzen zaizkizu betidanik hartaz eginak zenituen itxurak... Nik dakidala, inongo intelektual kulturadun buru haundi bat solastatzeko ordez, aurrean daukazu gizonik soilena, zure magnetofonoak behar bada herabetzen duena... Xiberoa azkar sentitu eta bizi izan duen bihotz sakona, jainko bat ez dena, baina zenbat gizon dena.)

■ Non eta noiz munduratu zinen Etxahun?

Sortürik nüzü Irurin, Etxahunlan, 1908an. Geroztik, heben nüzü. Laborantzan ari nüzü aitamek ützi etxaldian. Ez kontürik Santa Graziko alaba batekin.

■ Haur denbora guztia hemen iragan al

duzu?

Bai, kontino heben egonik nüzü, salbu zerbitxiaren egiteko, eta gerla. Hogeia eta hemeretzi gerla egin dut. Urthe batez egonik nüzü Larrainen.

■ **Zer oroitzen geratzen zaizu haur-tzarotik?**

Ene haur denboran, oraiko berjokuak zützun. Erran nahi beita: pastoral-ka, pelotaka eta beste jokuak... Gaztetatik hoietan izigarri maite üken dit, ikhusririk beste hebenko jokulari anitx, her gustaturik eta... Gero, khantan eta hoietan, nik errejenta bürüzale üken dut hoberen hobe-rena Salabehere Grazikoa. Pastoral errejenta züzün, bena soinu egile züzün.

■ **Lehenago soinuak eta oraingoak?**

Tout a fait diferent düzü bai, prefosta! Momentu hartan ez züzün hainbeste soinu-rik ere. Herriko bestek bazütüzün, otak nagia-rik kurtsin, eta gero maskadak. Maskadak jiten zienein, ordin soinu egiten zizien, errejibitzen ziren herri hoietan, bena beste arretan, ez züzün soinu-rik kasik batere. Ihautin bat egiten ziren gaztek edo halaxek. Orai, dancing eta hoik ba dü-

■ **Besta lehen orain baino hobeki egiten zena?**

Agitüz geroz, egoiten züzün orduko jentia argi artino bergaiza...

■ **Oraiko gazteek asko edaten dutela... zer diozu?**

Ordün ere... aise... bestan, zaharrak eta oro. Solament, ez züzün aperitif-horik ai-

■ “Eskualdun historia hoik nahi izan dütit iragan erazi. Lahan bethi zizien edo Charlemagne edo Napoleon”

patzen batere. Ardu edaten züzün bethi. Botila bat ardu eta harekin kantan aritzen zaharrak eta gaztik... Soinutik landa, han egoiten ostatuan zahar zenbaitekin, historio zenbait kundatzen beit zin. Ba züzün historio kundatzale orai beno haboro.

Orai gaiza bat agitü düzü: gaztentako düzü besta, ez düzü besta, ez düzü haboro zaharren lekuri. Ordin aldiz, beti zütütüzün zaharrak eta gaztik.

Eta, gaztik herrin berian egoiten zütütüzün, herri haizuetan ürrünenik. Orai kurri juiten düütüzü: oto horrek hogen iziga-

bait... Edo soinu zale ez ürrünegi juitia.

Orai, oto har eta juiten düütüzü hamar lekutarat. Ahal bezen ürrin ta gai orotan kurri, zoin zaliago.

Lehenago, saldo bat juiten züzün elgarrekin, berdin hamabost hogeia herri batetako gaztik... eliza besta zelarik, herriko soinu Bütüzagiek emanerazten zizien jautzik herri haizuari. Suposa, Irurin züzün eliza besta, eta Zalgiztarrek lehen jautzik.

DANTZAN

■ **Noiz ikasten ziren dantza jautzik?**

Negia-rik kurtsin. Bethi bazüzün zahar zunbeit ari zirenak erakusten. Haurrak biltzen zitizien, handituxkarik, hamabost hamasei urthetan. Batx batxa, egiten zizien maskada aldi bat. Ordin, herri aroek egiten zizien hala ahalaz. Urgüilü bat züzün.

Ihautin, ihaut asteartearekin ürruntzen züzün. Akzen jeltaldia, kantonamendua oro iragan onduan, azken egüna herrin berian. Biharamünean, Pantzart erretzen züzün, herriko plazan. Pintuka aldi bat egiten zizien, arresti eskari batez ürruntzen.

Pantzart hori züzün bestakarien eta asekarien Jinkua: belharrezko gizon lodi bat!

■ **Dantza maite zinuen?**

Dantza maite nizün, ba. Ez nündüzün dantza haitü, bena, ari arazten nündien berdin, beste lagünekin, libertitzeko. Bont en train amiñi bat nintzan!

■ **Ba zena dantzari hunik?**

Segür, ba züzün dantza hunik... ni sabant nündüzün euskal dantzetan. Dantza suertiak oro ikasi nintitüzün. Txülülätzen geroztik ikasi dit.

TXÜLÜLARI

■ **Nolaz hasi zinen txülülaka?**

Txülülariak bekantzen ari zütütüzün. Ez züzün berririk batere agertzen, ordin abiatu nündüzün, bi zaharrenak ützi beitzien. Bizpalau urthez irauntsi dit segidan. Orai badüzü hogoi bat txülülari jürü Xiberun.

■ **Zergatik galtzen ari zen txülüla?**

Ez zizien soinu-rik zaharrek ützen gaterik heltzerat. Ofizina hun beit zen, eta holaz, berak ere zaharrak, libertitzen zütütüzün. Gero, gaixten beit da, hotsa eta juiten beit dira, ordin bortxaz ützen zizien, ez zütütüzün haboro orotarar juiten, eta ordin hasi... dantza elibeteki.

■ **Etxahun eta bere semea Atarratzen.**

tüzü. Nik uste gustatzen din amiñi bat eskualdun bestak. Ez dizie ber eskerra. Has-ten düütüzü neskenegün gaiarekin, igandearekin ez düzü ihur ere plazan gainen, argi artino egonik düütüzü eta... lehenago igandearekin, jende paketa biltzen züzün Astelehenarekin ere berdin...

rria egin düzü.

■ **Aldakuntza horik, zerk esplikatzen dizkigu?**

Otoak düzü egin. Heben, goizean, me- zatik landa, pelota partida bat egiten züzün burrat bat edaten ziren oroek, arrestiko hitz hartzen beste baten egitia edo zer-

■ Entsegu batean taldearen buru eginez Etxahun abeslari.

■ Biziko ahal da txülüla?

Txülülak arrakasta ikaragarria üken düzü azken urthe hauetan. Segür nüzü mila jürü saldu dela. Eta bestaldin, haboro justut bestaldin! Eta untsa joiten dizie... Donostin eta untsa jür!

MUSIKA ETA KANTORE

■ Musika ikasi zinuen?

Kontatzen nizün, ordin. Botza ejer nüzün zinez. Terrible aise kantatzen nizün. Hartzia hun nizün izigarri musikan ere. Alta, ez nizün notarik ezagutzen.

■ Nola egiten duzu musika?

Balsa edo zerbait hartzen dit, hartan gainen sortzen euskaldun ahadekin.

Bethi egiten dit beharritat. Orain, lehen bezain aise egiten dit musika, bena, ez nüzü bethi ohartzen. Ahazten zeitazü. Ahaide bat eginen dit, nunbait, oren kart batez, juiten nizalarik, bordelekuan edo... bena gero, etxerat orduko, ahazten zeitazü... Adina zonbait düzü... bena egiten dit ba zonbeit halere. Pastoral huntako eta egin dit, Atharratzeko besta batendako, Donibane-Lohitzundar eli batendako...

KOBLAKARIA

■ Nola hasi zinen bertsutan?

Hemezortzi urte nündien. Ez nündüzün untsa ari, ez. «Küloa» ba nizün. Adin hortako «küloa». Ez nündüzün isiltzen ere. Gero inthelegia jiten düzü, gero eta haboro...

■ Nola ezagutu zinuen bertsularien mundua?

Alegia, aipatü deitzüt Salabehera Grazekua. Laboraria züzün, laborantza ttipini

bat züzün. Oraino, bizi düzü lauretan hogeita bost urthik batitzü. Soinu egiten ebiltzen züzün eta ordin ari arrimatzen güntütüzün gü puttiko gaztik, eta... konten erakusten zeiküzün kontino. Dantza suertik oro emaiten zütütüzün klarinetarekin, Xiberuko dantzak oro.

Gustatu nündüzün gai batez Salabehera hori eta Ligets Larrañekoarekin. Zalgizeko eliza bestak zütütüzün. Soinu gai bat züzün. Beha egon nündüzün lau edo bost orenez, soinuä ützirik... eta Ligets izigarri gustatu zitazün. Koblakari ederra züzün ere... Bost orenez tai gabe irauntsi zizien!

Ligetsekin abiatu nündüzün. Eraman erazten gintitzien Konstantin Jaunek Manex hortala... Oxobi zenarekin eta, han ebiltzen zütütüzün beste koblakariak, Larralde Luhosokoa, Mattin Irabola Senpetarra, Xetre Hazparnekoka... Lau edo bost. Ordin üngürükaz ari arazten gintzikien, nork gure koblak. Lehenik, mahainean egiten ginizun apairia hanko bereko euskalzaleekin eta gero plazarat elkitzen...

■ Zer behar da bertsulari izateko?

Dohaina behar düzü. Bai zinez. Zinez! Lehenik, zinez maitatü eta gero jite bat behar düzü. Bena, praktikak anitx kuntatzen dizü hortan. Usantza izigarrikua. Pilotan bezala. Antrenamentu gaitza. Gerokotz heltzen düzü kobla, anitx eman orduko, ikasten düzü nola diren rimak eta nola 'moldatu behar den kobla.

■ Ez duzu gehiago bertsurik egiten?

Utzi dit goizik koblakan aritzea. Ez züzün-aise. Koblakan aritzeko behar düzü biga ber kartieleko, bi xiberutarrek behar zikezien. Mattin eta Xalbador ziren bezala.

■ Gizona

Pierre Bordazaharre «Etxahun-Iruri» izengoitiarekin ezaguna izan zen, Barkoxen mende t'erdi lehena-go bizi izan zen Piarres Topet «Etxahun» zaharragandik bereizteko. Hark bezala, hainbat kanta utzi digu, baina gainera pastoralak ere idatzi zituen, herriz herri jo zuen txirula (urte luzez, duela gutxi zendu den Pierre Agerre «Gat» atabalaria-ekin). Eta bertsolari ere ibili zen, «koblakari»: geroztik horretan ez a zuberotarrik ezagutu gehiago. Euskaltzain urgazlea ere.

Leku berezi bat dauka Etxahun-Irurik pastoralgileen artean. Bibliako eta Frantziako historia zaharretatik euskal historiako gaietarako jauzia egin zuen, pastoral laburragoak eginez, eta «Txikito Kanbo»rekin bezala, gure menderaino hurbilduz.

Pastoral hauek idatzi zituen: Etxahun (1953), Matalaz (1955), Berterretx (1958), Santxo Azkarra (1963), Iruriko Kuntia (1966), Txikito Kanbo (1967), Pette Bereter (1973), Ximena (1979) eta Iparragirre (1980).

Abestiak era asko idatzi zituen. Horietan, Euskal Herriari abesten dio maiz Etxahun-Irurik, Zube-roako bizimoduari (batzuetan mitoari segiz, baina sarri eguneroko gai eta arazoak kantuetara eramanez), pastoraletako kantoriak ere hainbat prestatu zituen, amodio kantoriak, pilotarie eta baita politikariren bati ere eskainiak, itsasoari, Donostiari eta beste herriei, feste... Frantsesez ere idatzi zituen makina bat abesti asko baitziren orduan ere euskara ulertzen ez zuten Iparraldeko biztanleak. Hauek dira horietariko batzuk: Berea da «Agur Xiberua» famatua, «Goizean argia hastian» bezala, «Anaia etxen da ezkontü», «Pilotarien biltzarra», «Oihanian»... Zuberoko edozein koadrilari entzungo dizkiozunetako asko. Frantsesezko kantak ere baditu (liburu bat bada bere kanteekin), ospakizun berezi-erako prestatuak. Oraindik bizirik dirau Irurikoaren izpirituak ●

■ Dantza, txirula, musika, kantua... bertsolari eta pastoral idazle izan zen zuberotarra.

Hek kotima izigarria ba zizien. Hek bazakizien zezolat biltzen ere. Biraka denin badoazü. Püntü batez. Ligetsekin untsa enthelegatzen güntützün. Aritzen güntützün üngürüka, atxekitzen güntützün bai ordin... din.

■ Lagun onak izan dira bertze koblakariak?

A bai. Mattin eta Xalbadorrekin üsü agitü düzü. Mattin, kokinxka züzün!! Bena, bihotz huna, arresten! Terrible! Ez züzün gaitz, arrunt arrapostia emaiten beitzin. Ez züzün üzten astirik. Azkar zütüzün biak ere, bai koblakako, bai pintukako!

PASTORAL IDAZLEA

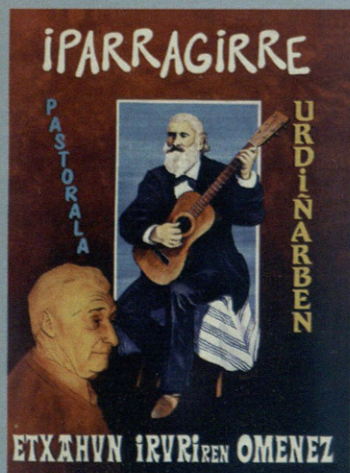
■ Pastoralak idazten dituzu?

Pastoralak gobel ari zütützün. Beti ber pastoralak zütützün bospasei. Besterik ez züzün agertzen. Mattinekin agitü güntüzün Barkoxeko eliza beste elibatez. Batek erran züzün behar zatekila berriz zerbait. Momentu hartan, Etxahun Barkoxe «Vogan» züzün, 1953an.

Iseatü nizün. Historia ba züzün Pierre Espilek eginik. Etxahunen kantoriak bestalde agertürik zütützün... Jente paketa bildü züzün. Ordin, herri hoitarik jiten

I p a r r a g i r r e p a s t o r a l a

Etxahun Iruriren omenez 20 urte geroago

■ Jean Marc Recalten afitxean, Iparragirre eta Etxahun, Urdiñarbeko bi emanaldiak iragartzen.

Urdiñarbetarrek 19 urte geroago «Iparragirre» pastoralaren bi emanaldi eskainiko dituzte. Aitzakia: Pierra Bordazarre, Etxahun-Iruri gisa ezagunagoa izan den bertsolari eta pastorgilea zendu zela 20 urte beteko dira urriaren 1ean. Zuberotarrak egin zuen azken pastoralak izan zen, baina ez zuen gauzatuta ikusi. Bera 1979an zendu bazen, «Iparragirre» pastoralak hurrengo urteko udan Jean Mixel Bedaxagarren gidaritzapean antzeztu zen.

Etxahun-Iruriren urtemuga kari, Urdiñarbeko Bil Xokoa kultur elkartekoek 70 aktore bildu dituzte duela 19 urtekoa berriro taulartzeko. Aktore gehienak berberak dira, baina gazteago batzuk ere inguratu dituzte. Urdiñarbeko aktoreak sei hilabetez Battitta Ürrüti garindaintarraren esanetara aritu dira. Laguntzaile lanetan aritu dira berriz, Dominika Agergarai eta Erramun Tarchu urdiñarbetarrak.

Iparragirreran, Urretxuko kantari eta olerkari ezagunaren bizitzako joan-etorriak dira ardatz pastorelean. Gipuzkoarraren

abestiak bere horretan mantentzeaz gain Pierra Bordazarre zenbait kantu ere tar-tekatuko da. Salbuespenak Mixel Etxekoparrek moldatutako «Gernikako Arbola», «Ume eder bat» eta «Hara non diren» abestiak izango dira. Etxekopar izan da baita ere, kantu irakasle. Dantzei dagokionez, ez da aldaketa handirik izango 80ko antzezlanak ikusita. Dena dela, herriko dantza eskola-koek Jean-Charles Sainzek moldatutako Sotila koreografia dantzatuko dute.

Etxahun-Iruri 1979ko urriaren 1ean zendu zela gogoan izanik irailaren 26rako eta urriaren 2rako prestatu dituzte urdiñarbetarrek «Iparragirre» pastoralaren bi agerraldiak. Urdinak, gorriak, artzainak, marinelak eta errejentak, beste pertsonaia askoren artean, arratsaldeko 15:00etan estreinatuko dira taula gainean eta bigarren saioa 20:30etan hasiko da. Lehen aldiz pastoral bat aterpean egingo da aurten. Landetatik ekarri dute 2.000 metro karratuko gunea eskainiko duen oihal aterpea. 60 metro ditu luzeran eta 35 metro zabalean ●

zütüzün aldika berririk egin eraztea.

■ Zein da zure pastoralik hoberena?

Orotan, badit bederatzi pasterala eginik. Mentüraz hau, azkena düzu ejerrena. Historia ia ejer düzu: Ximena deitzen, «Le Cid»en historia kundatzen düzü.

■ Aldakorra dea pasterala?

Gazte denbora, hiru pastoraletan ari izanik nündüzün. Ordin banekizün nola usantza bazen. Ez düzü transformazione anitx egiten ahal. Behar düzü tradizioeak arrespetatu. Gero sujeta eta historia oro kanbiatze ahal düzü.

■ Zerbait berri ekarri duzu pastoralgintzan?

Eztakit. Mentüraz nik eskualdun historia hoik nahi izan dütit iragan erazi. Hüllanago zütütüzün eskualdunentako. Lehen bethi zizien edo Charlemagne edo Napo-

leon...

■ Zergatik Charlemagne edo Napoleon?

Ez zakizkien ere, eskualdun historiak gehien zunbaitek baizik. Geroztik izan düzü lan izigarria eginik. Hebenko jentia ez züzün nehorat ebilten, Maulerik aitzina. Donahune haboroen haboroena.

XIBERUA

■ Nora ari da, zure ustez Xiberua?

Xiberoa hustü düzü. Ez beit da lantegi eta hoitarik... gütti beit da. Hebenko jentia kanpora jun düzü.

Jiten düütüzü bai, besta eginez edo holaxe, bena artin ments düütüzü... Modernismo horrek gaitz handia egin dizü... mendipareta hoietan ez düütüzü aritzen ahal muga berriko tresna handiekin. Behar

■ Oharra

1979an Pierra Bordazaharre Iruriko bere etxean mintzatu zen as-tekari honentzako. Lapurdiko Itsasun bizi den Mikel Hiribarrenek egin zion elkarrizketa. «Xinaberri» ezizenez sinatzen zuen, orduan euskal prentsan ohi zenez.

Gaur ere euskalkien idazkerak hainbat buruhauste ematen badu, orduan are konplikatuagoa zen. Batuak berak estandar maila urria zuen. Horri erantsi ordenadorerik kasik eza-gutzen ez zen garai hartan artikulubaten produkzio prozesuak zituen arriskuak. Horregatik, 1979an plazaratu bezala argitaratzen dugu berriro, akatsen erantzunkizuna gure gain hartuz. Xinaberrik eskainitako haren mamiak merezi baitu, hogei urte geroago ●

■ Lagunez ingurututa; eskuinetik lehena Gat-Arhan atabalaria.

dizie arteko mekanikaje zerbait... lantegi zunbeit behar likezü laborarien laguntzeko. Heben, Maule ondoan untsa düütüzü, biak jun arazten beit dutie, laborantza ttipia eta lantegia. Nik uste hōri nagusi den oroetako...

■ Ohidurak galtzen ari ote dira Xiberun?

Ez düütüzü galdüren. Ez dit uste. Elakutzen ari düütüzü oro amiñi. Kausa düzü jentia jun dela eta kurritzen ere dela...

■ Ximena azken pasterala hau, emazte pasterala?

Nahi zizien haik ere iseatü. Gero bütatürrik hartü dizie. Bütatürrik ari düütüzü... ●

◆ XINABERRI

BILINTX

MEGADENDA

IGANDE ETA JAIEGUNETAN ZABALIK

Fermin kalbeton, 21 • Tel.: 42 00 80 / 42 02 24 • Faxa: 42 23 63 • 20003 DONOSTIA
 Fermin kalbeton, 30 • Tel: 42 26 96 • 20003 DONOSTIA
 Republica Argentina, 4 • Tel: 62 68 17 • Faxa: 62 68 17 • 20300 IRUN
 Arostegieta, z/g. • Tel: 67 35 33 • Faxa: 67 35 00 • 20400 TOLOSA
 Ibargarai, 12 • Tel: 76 40 50 • Faxa: 76 40 50 • 20570 BERGARA

E Z P A

PRINTZA

KRITIKARIK EZA

Joxerra Garzia honela mintzatu zen ETAre su-etenaren urteurrenaren inguruan «Euskaldunon Egunkaria»n:

«(...) Ustekabeen harrapatu ninduen orduan berriak. Sinetsi, berehala sinetsi nuen benetako su-etena zela. (...) Leihotik, orde, kea sartzen hasi zitzaigun berehala. (...) Armak isildurik, hitza ez baita argi egiteko erabiltzen, bazterrak kez nahasteko baizik. (...)

Gure herri antonomasiko honetan (gertuenetik eza-gutzen dudun alorraz ari naiz, euskararen unibertsoaz: telebista bakarra, irrati bakarra, egunkari bakarra), arriskutsua iruditzen zait bakea kritikaren eta disidentziaren kontura egin nahi izatea. Erabateko adostasunak, izan ere, itogarri bihurtzeko giroa, eta sintoma batzuk bistaratu dira dagoeneko. Adostasuna ongi dago, baina kritikarako eskubidea ukatzen ez den bitartean. Euskararen Unibertsitateak eta Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak beren estrategiak adostea ongi dago, baina nola batari hala besteari eginiko kritikak onartu ez ezik eskertu egin beharko lirake. Zergatik zen lehen onar ezina eta orain zilegi EITBko zuzendariak euskaraz ez jakitea? Zergatik isildu zuen «Egunkaria»k berak Elkarlanean Fundazioaren eta Apalategi-Iztueta arteko liskarrarena?

Prezio garestiegia iruditzen zait kritikarik eta disidentziarik eza, baita bakea erosteko balitz ere».

MEDIA PROGRAMARAKO BULEGOA

EUSKO Jaurlaritzako Kultura Sailak eta Ibaia, Ikus-entzunezkoen Euskal Ekoizle Burujabeen Elkarteak, Europako Batasuneko «Media» programa aurrera eramateko egoitza zabaldu zuten Donostian hilaren 13an. «Antena Media Euskal Herria» izeneko bulegoa Ibaia kudeatuko du, orain arte «Media» programari lotutako guztia Eusko Jaurlaritzak kudeatzen zuen arren. Bulegoak aholkularitza eta informazioa eskainiko die ikus-entzunezko profesionalei, «Media» programara proiektuak aurkeztu eta finantziak lortu dezaten. «Media» programaren hiru ardatzetan sakonduko du bulegoak: lanbide heziketa, proiektuen garapena eta ikus-entzunezko lanen zabalpena Euskal Herrikan kanpo.

IRAKURZALETASUNA BULTZATUZ

AURTEN ere Euskal Herriko ikastetxeetan irakurzaletasuna sustatzeko bisitaldiak antolatuko ditu Euskal Idazleen Elkarteak. EIEko kideek iaz 214 bisita egin zituzten EAEn, Iparraldean 12 eta Nafarroan beste horrenbeste. Aurten gutxienez iazko bisita kopuru bera egingo dute, eta ahal izanez gero gehiago. EIEren esanetan, irakasle askok literatura egitarau bera dute aspaldidanik, eta Jaurlaritzaren bitartez hori berritzea nahi dute. EAEn egiten dituzten bisitak Jaurlaritzarekin

■ EIEk gazteen irakurzaletasuna sustatuko du.

egindako hitzarmenaren bitartez egiten dituzte. Iaz bezala, aurten ere, 10 milioi pezetako diru laguntza izango dute.

LA CITA NAZIOARTEKO ZINEMALDIA

MIARRITZEKO La Cita Nazioarteko Zinemaldia irailaren 27an hasi eta urriaren 3an amaituko da. Bederatzi film luze eta hamar labur lehiatuko dira Miarritzeko Zinemaldiko sail ofizialean, Urrezko Eguzkia lortzeko. «Golpe de estadio» Sergio Cabreraren film polemikoak emango dio hasiera. Urrezko Eguzkiaz gain, emakumezko interpretazio onenari, gizonezko onenari, ikuslearen saria eta film laburretan Canal+ saria izango dira. Zinemaldiari Alex Calvoren «Se buscan fulmontis» filmak emango dio amaiera.

MAKETA LEHIAKETA BERRIA BAIONAN

«GAZTE Leih» maketa lehiaketa jarri dute

HITZ BITAN

● Felix Etcheberriak honako hau esan zuen «El Diario Vasco»n: «Elebitasuna gihar baten antzekoa da; hizkuntza bat zenbat eta gehiago landu, orduan eta onura gehiago beste hizkuntzarentzat ere».

● Iñaki Marko honela mintzatu zen «Gara»n: «Euskaldun batek erdaraz funtzionatzen duen egitura batean lan egiten badu, erdaraz hitz egingo du. (...) Ez da bakarrik pertsonen kontu, baizik eta egiturarena (...)

L A K

AHOTS PREZIATUAK TOLOSAN

Urriaren 28an hasi eta azaroaren 1era arte luzatuko da aurtén Tolosako 31. Abesbatza Lehiaketa. Aurtén Europa, Asia eta Amerikako hogeita sei abesbatzek hartuko dute parte. Ohi bezala, lehiaketa lau ataletan egongo da banaturik: ahots berdinak, ahots nahasiak, ahots taldeak eta haur abesbatzak. Aurtengo edizioak gainera Francisco Escudero, Tomas Aragües eta Javier Busto euskal konpositore garaikideak omenduko ditu. Horregatik, hauen obrek parte hartuko duten abesbatzen derrigorrezko erreperitorioa osatuko dute. Urtero bezala, ezohiko kontzertu bat antolatu du Tolosako Ekinbide Etxeak: «The Swingle Singers a capella» taldeak abestuko du urriaren 31n.

martxan Baionan, Baionako Gazte Bulegoak, Gure Irratiak, Euskal Kultur Erakundeak, Sace-mek eta Agorilla disketeak. Musika mota guz-tiak onartuak izango diren lehiaketa honetan, Anje Duhalde izango da epaimahaiburu. Aza-roaren 15a arte aurkeztu ahal izango dira maketak eta parte hartzaileek zuzenean jotzeko parada izango dute. Hego Euskal Herrian aldiz, azken urteotan Euskadi Gazteak antolatu du maketa lehiaketa.

SOINU TRESNEN CD-ROMA

ELHUYAR Kultur elkarteak «Euskal Herriko soinu tresnak» izeneko CD-ROMa osatu du. Lan hau elkarrekin egin dute Juan Mari Beltranek eta Elhuyarrek. Guztira, 92 soinu-tresnen fitxak, 250 argazki, 20 bideo-zati eta soinu tresna guztien audioa batzen ditu. Horrez gain, CD-ROMak tresnak egiten ikasteko lantegia eta hauen egitura,

erabilera, jotzeko era, historia, diskografia eta bibliografia biltzen ditu. Soinu tresna guztien audioak bi orduko iraupena du. CD-ROMa da-goeneko salgai dago 7.900 pezetatan (315 libe-ra).

■ J.M. Beltranek soinu-tresnak bildu ditu CDan.

■ Xabier Amuriza

IZENAK

Xabier Amurizak «Enaz banaz» izenburuko liburua aurkeztu zuen hilaren 14an Bilbon. Liburuan bere kronika pertsonala egin du bertsolaritza ardatz hartu-ta. Bizkaiko Bertsotale El-karteak, «Bertsolari» al-dizkariak eta Bizkaiko AEKk lagundu dio lan hau burutzen.

Felix Ortega eta Koldo Sebastian margolari iruindarren «Entre Líneas» izeneko erakusketa Iruñe-ko Gotorleku Mistoen erai-kinean izango da ikusgai urriaren 10a arte.

Nemesio Etxaniz apaiz euskaltzalea jaio zela ehun urte betetzen direla eta, Euskal Antzerki Talde Amateurren Elkartek (EATAE) hainbat ekitaldi antolatu du Deban datorren azarorako. Nemesio Etxa-nizek Alos Torrea antzerki taldea sortu zuen Deban, zenbait antzezlan idazteaz gain.

■ N. Etxaniz

- Anjel Lertxundik zera esan zuen «El Diario Vasco»n: «Euskarazko argitalpenetan, harremanak ahozkoak izaten dira (...). Literaturaren alorra eta oro har artegintzarena Mc Donald's bat bihurtzeko tentazioa egon liteke, non dena denaren antzekoa den».
- Pello Salaburuk unibertitate euskaldunari buruz hausnartu zuen «Euskaldunon Egunkaria»n: «Gaur egun euskarazko akademia bat egin daiteke, unibertitate euskaldun bat ez. Ikasleak, liburutegia... izango dituen zerbaite egin daiteke, baina unibertitate hori ez da inoiz lehiakorra izango».

SALTZEN, SALTZEN ANTZERKI BATEN KARAMELUA

Gora enpresarioa! aldarrikatu ei zuen Patxo Telleriak, aktore eta gidoigile ezagunak, orain dela hiruzpalau urte aldizkari honek kaleratu ohi duen urtekarian. Gora teatro-enpresarioa! jakina. Hara non eta teatro-enpresarioen bilkurarik gorena Tarregako azokan izan berri da. Antzerki sal-erosketetan ibiltzen diren ia guztiak bertaratu baitziren. Hala eta guztiz ere, Telleriak ez bide zituen zehaz-mehatz enpresario horien ezaugarriak plazaratu eta hortan datza gaurko antzerkiaren egoeraren zergatia. Aretoak, sareak eta programazio gehienak erakunde publikoen eskuetan dauden bitartean, teatroa ekoizteko enpresa egiturak ahul eta ezegonkorak dira. Diru publikoa kudeatzen duten esku publiko ahaltsuen monopolioa, alegia. Egoera honek baditu bere alde onak eta baita ilunak ere.

EUSKO Jaurlaritzak, antzerki-merkatua arautzen duen faktoretariko bat izanik, Euskal Herriko antzerkia gure mugetatik at ezagutarazteko konpromezua hartu du. Ildo honetatik Tarregako euskal eremua sendotuz doa urterik urte. Aurten ere, Europako antzerki-hiperrik handiena den azoka honetatik pozez gainezka itzuli dira. Komunikabideetan begiratu baino ez da behar. Kultur orrietan eta disdira handiz Edinburgh-eko eta Portland-eko jaialdiekin gauzatu diren harremanak nabarmendu da. (Oraindik kontraturik sinatu ez den arren).

Nire uste apalean albiste deigarri hauetan *marketinga* nagusitzen da benetako ondorioen gainetik. Neure esperientzia dut lekuko. Lekeitioko Kale-Antzerki Nazioarteko Jaialdiaren zuzendari artistikoa naizen aldetik, Tarregara erostera sarritan joan naiz eta nekez aurkitu dut zer ekarri. Neurri handi batean, kalitate gutxiko ikuskariak baztertzeko balio duen azoka da antzezlan bikain xorta bat biltzen duena baino. Lasto larregi eta gari oso gutxi.

Iritzi berarekin bat egin zuten atzo Bilboko zazpi kaleetan aurkitu nituen teatro lagun batzuk. Tarregatik itzuli berriak eta ezer harrigarri gutxi besopean. Honekin ez dut ukatu nahi azoka honek duen arrakasta. Benetan antzerki jai mundiala dela, ezbaierik gabe.

Aurten festa honetako gonbidatu ofizialez landa, Galdakaoko Hortzmuga taldea abiatu zen. Kamikaze gisa, programatzaile guztiei deitu eta saiatu zen bere lana erakusten. Ametsak amets, emanaldiak antzerki uholdean itota inolako eraginik ez zuen izan. Esku hutsik itzuli dira etxera. Entsaio lekura bihurtu ziren eta horren bizia zen bizkaitarren haserre, Tarregako zuzendaritzari «La Fira zendu da» izeneko gutuna igorri baitzioten posta elektronikoaren bitartez. Hauxe da azoka erraldoien arriskua. Tarregan, Donostian bezala, taldeek ez dute lana kobratzen. Inbertsioa da eta postura guztietan moduan gal edo irabaz daiteke.

MERKATU neoliberal honetan, berriz, paradoxa ederrak aurkitzen dira. Bada euskal antzezlan batzuk Tarregan deskubritu dituen bertoko programatzaileak. Badakizue etxeokak kanpoan zapore gozoa-go, edo.

Honez gain, antzerki errazak, umoretsuak eta konbentzionalak bereganatu ditu gaurko taulak. Tarrega horren isla da. Ez da esperimentatzeko sasoia, nonbait. Eta antzerkiak zirikatze ahalmena galtzen duen heinean kontsumitzeko produktu hutsal bihurtzen da. Beste denborapasa bat.

Dena den, antzezlan guztiek ez dute Tarrega edo Donostiaren beharra. Aurki telioa itxiko duen El Florido Pensil lanari buruz ari naiz. Antzerki fenomeno hauen sorrera beti misterio hutsa izango da ikerleentzat. Behin salmentaren aldapan gora abiatuta ez dago gelditzerik. Hasiera batean, ahoz aho, geroago, telebistan eta bestelako komunikabideetan agertuz antzezlanaren onespina berotzen joan da. Honen

ondorioz, antzezlan bikain saldu da Pirinioen hegoaldetik Andaluziaraino. El Florido Pensil Bilbon lau urtez jarraian izan da eta ikusle kopuruari dagokionez, 35.000tik gora pertsona pasatu da txarteldegietatik. Denon harridurarako, Donostian eta Gasteizen aurten izan diren azken emanaldietan antzerkizale makina bat kalean gelditu dira. Valentzia eta Malaga hirugarrenez bisitatuko dute datozen hilabeteetan. Jarraian, Hegoamerika eta Parisen zain daude. Laster agur esango du (ikusleek baimena ematen badiote) gure mugetatik at oihartzun handiena bizitu duen Euskal Herriko antzezlanak ●

ALBERTO ELOSEGI

Imanol Agirre
Ikuskizun kritikaria

*“Tarregara erostera sarritan joan
naiz eta nekez aurkitu dut zer
ekarri. Neurri handi batean,
kalitate gutxiko ikuskariak
baztertzeko balio duen azoka da
antzezlan bikain xorta bat biltzen
duena baino. Lasto larregi eta gari
oso gutxi”*

Arrakasta itzela berenagatzen ari da azkenaldian Donostiako Orfeoia: «Faustoren kondenaioa», Laboarekin batera eginikoa... Honen oinarriak EHUko irakasle eta Orfeoiko kide ere baden Carmen de las Cuevasak aurkeztu berri duen tesian topatu ditugu.

ORFEOIAREN ARRAKASTA, ETENGABEKO BERRIKUNTZA

Donostiako Orfeoiaren mendeurrena baino urte batzuk lehena-go, Eresbil artxibategian abesbatza honi buruzko tesia egiteko ideia sortu zen, eta Jose Antonio Sainz Alfaro Orfeoiko zuzendariak Carmen de las Cuevasi proposatu zion lan hori. Zergatik? Donostiako Orfeoiko kide delako azken bi hamarkadetan eta ia beste hainbeste urte daramatzalako Donostiako Magisteritza eskolan irakasle, musika didaktikaren alorrean. «Hiru urte nituen tesia egiteko, baina aldeztu aurretik pentsatu behar nuen zein forma eman», adierazi digu De las Cuevas irakasleak. Miguel Pelay Orozkok —Orfeoiaren 80. urteurrenean— eta Juan Gorostidi zuzendariak egindako lanak zituen abiapuntutzat, baina garbi zuen ez zuela lan historiko bat egin nahi berriro: «Lana planteatzeko proposamen pedagogikoa egin nuen, helburu nagusi hartuta Orfeoiak zer eskaintzen zien ingurukoei eta or-

feikoei». Egindako lanaren lehen aurreapenak izan ziren mendeurreneko urtean. Orfeoia eta euskal egileen arteko harremana eta eskolaren lana aztertu zituen Musikasten; San Telmo museoko erakusketa ederrean Orfeoiaren historiarekin batera hezkuntz jolasak izan ziren, libruska kaleratu zen, CD ROMak egin zituzten...

24.000 bisitari izan zituen erakusketa arrakastatsuak.

Orfeoiaren izandako esperientziatik abiatu zen tesiaren egilea. Betidanik musikazalea izanik Orfeoiaren sartu zen; partitura ikustea bakarrik ez zen, estetika aldetik sekulako lana egiten zen... Guzti hori ikusita, Orfeoiaren eragin sozio-erakargaritza eta musikologia aldetik egin duena aztertzea erabaki zuen.

■ Carmen de las Cuevasen iritziz, Donostiako Orfeoia beti egon da abangoardian, «estiloa markatzen».

MILAKA ARTIKULU, ARGAZKI, KONTZERTU, PARTITURA.

Datu iturri nagusia Orfeoiaren artxibategia izan da eta puntu honetan Carmen de las Cuevasen Felix Larrequi artxibazainak emandako laguntza eskertu nahi du bereziki, Orfeoiko partaide batzuenarekin batera. Alde batetik, alderdi soziologikoa ikusteko, egunkarietan azaldutako berriak begiratu zituzten: 5.000 inguru 1996 bitarte. 6.000 argazki bildu zituzten. Gero, kontzertuen ze-

DONOSTIAKO ORFEOIA

■ Secundino Esnaolak (erdian) ireki zien Orfeoiko atea emakumeei, 1909an.

renda egin eta 2.000 emanaldi pasatxo atera ziren. Kontzertu bakoitzeko kantak eta datu guztiak fitxatan bildu zituzten. «Horrek Orfeoiaren profil artistikoa eman zigun», dio EHUKo irakasleak. Ondoren Orfeoiaren egitura akonfesionala aztertu zuten, ideologiarik gabekoa. Egitura hori handitu eta sendotu egin dela ikusi dute, modelo berezia lortuz: abeslarien arteko amauterismo hutsa eta zuzendaritza artistikoaren eta gestio lanen profesionaltasuna. «Pizti handia bilakatu da Donostiako Orfeoia, 100 urte egin ditu kantatzeari utzi gabe, bere gorabeherekin, gerra zibila gaindituz... eta zuzendari bakoitzak bere estilora bideratu du oinarritzko filosofia galdu gabe. Bere historia luzean lau zuzendari besterik ez ditu ezagutu: Esnaola, Gorostidi, Aiestaran eta Sainz Alfaro. Hor egon daiteke bere arrakastaren erantzunetako bat» De las Cuevasen iritziz.

Bere lanean formakuntza azpimarratu nahi izan du egileak, Orfeoian ikasitakoa beste inon ezin delako ikasi, ez kontserbatorioan, ez inon. Errepertorio oso zabala du gainera. Hasieran gizonezkoentzat bakarrik, baina gero emakumeak sartu ziren eta abesbatza mistoa bihurtu zen. Polifonia, folklorea (Arrasate Lore Jokoetarako sortu zen) eta musika sinfoniko-korala aurki daiteke 4.000 partiturako errepertorio zabala horretan. Kamarako taldeak ere landu egiten dira. Grabaketetan ere aitzindari izan dela ikusi du De las Cuevasek. Gaur egun kantatzen dituen obra asko aspaldi ditu grabatuak. 101 disko bildu zituzten

batetik eta bestetik. «Orfeoia beti abangardian egon da, estiloa markatzen», dio. Giza talde honen antolaketa bereziaz eta profil artistikoaz gain, proiektio sozio-ekonomikoa aipatu nahi du egileak: solfeo-ko eskolak, musika tailerra, helduentzako eskolak, kantu eskolak... Gainera, garai batean antzerkiak, dantzaldiak, musikari buruzko hitzaldiak, kamara kontzertuak... ere antolatzen zituzten.

ARRAKASTAREN KLABEAK. Tesi honekin ondorio bat atera du egileak: Orfeoia uste baino aberatsagoa dela, proiektio handiko taldea dela. Lan honetan 1996 bitarteko datuak bildu ditu, baina harrez

gero ez da geldirik egon Donostiako Orfeoia. Mendeurreneko urtea aparta izan zen, baina hurrengo biak ere ez dira motelak izan. «Egokitze bat egiteko formula bilatzen du; kontzertu pila bat ditu gaur egun. Entitate bezala oso bizia ikusi dut, etengabe berritzen ari da. Klabeak zein diren? Zuzendari gutxi izatea, disziplina handia mantentzea, arautegia zehaztua egotea. 10-15 orkestra desberdinekin lan bera egin eta beti emaitza desberdina lortzen du. Hori aberatsa eta interesgarria da», dio egileak ondorio gisa. Kontzertu eta emanaldietan berrikuntzak bilatzen ditu gainera, aurtengo udan Mikel Laboaren eta La Fura dels Baus antzerki taldearekin egindako lanak, kasu.

Abesbatza profesional bat sortzearen proposamena ezagutu zuen Carmen de las Cuevasek duela urte batzuk, Antxon Aiestaranen garaian, baina ideiak ez zuen aurrera egin, profesionalizazioak taldea zahartzea ekartzen duelako: kantatzea lanbidea bihurtzen da eta aspertu arte kantatzen jarraituz, maila ez da mantentzen. Ez da hori Orfeoiaren kasua, jende gaztea baitago. Egilearen iritziz, azken bi zuzendariak oso ondo lortu dute etengabeko berrikuntza hori, jende berria sartzeko eta inplikatzeko. Horretarako lan handia egiten dute jende berriarekin: bokalizazioa landu, teknika banaka eta taldean, prestakuntza, progresioa bilatzen da... Emaitza ez da aldatzen, asko entseatzeko delako. Exijentzia aldetik bai, talde profesionala da Orfeoia. Horrela lortzen du bere soinu berezia, zuzendariak nahi duena.

Carmen de las Cuevasek bere tesia

■ Antxon Aiestaran (ezkerrean) eta Jose Antonio Sainz Alfaro «etengabeko berrikuntza» ekarri diote Orfeoiari, tesigilearen ustez.

■ Entitate bihurtu den abesbatza

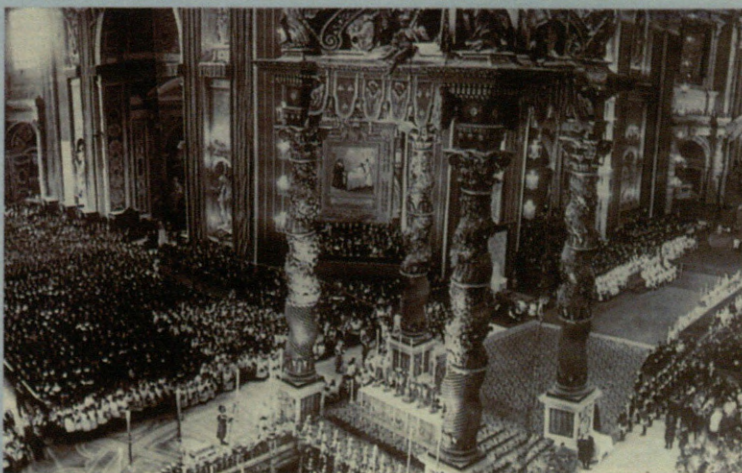
Donostiako Orfeoiak azken urteotan lortu duen arrakasta urte luzetako lanaren ondorioa besterik ez da. Duela bi urte mendeurrena bete zuen entitate honen historian zehar murgilduko gara bere une garrantzitsuenak ezagutzeko:

1897ko urtarilaren 21ean sortu zen ofizialki Donostiako Orfeoia, baina aurreko udan Arrasateko Euskal Jaietara joateko sortu zen taldean du jatorria. Secundino Esnaolak

ekarri zuen egonkortasuna 1902an eta 1929 arte zuzendaria izan zen. Berak eman zien sarrera emakumeei 1909an, horrela errepertorioa zabalduz eta mundu sinfoniko-bokala ugalduz. Mende hasieran abesbatzak lehiaketa askotan parte hartu zuen eta Donostiara garaipen asko ekarri zituen, horietako bat Paristik. 20ko hamarkadan Espainiako lehen grabaketak egin zituen, folklore eta polifonia-koak.

Esnaola hil zenean bere ikasle zen Pablo Sorozabalek hartu zuen zuzendaritza urte pare batez, baina Juan Gorostidiri utzi behar izan zion, ia urte osoa Leipzigen ematen baitzuen. Honek 1931-68 epe luzean Orfeoiaren ardura artistikoa izan zuen. Garai horretan Europako jaialdi garrantzitsuenetan parte hartu zuen eta zuzendari handien eragina ezagutu zuen. 1932an Donostiako Urrezko Domina jaso zuen. 1945ean 97 emakumaldi izan zituen.

Urrezko ezteietan kontzertu ugari eskaini zituen Donostiako au-

■ 1950ean San Pedro Basilikan kantatu zuen Orfeoiak.

zoetan eta Madrilgo Musika Jauregian Beethovenen Bederatzigarren sinfonia eskaini zuen, bere historian zehar gehien interpretatu duen obretako bat —iaz adibidez bederatzi aldiz—. 1950ean Pio XII. Aita Santuaren aurrean abestu zuen. Gorostidiren garaian disko ugari grabatu zituen Orfeoiak.

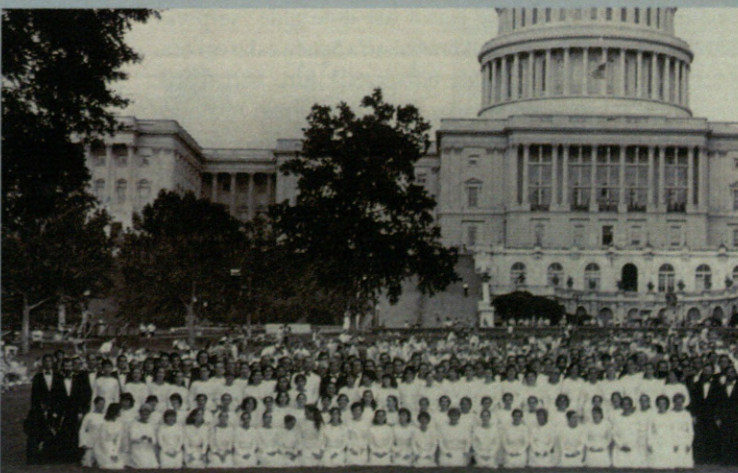
Antxon Aiestaranek, Gorostidi hil arteko zuzendariordeak, hartu zuen lekuak eta 1986 arte eraman. Espainiako jaialdi garrantzitsuez eta Europako emakumaldiez gain, Estatu Batuetara eta Israelera iritsi zen Orfeoia. Grabaketak asko ugaltu ziren epe honetan —batez ere

iaz Alemanian zehar bira egin zuen eta aurtengo udan arrakasta handia lortu du, Salzburgoen Berliozen «Faustoren kondenaioa» obrarekin (La Fura dels Baus antzerki taldearekin), Glassen «Requiem, Bardo and Nimanakaya» estreinatuz eta Montreuxen Rossiniaren «Stabat Mater»ekin.

Bere historia luzean zehar munduko zuzendari (Argenta, Frühbeck, Maazel, Mehta, Mutti, Lopez Cobos), bakarlari (Pavarotti, Domingo, Carreras, Caballé, Berganza, Lorengar) eta orkestra (Berlin, Londres, Boston, Philadelphia) garrantzitsuenekin aritu da Donostiako Orfeoia.

Ehun disko baino gehiago ditu grabatuak; mendeurrenako urtean bakarrik zazpi eta horietako bat Platinozko Disko izatea lortu du. Bere egoitza berrian musika lantegia, kantu eskola eta orfeoi txikiak funtzionatzen dute.

Osagai asko ditu ehun urte pasatxo dituen entitate honek, emaitza profesionalak lortzen dituen talde afizionatuak, inguruko abesbatza garrantzitsuenak ●

■ Esnaolaren ametsa, Amerikaratzea, 1980an lortu zuten.

irailaren 6an aurkeztu zuen Donostiako Magisteritza Eskolan. Tribunalari gustatu zitzaion eta unibertsitateak laster argitaratu du lana. Egileak lan hori unibertsita-

tatean bertan erabiltzea espero du, musikaren historiaren barruan koralismoa ematerakoan. Bere lana zabaltzeko puntu batzuk utzi ditu, batez ere musikologia alde-

tik. Beste tesi batzuk egiteko adina. Berak ez du egingo agian, baina laguntzeko prest agertu zaigu ●

◆ JOXEMI SAIZAR

Gipuzkoako bertsolari txapelketako haserako agurrak boteak daude. Hasi da norgehiagoka. Baina inoiz baino giro lagunartekoagoan. bertsolariek «denek denen aurka» lehiatzeari utzi, eta «zuk eutsi eta nik eman» Asterixen komikietako oihua haizatu dute.

HERRIAK LEHIAN: BERTSO INBASIOA

Aurtengo txapelketa herri artekoa izango da eta 1985ean jokatzen zen «Pernando Amezketarra» taldekako txapelketa izan du eredu. 24 taldek hartuko dute parte, eta koadrila bakoitza lau bertsolariz, epaile banaz eta beste gaijartzaile banaz osatuko da. Izaera informal eta herrikoia ira-gartzen du istorio honen azalak. Talde bakoitzak hartu du bere herriko kanporaketak goitik behera antolatze-ko ardura eta ondorioz buruz-buruko txapelketari orpoz-orpoko elkarlanak hartu dio txanda. Nola? «Bertsolari hauek burutik eginda daude!» esango luke erromatarrek garaitu gabeko Galiako herrixka txiki bateko biztanle pottoloak...

JOKO-ARAUAK. Irailaren 17an hasi ziren kanporaketak, eta lau hilabetez geroztik eta talde gutxiago ariko dira norgehiagoka, zutik dirautenen artean. Gipuzkoa osoko 19 herri izango dute ordezkariak, eta guztira 24 talde osatu dira. Herri eta talde kopuruen desoreka Zarautz, Hernani eta

Azpeitiak sortu dute, bazter horietan bertsolari bat ezkutatzen baita harri bakoitzaren azpian. Talde bakarrean ez zirela denak kabitzen, eta zarautzarrek 2 tropa osatu dituzte, Azpeitiakoek 3 banda eta hernaniarrek 3 koadrila. Herri hauek kopuruz ordezkariak handiagoa badute ere, txapelketa ez da estatistika kontua, eta taldeen arteko indarrak oso orekatuta daude. Ez da

Txapelketako edabe majikoak bertsolari denak transformatu ditu: elkarlanean jarri ditu azkenean!

baserria jokuan jartzeko adinako alderik. Izan ere talde batzuk dituzte izar handiak, baina beste batzuek harri bitxiz osatutako talde trinkoagoak izan daitezke, eta kide denen lanak balioko du aurtengoan. Gainera, gutxien ezagutzen diren aurpegi eta izenek gauza bat dute alde: sorpresa emateko aukera bakarra hauen esku egotea, alegia. Talde bakoitzetik hiru bertsolarik neurtu beharko dituzte indarrak, baina le-siorik balego ere, badaezbada ordezk

bertsolari bana edukiko dute. Gipuzkoa lau eskualdetan banatu, eta lehen kanporaketak eskualdeko taldeek jokatuko dituzte elkarren aurka, Urola-Debako taldeek euren artean, Hernani aldekoek berdin, eta baita Gioerri-Beterri eta Kostakoek ere. Kanporaketak joan-etorrikoak izango dira, talde bakoitzak aurkariaren terrenoa probatu dezan. Gainera horrek aurreko saioan

bankiloan geratu ziren bertsolariei titular aritzeko aukera emango die. Eta haserako kanporaketan afalosteko saioak izango dira batak bat, txapelketaren filosofiari ondoen egokitzen zaion giroa lor-

tzeko. Gutxienez parte hartuko duten 4 bertsolariez gain, talde bakoitzak gaijartzaile eta epaile bana ditu (botileroak ez dira eskema ofizialean sartzen). Horrela, herri bakoitzean bertako gaijartzailea arduratuko da bertsolariak frogatzeaz, eta ohiko epaimahai adituak talde bakoitzeko epaile bat izango du gainean, bere lagunaren aldeko puntuaketatik «objektiboena» emateko.

«BERTSOZALIX» DENEN APUS-

■ «Ttur-ttur» abiatu da Oiartzungo taldea bertso-tourrera.

■ Hauek, berriz, ez dakigu nora joan nahi duten bainera batean...

GIPUZKORUM HERRI ARTEAE BERTSOLARIX TXAPELKETA 1999

K.o. 1999ko Gipuzkoako txapelketan gaude. Indartsuenek txapela erraz jasoko dute... Erraz? Ez! Talde menderagaitz batzuren herriak oraindik ere burua makurtu gabe eusten die beste herrietako bertsozko erasoei. Eta lehia ez da batere eroso. Urola-Deba, Hernani aldea, Goierri-Beterri eta Kostako eskualdeetan banatutako kanporaketetan...

Zarauzko "asterisko"(*) edo izarra...

Azpeitiako harri bitxia...

2. KANPORAKETA

Herriak	Aretoak	Egunak	Ordua
Urretxu	Pagoeta	Urriak 22	22:00
Zumaia	Aita Mari	Urriak 23	22:00
Oñati	Santa Ana	Urriak 29	22:00
Errenteria	Niessen	Urriak 30	22:00
Elgoibar	Herriko Antzokia	Azaroak 5	22:00
Beasain	Usurbe	Azaroak 6	22:00

Puntuei erantzuteko sekretua gordetzen duen aztia

FINAL-LAUDENAK

Herriak	Aretoak	Egunak	Ordua
Azkoitia	Baztartxo	Azaroak 12	22:00
Lasarte	Auditoriuma	Azaroak 13	22:00
Bergara	Udal pilotalekua	Azaroak 20	22:00

1. KANPORAKETA

• UROLA DEBA

Azpeitia-Oñati ➡ Leintz
Deba-Elgoibar ➡ Azpeitia Urraki
Oñati ➡ Azpeitia-Landeta

• HERNANI ALDEA

Hernani-Txisplau ➡ Urnieta-Andoain
Oñati ➡ Hernani-Iraulio
Hernani-Iñatzu ➡ Xenpelar

• GOIERRI-BETERRI

Goierri-Beasain ➡ Tolosa
Hiruerri ➡ Erniope
Goierri-Ordizia ➡ Goierri Zaldibia

• KOSTA

Aia ➡ Lasarte
Zarauz-Jai txiki ➡ Zarautz-Salbide
Zumaia ➡ Orio

FINALAURREKOAK

Herriak	Aretoak	Egunak	Ordua
Zarauz	Aritzatalde pilotalekua	Azaroak 28	12:00
Tolosa	Beotibar pilotalekua	Abenduak 5	12:00

Txapelketa antolatzearen zama beregain hartu duen esklabu "liberatua". Horrela altxako dugu Euskal Herria!

Segi, segi, bixi-bixi ari zara eta!

Bertsozale Elkarteak lehendakariak oraindik elkarteko bazkide ez direnekin ere kantatuko du...

Leintz antolatu eta goiari eusteko sekulako ahalegin eta saloa egiten diharduena

FINALA

abenduaren 19an 11:30etan Azpeitiako Izarraitz frontoian

Lehen kanporaketa joan-etorrikoa izango da, urriaren 9ra bitartean burutuko dena. Eskualde bakoitzetik hiru talde sailkatuko dira: hamabi guztira. Hauek guztiak zaku berean sartu, zotz egin eta bigarren kanporaketarako sei saioak zehaztuko dira, goian azaltzen diren toki eta egunetan egitekoak. Azaroaren 6an final-laurdenetara heldu diren taldeak ezagutuko dira. Sei taldeetatik hiruk zuzenean eskuratuko dute finalaurrekoetarako txartela eta laugarrena puntu kontaketatik helduko da. Azaroaren hondarreko asteburuan eta abenduko lehenean izango dira bi finalaurreak, eta abenduaren 19an finala.

TUA. Bertsoaren herrialdean abildadez eta jitez Asterix eta Obelixen karikatura diren pertsonaia gutxi daude. Bi bakarrik, agian. Hamaika gladiadorek egin diete aurre txapelketetan, eta denek amaitu dute airean, txankletarik gabe eta kaskoa galduta. Baina

aurten estrategiaz aldatu dute gudutarrek, eta ezkutuekin harresi bat josiz taldeka ba-bestuko dira. Gainera gerrila denak indar-berrituta datoz, txapelketetatik intsumiso aldegin zutenak bolondres sartu baitira. Gazte garaiko batailatxo gehien kontatze-

ko dutenek ere oraindik gerra asko emango dutela agerian utzi dute. Eta azkenik, bere burua sekula horrelako kontu batean sartuta ikusi ez duenik ere bada, pertsonaia bihurtuko dena, esparring lana egiteko behintzat. Taldeak zama arindu eta motibazio

■ Kostako brisa freskoa dakarte oriotarrek txapelketara.

■ Hernanin zinez loratu da bertsolaritza. Kimu berriak badatoz...

gehiago ematen du. Bakoitzak bere neurrian egin beharko dio bultza, eta sari zein egurrak denen artean banatuko dira. Hasi-berriei eskarmentatzeko balioko die. Horrelako aukera gutxi izaten dituzte Asterix, Obelix eta beste pertsonaien ondoan jarduteko, bai talde berean, edo bai aurka. Talde berean egokitu direnak gusturago ariko dira, eta zorte txarragoa izan dutenek bertsolaritzako piezarik onenen aurka borrokatu beharko badute ere, gustura hartzen dira horrelako jipoiak.

Pisu astun eta arineko bertsolariak, hanka-motz eta bista-luzeak, gazte eta gazte izanak, kolpe politak eta gantxoak dutenak... Era guztietako pertsonaiak elkartu ditu istorio honek. Beste herriekiko pikea eta lehia piztu ditu txapelketak, eta herri

bereko bertsozaleen arteko batasuna. Uda honetan gogor entrenatzen ikusi ditugu talde denak: kideen arteko kimika lortzeko egun eta gaupasa intentsiboak eginez, estrategia eta taktikak zehazteko basurde txuletaren jiran gogojardun (edo gogoz-jardun) filosofikoak hausnartuz, doinu eta

■ Asterix eta Obelixi oldartu zaizkien gladiadoreek airean, txankletarik gabe eta kaskoa galduta bukatu dute

kantakerak lantzeko egunsentiari azken taberna atariko koxkan bertso zaharrak xuxurlatuz, eta edozein aitzakia bertso bihurtuz.

EDABE MIRAGARRIA. Ipuin honek zer

bilakaera izango duen ikusteko badago ere, dagoeneko aitortu beharko zaio edabe majikoak bertsolari denak transformatu dituela: elkarlanean jarri ditu azkenean! Eta elkarlanak bertsogintzaren hizkuntzan ia abstraktuak diren bi hitz esan nahi ditu: elkartzea eta lan egitea. Izan ere bertsolaria

herri herri dabilen txoria (edo txorimaloa) izanik, sarri harreman gutxiena bere kabiko beste kideekin izaten du. Lotura gehiago du bere adineko piztiarekin, bere estilo

edo espeziekiekin, edo kantu-rako lagun sarriagotan egokitu zaionarekin. Txapelketa honetan, berriz, sorlekuak mugarritu ditu harremanak, eta talde berean topo egin dute menditar zein kalekumeek, eskola zaharreko zein unibertsitariak, aitona eta bilobek... Baina ezezagua

■ Zuntzaren zentzua

Elkarri gainjarrit, korapilatuz eta trentzatuz ehundura bat osatzen duten zuntzak. Uztartzen diren belaunaldiak, bertsogintzako lerro estu eta sendoagoak nahasian, kolore freskoz eraberritutako tresna zaharra.

Txapelketa otarre bat da, Maialen Lujanbioren irudimenean. Ez bertsolarien profilik, ez mikro, ez aulkirik. Otarre bat (!). Txapelketaren filosofia, eta bertsoaren egitura bera saski batean aurkitu omen ditu. Hitzen joskera da bertso-otarra. Eta lagunarteko korapilaketa, ofizialtasunaren lerroetan informaltasunezko ildo bihurrituak, eta konpetibitate malguagoa dira txapelketaren funtsa eta

zuntza. Egongo da otargile trebeagorik, eta margolari hoberik, baina edukiz betetzerakoan Maialen da, bertsoaren ehunduran kateaturik, otarra barru-barrutik bizi duena. Txapelketak barruan katramilatutako ideiak Iñaki Aranbarriren laguntzari esker kartel bihurtu ditu, eta sinadura falta badu ere, egileen zigilua darama.

Eta hori da inoiz baino herrikoia goa den txapelketak behar duena, etxeko eskulana. Bertsozaleek lotu dituzte afari kontuak, saioak eta publizitate osoa. Antolakuntza lanak nahiko korapilo ekarri ditu, baina fruitu helduak jasotzeko balioko ahal du otarrak! ●

nagoa den hitza da lana. Euren bu-ruak prestatzeaz gain, txapelketan parte hartuko duten bertsolariek txapelketa prestatzeko ardura hartu behar izan dute. Talde bakoitzak bere herrian antolatuko den iskanbilaren ardura hartu du: afaria eta saioak prestatu, mikrofonoak jarri, diru-kontuak eraman, publizitatea egin... Hamaika komeriatan hartu behar izan dute parte, eta alderantziz, hori guztia aurrera eramateko bertsolaritzarekiko jende berri askoren laguntza eta inplikazioa lortu dute. Txapelketa Gipuzkoa mailako antolaketa izatetik, herriz herri osatzen den sare bat izatera pasa da. Herri bakoitzak bere nortasunez, ukituz eta ñabarduraz ziprztinduko du Txapelketa, eta kolore gehiago emateaz gain, erreali-

tatera gehiago hurbilduko du. Dena da, beraz, etxeko produkzioa, etxeko beharren neurria eginga. Horrek guztiak txapelketari herri barruan txoko bat egin beharra ekarri du. Eta behin talde bat bildu eta terrenoa prestatu dutenean, aurrera begira beste ekintza batzuk antolatzeko abiapuntua jarrita dago (herri barruko txapelketa, errondak, bertso afariak...), eurak baitira herriko egoera eta zer formulak funtziona dezakeen ondoen ezagutzen dutenak. Geroz eta esperimentu gehiago erakusten dute, ez duela bertsolariak antolatzaileen telefono dei baten beharrik kalera kantura ateratzeko. Nahikoa da lagun koadrila bat elkar- tzea, saioa antolatu giroa aztoratzeko.

ISTORIOAREN IRAKASPENA ETA

AMAIA. Txapelketa honek proposatutako formula parte hartzaileak sendabide bat eskain diezaiake bertsolaritzaren egungo beste erronka bati, alegia, zer egin ahoa zapiz estaltzeko onegiak diren koblakari horiekin guztiekin. Aurten ehunen bat bertsolarik hartuko du parte Txapelketan. Gehitu behar zaizkio horri kantatuko ez dutenak, eta emaitza harrigarria da. Txanpinoi transgenikoen pare ateratzen dira egun bertsolariak bertso eskoletatik, eta itzalpean zoko gusturik hartzea nahi ez bada, Txapelketa honek erakuts diezaguke superproduktio krisirako ekonomia plan egokia: ontto sorta bakoitza bere herriko plazan jartzea salgai, Euskal Herriko la- beldun merkatu txikian noiz sartu zain egon gabe. Bakoitzak sortu ditzala plazak eta kontsumitzaileak bere inguruan.

■ Zumaiarrek eutsiko diote goiari (eta ekaitza denean toldoei).

Istorioak azken aurreko binetararte gordeko du emozioa. Izan ere, azken afariaren aurretik Azpeitiako finalean erabakiko da zein taldek asmatu duen edabearren sekretua. Finala bi taldek jokatuko dute, abenduaren 19an Azpeitiako Izarraitz

frontoian. Baina Txapelketako komikiak beste behin ere betiko amaiera izango du, final ostean bertsozaleen herrixka osoa mahaiaaren bueltan eserita, elkarri belarria janaz, eta bertsoz mozkortuta ●

◆ ESTITXU EIZAGIRRE

ITZULIDATZ ikastaroa Idazkuntza eta Itzulpengintza

1999ko urritik 2000ko maiatzera 165 ordu
Astearte eta ostegun arratsaldeetan, 16:30-19:45
Donostian

Izen ematea eta informazioa:
943 27 50 98 (11:00-13:00)
E-mail: itzulidatz@euskalnet.net

Itzulidatz

LAN-TALDEA

Mandasko dukea, 13,4.C
20012 Donostia

Astia Hartuta

LIBURUAK

OTSOGORRITXO

Pello Esnal

Ibaizabal
95 orrialde
940 pta.

BIZKAIKO BATEN ELEAK

Agosti Xaho

Likiniano elkarte
67 orrialde
500 pta.

Ibaizabal argitaletxeko Matxinsalto bildumako 7. alea da hau. Zortzi urtetik gorako haurrei zuzendutako bilduma da.

Aurrekoetan bezala Matxinsalto abenturazale amorratuak ipuin berri batean barneratuko ditu irakurleak. Oraingoan ikastola batean Txanogorritxo ipuinaren urteurrena dela eta antzerki bat prestatzen ari diren haur batzuk aurkeztuko dizkigu Matxinsaltok. Nahikari andereñoak Txanogorritxuren ipuina moldatu du eta Mikel berritsua, Jone patxadatsua, Haritz kaskagorria eta Hodei pinpirina prestaketa lanetan ari dira. Baina astero-astero arazo berarekin egiten dute topo, madarikazio ezkutu batek eraginda ez dute otsoaren papera egingo duen haurrik ●

Palabras de un vizcaino a la reina Cristina» da liburu honen gaztelarazko izenburua. Agosti Xaho atarratzearra igarle, sozialista, mitogile edo abertzaleen aitzindari bezalako hitzekin azaltzen saiatu dira.

Likiniano argitaletxeak Agosti Xahok 1834. urtean idatzi zituen hitzak biltzen ditu argitaratu berri duen liburuska honetan. Xahok liberal espainolen kontrako argudioak azaltzen ditu.

Idatzi honek izan dituen edizioen artean hau da euskaraz egiten den lehena, baina ez da euskaraz bakarrik argitaratu, euskaraz zein gaztelaraz emana dator. Testuaren itzulpenak Likiniano argitaletxeak berak egin ditu. Testuan aurki ditzakegun marrazkiak berriz Asisko Urmenetarenak dira ●

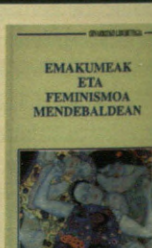
EUSKAL HERRIKO BALIABIDE PEDAGOGIKOEN GIDA

Hik Hasi

Xangorin
140 orrialde
600 pta.

EMAKUMEAK ETA FEMINISMOA MENDEBALDEAN

Hainbaten artean

Gaiak
165 orrialde

Duela bi urte argitaratu zen «Hik Hasi»ren eskutik lehenengo «Baliabide pedagogikoen gida liburua», honek izan zuen harrera ona ikusirik, berritu, osatu eta egokitu egin dute bigarren argitaraldi honetarako.

Gida honek ikasgelan egiten denaren osagarri izan nahi du. Euskal Herrian heziketarako baliagarri diren proposamenen bilduma egin du «Hik Hasi»ko lantaldeak.

Zazpi atalez osaturik dago: Historia eta Arte, Zientzia eta Ingurugiroa, Kirolak, Nekazaritza, Prozesuak eta Aterpetxeak, Zerbitzuak, Irakas-kuntzarako Erakundeak eta Ikasmateriala.

Material honekin irakasle eta ikasleen lana erraztu eta aberastu nahi izan dute ●

Gaiak argitaletxeak argitara eman duen azken liburua da hau. Ale berri honetan emakumea hartu dute hizpide. Mendebaldeko emakumearen rola aldatuz joan da progresoak aurrera egin ahala eta liburuaren atal ezberdinetan honen berri ematen da, emakumeak historiaren aro edo garai ezberdinetan bizi izan dituen egoeren berri alegia. Feminismoaren historia labur bat ere egiten da eta ondoren, emakumearekin zerikusia duten egungo zenbait kontzeptu azaltzen da.

Liburuaren azken atalean eztabaidarako zenbait gai proposatzen da, hala nola, sexuen arteko berdintasuna, aborto-eskubidea edo etxeko lanak ●

**EUSKAL HERRIKO
DANTZA
AGERKETA***Hainbaten artean***Basauriko udala
278 orrialde**

Basaurin egiten den Euskal Herriko Dantza Agerketak 25 urte bete ditu dagoeneko, eta urteurren hau ospatzeko liburu bat argitaratu dute antolatzaileek.

Liburu honetan azken 25 urte hauen historia egiten da eta jaialdian parte hartu duten dantza talde eta dantzen bilduma.

Bilduma interesgarri honetaz gain

liburuaren lehenengo atalean folkloreaki eta talde autoktonoen definizioari buruzko hausnarketa egiten da.

Liburuaren berrikuntza, ordea, azken atalean dator, Euskal Herriko mapa folklorikoa aurkezten baita lehen aldiz.

Liburua osatzeko Basauriko eta inguruko artxiboak miatzeaz gain, Dantza Agerketako antolatzaileek urteetan zehar bildutako materiala erabili dute ●

■ *Kepa Ogiza*

*Dantza Agerketaren
antolatzailea*

«Taldeen mantendu dituzte dantzak»

Nola definituko zenuke Basaurin egiten den Euskal Herriko Dantza Agerketa?

Jaialdi honen berezitasuna Basaurira talde autoktonoak bakarrik ekartzen ditugula da. Talde autoktonoak dira, urteetan zehar beren herrietako dantzak mantendu dituztenak, dantza hauek normalean ohitura baten barruan gordetzen dira.

■ Nork antolatzen du?

Basauriko lau dantza taldeak biltzen gara jaialdiaren antolaketaarako: Agintari, Basauritar, Edurre eta Indartxu dantza taldeak. Hauetaz aparte udaletxeko kultura zinegotzia eta herriko beste zenbait erakunde, herriko koadrilak biltzen dituen taldea edo txokoak adibidez, beraiek dira bazkaria antolatzen dutenak.

■ Urteko zein garaitan egiten da?

Duela sei bat urte finkatu genuen data eta ordutik aurrera irailaren hirugarren igandean egiten da. Euskal Herriko zazpi herrialdeetako dantza taldeak biltzen dira bertan.

■ Zein helbururekin egiten da liburua?

Batez ere Basaurin 25 urtetan egin diren dantza agerketen bilduma edo historia egiteko. Lehenengo zatian Basauriko folkloreaken datu batzuk ematen dira, gero agerketaren historia egiten da eta, seguru aski, liburuko gauzarik garrantzitsuena azkenengo zatian datorren Euskal Herriko mapa folklorikoa izango da.

■ Nori zuzendutako liburua da?

Batez ere dantza munduan mugitzen den jendearentzat da. 25 urte hauetan agerketan parte hartu duten taldeei liburu bana bidali diegu eta informazioa batez ere dantza taldeen artean zabaldu dugu.

■ Zein iturri erabili dituzue?

Lehenengo zatia egiteko Basauriko artxiboa erabili dugu eta auzo bateko elizan begiratzaren aritu gara. Inguruko herrietan ere bilatu dugu, Arrigorriagako elizan eta artxiboan. Hemendik atera dira Basauriko folkloreaki buruzko datuak. Gainerakoa gure artxiboetatik atera dugu, azken hamazazpi edo hamazortzi agerketetako materiala gordeta dugu ●

LENTE PROGRESIBOAK

3 punturen arteko distantziarik erosoena

urruti

tarteko distantzia

hurbil

Edozein distantziatar ongi ikus dezazun, MULTIOPTICASen irtenbiderik onena dugu. INDO betaurreko progresiboak. Erosoak eta eraginkorrak. Ikusmen nekatua ahanztu dezazun. Gainera, gure MULTIOPTICAS txartelarekin ordaintsa hiru hilabete erosoten egin ahal izango duzu inolako gaitzargurik gabe. Eta Travel Club puntuak lortu ahal izango dituzu. Dei ezazu 900 34 35 36 telefonora eta informazio gehiago emango dizugu. INDO DISTANTZIA GUZTIAK BETAURREKO BAKARREAN

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN

Hernani, 4 - DONOSTIA

HAN-HEMENGU IPUINAK

Antton Irusta

Ibaizabal
86 orrialde

Ibaizabal argitaletxearen eskutik ikusten du argia Matxinsalto bildumak. Bildumako liburu bat da «Han-hemengo ipuinak». Abentura berri honetan Matxinsalto pertsonaiak munduan zehar bidaia bat egiteko gonbidapena luzatzen digu. Amerika, Afrika eta Asian barrena ibiliko da. Herrialde hauetako biztanleek ipuin asko dakizkitez eta hauen bildumatxoa izango da bidaia horretatik ekarriko digun oparia. Ipuin hauek belaunaldiz belaunaldi, aiton-amonengandik ilobenganaino, ahoz aho iritsitako ipuinak dira. Beraz, irakurri, gozatu eta gogoan gorde, gero hurrengo belaunaldiei kontatu ahal izateko ●

D I S K O A K

OLBE-ABAO

Hainbaten artean

BBK

Irailaren 11n Bilboko Euskalduna jauregian OLBEk (Operaren Lagunen Bilboko Elkarteak) egin zuen opera denboraldi berriaren inaugurazioan eman zen diskoa honen berri.

Disko honetan 1998-1999 denboraldian Bilbon ikusi eta entzuteko aukera izan den zazpi operen bilduma egin da. Zazpi opera hauetatik zatiak hautatuz osatu da orain aurkezten dizuegun disko bikoitz hau. Diskoa Bilboko Albia Coliseoan grabatu da 1998-1999 denboraldian eta Pan-

pot estudioetan egin dira moldaketa lanak. Produkzio eta zuzendari lanetan Txomin Fernandez aritu da, soinu tekniko bezala Jesus Gago eta musikaren aukeraketa, diskoa kaleratu duen OLBEk berak egin du.

Aipatu zazpi opera hauek honakoak dira: W. A. Mozarten «Die Zauberflöte», G. Pucciniren «La Bohème», Ch. Gounod-en «Faust», R. Wagnerren «Tannhäuser», V. Belliniren «La Sonnambula», G. Rossiniren «L'Italiana in Algeri» eta R. Straussen «Ariadne auf Naxos».

Operak Bilboko eta Euskadiko orkestra sinfonikoek interpretatu dituzte.

«Coro de opera de Bilbao»k ere parte hartzen du diskoan, zuzendari lanetan Boris Dujin aritu delarik.

Hauetaz gain abeslari ugari topa daiteke diskoan, hauen artean, Itxaro Mentxaka, Olatz Saitua, Jose Bros, Heikki Siukola, Bruno Pratico, Stephen Mark Brown, Yelda Kodali, Marilyn Schmiede eta Leontine Vaduva ●

Herri Irratia
RADIO POPULAR
www.herri-irratia.com

URTEETAN EUSKAL HERRIA GURE UHINETAN

BILBO irailak 23
Reggae gaua
Trepí eta Arawak
eta Akats taldeek
kontzertua
eskainiko dute.
Sarrerak 500
pezeta balio ditu.
Kafe Antzokia
22:00

BILBO irailak 25
Bertako produktuen azoka
Basarrateko Azokan baserrian
ekoiztutako produktuak ezagutzeko
aukera izango da. Santutxuko Jai
Batzordeak eta Asapala Kultur
Elkartek antolatuta dute azoka hau.
Santutxu auzoa

BEASAIN irailak 30
Zine zikloa
Goieniz zine klubak antolatutako
zikloan "Gato negro, gato blanco"
filma izango da ikusgai. Hortik
aurrera, ostegunero film bat ikusi
ahal izango da. Eskainiko diren
zortzi emanaldiak ikusteko
abonoaren prezioa 2000
pezetatako da. Film bakoitzeko,
450 pezeta.
Usurbe Antzokia

DONOSTIA irailak 23
Tangoa
Famiplatzek tango emankizun berezia
eskainiko du zuzenean, udan zehar
eskaini dituen kontzertuei jarraiki.
Ziripot taberna

ARAMAIO irailak 25
Bertsu bazkaria
Andoni Egaña eta Angel Mari
Peñagarikano bertsolariak
giroturik bazkaria izango da.

LAZKAO irailak 24
**Lazkao Txiki, bat-
bateko sorgina**
Lazkao Txikiren bat-
bateko bertsoen
antologia izango da
Xabier Amurizaren
eskutik. Amurizaren
kantu-saioaz gain,
afaria ere izango da.
Lazkaomendiko
Lartxai Elkarteak
20:30

ERNIO MENDIA irailak 26
Erromeria
Irailko igande guztietan egin
den lege, azken honetan ere
erromeria izango da.
Mendiaren igoeraz gozatzeaz
gain, bertara hurbiltzen direnek
jai giro aparta topatuko dute.
Zelaton
Egun guztian zehar

HELETA irailak 26
Antzerkia
Oztibarreko antzerki
taldeak eskainita,
"Hautsi da kristala"
lana ikusi ahal
izango da. Heletako
festa komiteak
antolatutako antzerki
hau Nafarroa
konkistatu zeneko
gaurian dago
girotua.
Zinegela
16:30

IRUÑEA irailak 24, 25 eta 26
San Fermín Txikito
Berez Navarrerria auzoko jaiak
diren hauetan, bertakoa ez den
jende ugari biltzen da parrandaz
gozatzen.

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioako laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

fundazioa
fundación

Kritikatzen dutenek ere ikusten dute zeharka. Ba al da laudorio hoberik? 1.000. atala emititzear dagoela, grabazio batera hurbildu gara, ea barrutik zer giro den. Erlojupekoa dirudi, aktore zein teknikariak jo eta su, egunero, 9:00etatik 3:00ak arte, atal bat grabatu behar dute-eta.

TXURROAK EGITEAREN ARTEA

ALBERTO ELOSEGI

■ Arduradunen ustez aktoreen maila ona da, entsegu denbora eskasa kontuan hartuz.

Europan beste bi telesail baino ez dira Goenkalek baino denbora gehiago daramatenak. Egunero kapitulu bat egitea ez baita ahuntzaren gaurdiko eztula. Ezta sei urtez goiari eustea ere. Hain zuzen, denboraldi hasiera honetan, Pausokako arduradunak harrিতa daude audientzia, beste behin, mantentzen ari delako. «Momentuz bai, baina telebistan ez dago fidatzerik, audientzia fidela dugun arren, gutxien espero duzunean ihes egin diezagukete-eta» argitzen digu Alex Ezkurdia Goenkaleko zuzendariak. Legorretarra hasieratik egon da telesaillean eta berriki, errealizatzailer izan ondotik, zeregin hori egokitu zaio Iñaki Eizmendirekin batera.

Oihaneko legea da telebista. Denak audientziaren morroi eta elkarrekin lehian. Goenkalek ere ez du borroka horretatik ihes egiten, audientziaren datuei atxikiak egoten baitira, Alexen esanetan «lau zatitan banatua dagoen pantaila batean, mi-

nutuz minutu, ETB-2, TVE-1, Tele 5 eta Antena 3eko programak zenbateko audientzia ematen ari den adierazten zaigu. Hala ere, ez gara gehiegi tematzen, bestela txoratu egingo ginatke».

Denboraldi honetan, nerabeen moda jarraitu dutela dirudi, ikastetxeko bizipenak, maitasun kontuak, haserreak eta adiskidetzak. Goenkalen adin multzo guztiak

■ **Hari nagusia asmatzeko bospasei gidoilari dira; behin hori eginda, elkarrietzak egileei ematen zaie**

ordezkatuak daude, telesailarekin batera hazi diren gazteak barne. «Zaila da ordea gazteen arreta eustea, beraiek baitira zapping gehien egiten dutenak. Horregatik hasi gara gazteen kontuekin, Madrilgo modarengatik baino gehiago».

Hasierako garaietatik hona dena hobetu da, aktore nahiz teknikarien aldetik. Produkzio sistema ere, aldaketak izan dituen

arren, funtsean mantendu egin da. Honako hau du gu ideia sortzen denetik telebistan ikusten den arteko prozesua: Maite Duqueren gidaritzapean bospasei gidoilari daude hari nagusia asmatzeko. Istorioen nondik norakoak behin finkaturik, bost elkarrietzak egileei ematen zaie; horien gainean Andu Lertxundi idazlea dago istorioa eta dialogoak bere osotasunean finitzeko. Gero, hiru errealizazio taldek hori jaso eta gidoi teknikoak egiten dute, lanari helduz. Halaxe, talde batek hartzen du aste osorako ardura, besteak hurrengo atalak prestatzen dituen bitartean; hirugarrenak aldiz, jai hartzen du bere txanda iristen zaion arte. Aktoreei astebete aurretik ematen zaizkie gidoiak. Normalki, zortzi bat ataleko koltxoia egoten da, emisioaren arabera aldatuz doana. Astearen behin, Oriara joaten dira kanpoko sekuentziak grabatzera. Canal Surretik etorri izan dira hemengo eredu gertutik ezagutzeko asmoz. Madrilgo jendea ere txundituta gertatzen da telesaila zein bitarteko xumeekin egiten den jakitean; aurrekontua huskeria bat omen da besteak dutenaren ondoan.

BURU BEROA. Alderdi bisuala hobetearren, «buru beroa» sartu dute, hots, eskegita dagoen kamera bat aktoreengana goitik hurbildu eta urruntzeko. Alexen ustez zaila dute sekuentziak arrapaladan eta moztu gabe egitea, «plano sekuentziek berealdiko erritmoa ematen

dute, baina gurean dekoratuak erabat mugatzen gaitu. Denboraz ere oso larri gabilta beti eta hiru minutuko planoak egiten saiatuz gero, ezingo genioke egungo produkzio moldeari eutsi. Kanpoko sekuentzietan berriz, kamera bizkarrean hartzen dugu maiz». Zernahi gisaz, 1.000. atala dela eta, 80 minutuko atal bat prestatzen ari dira, non festa bat egingo den Hernaniko

Zelaia sagardotegian, «hainbeste lagun leku batean biltzeko mugimendu koralak egin beharko dira, ez plano sekuentziak, baina ia ia». Usadioz, plano orokor eta motzak uztartzen dira, gisa horretan aktorea nahasi den tokitik berrartzea errazagoa izan dadin, sekuentzia osoa hasieratik grabatu behar izan gabe.

Grabatzen ari direla, berehala antzematen da alde handi samarrek daudela antzezen mailari dagokionez. Denbora gehien dararmatenek ia arrapaladan egiten dituzte sekuentziak. Beren pertsonaiak gidoilariak baino hobeki ezagutzean, aldaketak iradokitzen dituzte, alegia, nire amak esaldi hori beste modu honetara esango luke. Hasberri eta gazteekin aldziz, arazo franko egoten dira, antzezen baino, euskararekin. Ezaguna da Goenkalek egin duen ekarpena euskara gertu eta jatorra erabiltzen, euskalkiak eta hitanoa sartzen. Horren kariaz, grabazio batean gainbegiratzailak entonazioa zuzentzen ematen duen denbora antzezenari heltzeko erabiliko balute, emaitza hobea izango litzateke, dudarik ez. Alajaina! Baina hori ez da inoren errua, gure hizkuntzak duen normalizazio faltaren adierazgarri baizik.

Miren Gojenola aktoreen zuzendariak dioskunez «nire ustez, aktoreen maila ona da, entseatzeko dugun ordu erdi eskasa kontuan hartuta. Pertsonaiaren egoera aztertzen dugu, aldarre mailak zaindu. Adibidez, batek ezin badu negarrik egin beste konponbideak aurkitzen ditugu, eskuak non sartu, keinuak eta ahotsa bat etortzea, eta abar».

■ Irudian Alex Ezkurdia Goenkaleko zuzendaria, dekoratu berrietako bat atzean duela.

GAIZTOEN XARMA. Usu, telesailetan, arrakastaren koxka gaiztoen barrabaskerietan egoten da; pertsonaia zuriak, are gehiago ardi larruz jantzitako gizaki maltzurak badira. Aurtengoa, Isaias izango da. Beste muturrean, Xabier Agirrek egiten duen Shanti bezalako pertsonaia dugu. Be-

Nor ez zaizu gustatzen? Dekoratu hori zer iruditzen zaizu? Horri esker jakin izan dute jendea ez zaiola gustatzen Sobia tabernak barra borobila edukitzea. Beraz, aurki betiko mahai luzea jarriko dute.

Azkenik, gogoeta bat; badakigu Goenkalek gizartearen puri-purian dauden gaiak jorratu izan direla: drogak, abortoa, anorexia, sexu joera ezberdinak...; baina gure irudiko, maiz behartuta bezala, halako ukitu exageratua dariola. Jakina, egoera bat sinesgarri bihurtzea aktoreen esku dago, dramatizazio on baten bidez.

Alabaina, gidoiaren sinesgarritasunak ere lagundu dezake horretan. Ikusle gehiago erakarriko litzuke Goenkalek, agian ez Madrilgo telesailekin nor baino nor aritzeko adina; bai ordea, zorrotzena aho bete hortz uzteko moduan.

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

■ Ikerketari esker, jakin izan dute jendea ez zaiola gustatzen Sobia tabernak duen barra borobila

re harrera ona ikusita gero eta indar gehiago joan da hartzen. Xehetasun horiek jakiteko, ETBk ikerketa soziologiko bat egiten du, hiru adin talde bereiziz, 17 urte arte, 35 arte eta hortik goiti. Ez dira galdera zehatzak, orokorrak baizik: zer ikusi nahi zenuke?

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

■ GOENKALEREN FESTAN 1.800 GONBIDATU

Leporaino beteko da Kubo handia urriaren 2an. Hain zuzen, Goenkaleren 1.000 atalaren kariaz egingo den jai erraldoirako gonbidapen guztiak agortu baitira. Besteak beste, euskal musikako hainbat ordezkarri izango da zuzenean jotzen, «La Oreja de Van Gogh» pop taldea barne. Bidenabar, esan dezagun 1.000. atala hilaren 28an emitituko dela.

■ SAIO BEREZIA KILOMETROAK DIRELA ETA

Ikastolen Federazioa eta ETBren arteko akordioa berritu egingen da hilaren 30ean. Gisa horretan, urriaren 3an Erreterian izanen diren «Kilometroak»-en gaineko saio zabala eskainiko da, jaialdiaren oihartzuna handitu nahiz. Bestalde, urriaren 6an hasita eta asteen behin, «Ikusgela» saioak ikasturte berriari ekinen dio.

■ WES CRAVENEN «GARRASIA» ZINE ORO

Txalotzekoa da azkenaldian ETBk duen jokabidea tiradizoko filmak euskaraz estreinatzeko. Pitinka-pitinka, jendea ohituz doa eta dagoeneko, askori ez zaio arrotz egiten. Denbora kontua da zalan-tzarik gabe. Urriaren 3an, gaueko 10etan, arrakasta itzela erdietsi zuen filma emanen dute, «Scream», gau ilunean dei lizunak eta ikarak barra-barra.

Hamaika urtetan hamaika oztopo jarri dizkioten arren, hor segitzen du Iruñerriko irratia. Ekinaldi honetan, irratia bizkortu, gaztetu eta laguntzaile sarea indartzea dira xede nagusiak.

HESIAK SALTATZEN IAIOAK

Bideari ekin ziotenean, ez zuten uste hainbeste oztoporen gainera salto egin beharko zutenik. Hesiak baino gehiago, harresiak jarri dizkiete, pertikarekin bakarrik gainditzeko modukoak. Trabak traba, koltxoia izan dute gibelean, bere 900 sustengatzaileei esker.

Aurten, heldutasunetik aitzin-pauso bat eman nahi dute, irratia bizkortu eta gaztetuz, beti ere konpromisoa berretsiz Iruñerriko euskal komunitatearekin. Horretarako, lantalde finkoa ez ezik, kolaboratzaile sare gotor bat ere osatu dute. Iluntze eta gaueko programazioa indartze aldera jo dute. Honako saio hauek nabarmentzen dira: «Zokobetailu» magazina eta «Metropoli forala» magazinak, «Bazkalburukoa», asteartetan «Hau ez da Zugarramurdi» elkarrizketa saioa, ostegunetan «Gazte borrate», eta abar. Albisteak ere egiten dituzte.

■ Bere 12. irratialdi honetan, Euskalerrria irratia FMko 91.4 gazte gehiagok sintonizatzea espero dute arduradunek.

Guztiz estrategikoa da irratia heda-pen geografikoa, nafarren erdia Iruñerrian bizi baita. Dena den, inguruko bailaretan ere entzuten ahal da, hala nola: Sakana, Ultzama, Basaburua, Agoitz. Entzuleria anitza da, itxura batean, goizetan gehiago

dira emakumezkoak gizonezkoak baino. Arratsaldean berri, gazteak dira nagusi. Bazkideen urteko kuotaz landa, diru iturri nagusia publizitatea da. Hirugarren laguntza mota bada, hizkuntza politika zuzendaritzak ematen du. Sosa haatik, ez dute irratia direlako jasotzen, interes kulturalerako ekimenak egiten dituztelako baizik. Lizentziaren kontua gora behera, Mikel Bujanda zuzendariak dioskenez, «iaz, urte sasoi honetan, ukatu zigiten lizentzia. 12 urteren buruan hemengo agintariak ez dira gauza izan irratia lege barnean toki bat egiteko. Horren ondorioz, urte hasiera kalapitatsua izan genuen. Nahiz eta ez garen horretaz aharazten, gure energia osoa irratia berari ematea nahiago dugu. Abokatuen esku utzi dugu auzia» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

A u r p e g i a

■ *Elixabete Legarda*

«Aulkia alde alde mugitzen dut»

«Goizak gazte»rekin iratzartzen gaitu Euskadi Gaztean

Bilboko Herri Irratian hasi zen 1985ean. Gero, Euskadi Gaztea elebitan egiten zenean hasi zen Bilbotik bertatik. Geroztik, Elixabeterena ahots ezaguna bilakatu da Euskadi Gazteko goizetan. Egunekeo albisteak modu arinean eskaini eta entzuleen musika eskariak jartzen ditu bilbotarrak. Zerk ematen dion buruhauste gehien galdetuta, bat nabarmentzen digu «autokontrolaren bidez dena zure ardura-

pean dagoela, bat-batekotasun hori edukitzeaz aparte, askotan zailena daukazu logurea entzuleek ez nabaritzea izaten da». Halaber, keinuak baino gehiago, badu ohitura bat gainera kendu ezinik dabilena: «mikro aurrean nagoela, aulkia alde batetik bestera mugitzen dut. Eskerrak ez duen zaratarik ateratzen, bestela ez lidakete egiten utziko» ●

B a g a k

■ **MADRILGO IRRATIAK OLANOITISAK JOTA**

Euskaldunekiko arbuioa ez da politika kontuetara mugatzen; azkura galanta sortzen baitie Olanok «Espainiako itzulua»n garaipena eskuratzear edukitzeak. Kritikak isilarazi beharrean, bizkortu egin ditu ugartzak bere inguruan. SER edo Onda Ceron, kasu, hagitz nabarmena izan da. Noski, De la Morena eta konpainia aiti ibili dira kritikak kolaboratzaileen ahotan jartzen; Jimenezen izena lau haizetara aldarrikatzen. Olanoren ahuleziak nabarmendu nahian. Ez duela karismarik, aspaldi goia jo zuela, Pantani hor balego ez zukeela irabaziko. Abraham Salamancakoa balitz berri... ●

L A N D A R E A K

Patata da negu gogor edo luzeari aurre egiteko lurpean janari erreserba osatzen duen landareetako bat. Uda amaiera da landare hauek tokiz aldatzeko garairik egokiena.

EZKUTUKO GIZENAK

Landare askok aurrera begirako janari-erreserba lurpean osatzen du. Negua gogor antzerakoa baldin badator edo uste baino gehiago luzatzen bada, badaezpada ere.

Patata da adibide ederra. Landareak lur gainean osatzen du bere urteko bizitza. Hurrengo urtean landare berriak osatzeko haziak baino aukera hobeak ditu lurpean osatu duen patatak. Landare bakoitzak patata bat baino gehiago hazten dituenek landare asko sortuko dira eta espeziea ugaltzen da.

Kala, kanna, suge-belarra, lilia, agapantusa, begonia batzuk, idi-bihotz edo tulipana, barrabasa edo txomin-belarra, eta abar asko dira lurpean edo lurraren axalean

tuberkulua, erreboila, errizoma edo antzeko erreserbak osatzen dituzten landareak. Bere bizimodua honela antolatua duten landare gehienak berozaleak dira, ageriko zikloa uda partean osatzen dute eta neguan

lurpean, izotzetatik babestuta, metatutako erreserba hauek irauten dute.

Askotan ikusi ohi dira era honetako landareak neguan atera eta landatuak. Hauxe da ba atzekoz-aurrera lan egitea! Landare hauek tokiz aldatzeko edo ugaltzeko lurpetik atera, zatitu eta landatzeko sasoi aproposa uda amaiera hauxe da. Tuberkuluak edo dena delakoak luberrian landatzen denean neguari aurrea hartu eta gozo-gozo prestatzeko aukera du, lurra epela baitago oraindik. Edozein eratarik negu partean lurretik atera beharra gertatzen bada, toki lehor eta ilun batean jaso eta gero udaberrian landatu, askoz hobeto ●

JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es

O S A S U N A

Pasa den urtean Osakidetza 1.200 anorexia eta bulimia kasuri erantzun zien. Kasu hauei aurre egiteko duela hiru urte atentzio programa bat jarri zuen martxan Osakidetza.

IAZ 1.200 ANOREXIA KASU

Osakidetza anorexia edo bulimiak jota dauden 1.200 pertsona atenditu zituen azkeneko urtean. Horietatik 91 kasuk balarrik behar izan zuten ingresua ospitale batean. Esan daiteke elikaduraren trastorno horiek ez zutela heriotza bakar bat ere eragin 1998an gure autonomia erkidegoan. Zifra horiekin, duela hiru urte Osakidetza hiru lurralde historikoetan martxan jarritako atentzio-programaren arduradunek gaiak sarritan sortzen duen arrazoirik gabeko alarmismoa salatu nahi izan zuten.

Osakidetza adituek oso gogobetekotzat jo zuten anorexia tratatzeko programa intentsiboa, 1998ko uztailetik aurrera

autonomia erkidegoko hainbat zentrotan funtzionatzen ari dena. Bizkaian lau dira zentro horiek (Santurtzi-Urtuella, Uribe

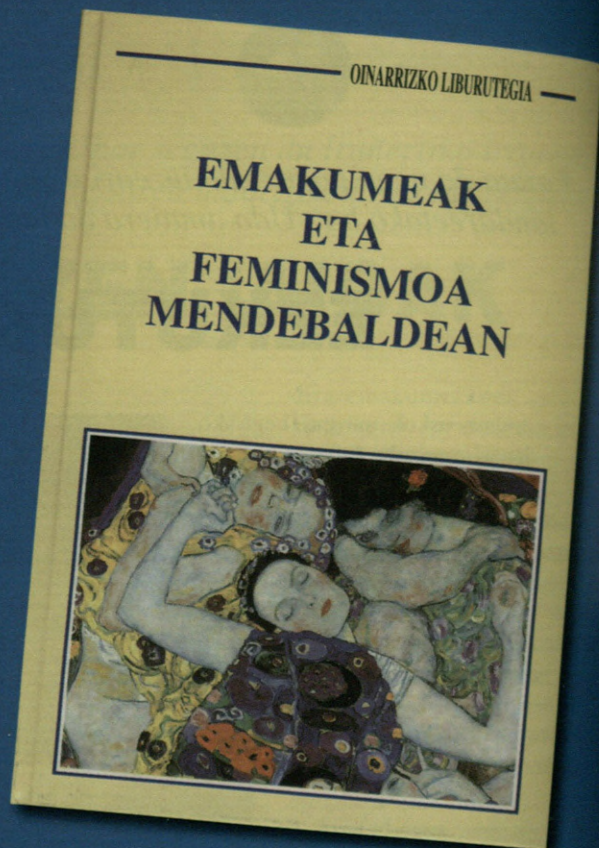
Kosta, Basurto eta Galdakao), Gipuzkoan hiru (Eibar, Donostiako Gros, eta Errenteria) eta Araban bat (Gasteizko Santiago Ospitalea). Tratamendu intentsiboko programa horrek, horixe baita Osakidetza berrikuntza nagusia, 512 kasu tratatzeko modua eskaini du, ospitaleratze beharrik gabe (kasu horietan pisu galeria larria gain, arazo organikoak, familiarak eta baita patologia psikiatrikoak ere biltzen ziren, suizidio-saioak ere egon zirelarik horien artean).

Beste 91 pertsona, berriz, ingesatu beharrean aurkitu ziren beren pisu galeragatik ezinezkoa baitzen tratamendua ●

◆ JABIER AGIRRE

EMAKUMEAK ETA FEMINISMOA MENDEBALDEAN

Mendebaldeko emakume-rola endekatuz joan da "progresoak" aurrera egin ahala. Historia horren lerro nagusiak, feminismoaren nondik norakoak eta egungo eztabaidagai nagusiak eskaintzen dira liburu honetan: pobreziaren feminizazioa, sexua eta generoa, pornografia eta adierazpen-askatasuna, aborto-eskubidea, ama-sena, etxeko lana, emakumea eta estatua . . . Hau guztia zure eskutan, euskara bikainean eta argazki ugariekin.

BALIOAK, EZKON-ARAUAK, HIZKUNTZAK, SEXUALITATEA, FAMILIA, ... GIZARTE DESBERDINETAN (GIZARTE-ANTROPOLOGIA)

BALIOAK, EZKON-ARAUAK, HIZKUNTZAK, SEXUALITATEA, FAMILIA ... GIZARTE DESBERDINETAN

Gero eta homogeneoagoa den mundu honetan, gizaki guztion antzekotasunak onartu eta gizarte desberdinen aniztasuna eta aberastasuna agerian jartzea da liburu honen helburua. Teoria antropologiko desberdinen nondik norakoak ikusi ondoren, sexu-ohiturak, ezkon- eta senidetasun-arauak edo balioak aztertu eta konparatzen dira. Ezinbesteko liburua giza desberdintasunak ulertu eta errespetatzeko.

Jadanik
salgai zure
liburudendan!!!

GAIK

ARGITALDARIA

Lesakatik Igantzira; herri apainetan, baso oparoetan

Bortziria, Nafarroako iparraldeko harana, bost udalerrik osatzen dute: Arantza, Bera, Etxalar, Igantzi eta Lesakak. Herri hauen itxura apainak abeltzaintza eta nekazaritza jarduera nagusiak direla pentsarazi diezaguke baina, ijezketa eta zur industria dira diru iturri oparoenak. Hala ere, inguruko lurra basogintzarako eta abeltzaintzarako dira. Larretarako diren lur sailez gain, nekazaritzarako erabiltzen diren lurren zati bat (zuhaina), abereak elikatzeko landare bazka egiteko izaten da.

Aste honetan Lesakatik Igantzira joango gara eta hemen San Juan Xar basoa ikusi ondoren Lesakarako itzulera Frain auzoan zehar egingo dugu, Larrun, Mendaia eta inguruak ikusiz.

Lesakako herri dotore honetan (gure abiapuntuan) etxeak jauregi dira eta kaleak erreka bide bihurtuz zubitxoak josiak daude. Ospetsua da, besteak beste, herriko jaietan, San Ferminetan, zubi hauen petril gainean egiten den dantza. Herriak patxada osoz ikustea merezi du, baina hori txango amaierarako uztea hobe izango da. Igantzirako errepidean ezkerrera, zutoin adierazgailuarekin ondo azalduta dagoen bideari ekingo diogu. Arginen errekan barna haltzadietako landarediaren hezetasunarekin, haltza eta hurritzez gain, goroldio eta iratzeak ugaltu egiten dira eta erreka zu-

■ Lesaka da abiapuntua (eskuinean) eta bidean San Juan Xar baso aberatsean zehar gozatzeko aukera izango dugu.

■ Kare-harri gainean xarma hazi ohi da, baina ez da oso ohikoa.

loaren ederrak liluratuta utziko gaitu. Bi errekek bat egiten duten puntuan (1,5 km) ezkerreko errekan apur bat aurrerago maldan gora eginez sasiarkazi landatu berrien artean, baserri bidea topatu arte jarraituko dugu. Sasiarkazia Ameriketatik ekarritako zuhaitza izan arren, jada naturalizatua dago eta bera bakarrik ugaltzen da. Ondoren, baserri inguruan fruitu goxoa ematen duten madariondo eta mertxikondo artean errepide nagusira helduko gara. Hemen maldan gora egingo dugu hilerriaren alboan Erru-

kiñeko amaren ermitara iritsi arte (2 km).

Igantzia jaitsieran, frontoia baino lehenxeago ezkerretara, baserri artean doan bidea jarraituko dugu. Ezkerreko bidezidorra hartuz, bi harresik inguratuta dagoela ikusiko dugu eta harri arteko zulotxoetan sugandil eta marraskilo ugari topa dezakegu. Halako batean, harrobira helduko gara eta errepide nagusira irtenez, Arantzara doan norabidean San Juan Xarreko sarrera dotorearekin topo egingo dugu (4 km).

San Juan iturriaren inguruan hainbat

mito eta usadio dago: iturri honetako urak azaleko gaixotasunak sendatzen omen ditu eta iturri ingurua zapi zuriz betea dago. Baina lekuko altxorra San Juan Xarrekoa da. Kare-harritan xarmak, karepe edo pago-lizar ere deitu izan

■ Garoilean garoa mozteko garaia, urrilan hurritzek hurrak emango dituzte

Artzantza bezala nekazaritza eta abeltzantza ere klimaren menpekoak dira eta gure hizkuntza artzain, nekazari eta abeltzainez osatutako herrian garatu da. Euskarak bizimodu hauekin izan duen harreman estua, hilabeteak izendatzeko hitzetan ikus daiteke.

Hasteko aste honetako txangoan ikusi ditugun iratze edo garo guztiak irailean edo garoilean moztuko dira. Urrian aldiz,

edo urrilan Argainen errekekako hurritzek hurrak emango dituzte. Hilabete honi lastaila ere esan izan zaio, lastoaren hila. Azaroa edo azila zenbait zekalaren hazia ereiteko hila da. Garagarra zein garia izan ziren artoa Ameriketatik ekarri aurretik euskaldunen elikaduraren oinarri. Orain ordea, ez dute Bortzirietan garagar edo garirik ereingo. Zuberoan, azaroari gorotzila ere deitzen zaio eta lurra ongarrizteko hila da. Gipuzkoa eta Bizkaian martxoaren ordean epaila erabiltzen da eta inauste garaia adierazten du. Apirilean (joraila) eta maiatzean, (ostoila) edo (orrila) zuhaitzek kimuetatik orriak emango dituzten hilean, San Juan Xarreko xarma edo karpak ere jantziko dira. Gipuzkoa eta Nafarroaren iparraldean ekaina garagarila da eta Bizkaian bagila deritzazio, baben hila. Guztiok ezagutzen dugu uztaila baina, garila, garoaren hila ez da hain entzuna eta urtearekin amaitzeko agorrila dugu. Ez urtea amaitu zaigulako ura agortu zaigulako baizik, abuztuan bizi eta uzta emari den likido gardena urri izaten da. Ingurugiroarekin eta nekazaritzarekin erlazionatutako hilen zerrendatxo gogorazazi dugu. Euskara ere, bizirik irautearen ondorioz, ingurugiro baldintzen menpe agertu zaigu ●

diren zuhaitzak ageri dira, ohikoak bailaran. Ez da batere ohikoa ordea gure inguruan xarmak izatea eta horregatik Nafarroako Gobernuak basoa babestu nahi izan du Natur Erreserba izendatuz. Lur eskasia oihukatuz kare-harri gainean xarmak altxatzen dira eta gaztainondo zaharren en-

Frain jaitsiz malda gogortzen hasiko da. Lesakaren alderdi ez hain erromantikoa erakutsiz, Acenor enpresaren poligono erraldoiak herri erdia betetzen duela ikusiko dugu. Hilerri albotik (10 km) igaro ondoren Lesakako elizara helduko gara. Toursko San Martinen eliza XIV. mende-

■ Bortziritako bailaran, Igantziko etxe dotoreak, lehen planoan baratzak direla.

borren azalak zutik diraute kimu biziak emanez.

Iturrian azala ondo garbitu ondoren Igantzirako itzulera etorritako bidetik egingo dugu eta herria ikusiz San Migel arkanjelua eliza, pilotalekua eta beste hainbat txoko polit topatuko dugu. Aurrera jarraituz Errukiñeko amaren ermitan panel adierazgailua jarraitu eta Frain mendixka zeharkatuz Lesakara itzuliko gara.

Bidean, pagadi eta harizti kandudunak eta haritz amerikarrak igaroko ditugu garro-zelai artean. Errepideak mendia apurtzen duen guneeetan txilarrak eta oteak agertzen zaizkigu. Oteen artean armiarmak eraiki du onil formako amarauna... intsektuen harrapakari patxadatsua zain dago. Saiak aldiz goitik hegaldia luzeak eginez sarraskiren baten bila dabilta. Honela, Frain mendixkara (8,5 km) igoko gara eta bertatik Larrun eta Mendaurren mendiak ikusgenitzake.

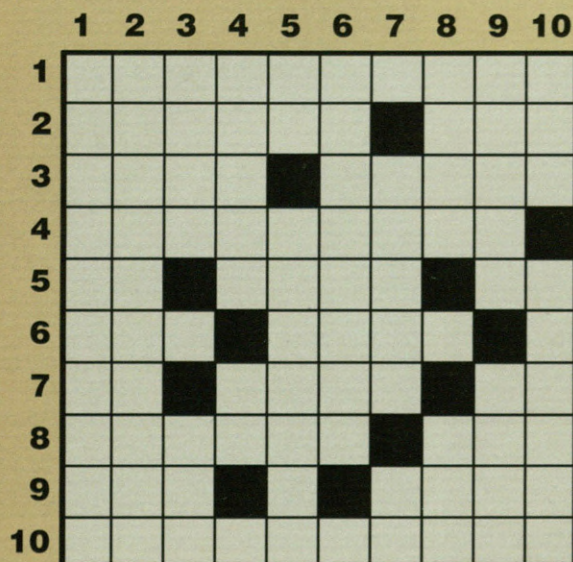
■ Gaztainondoaren azala enbor barrutik.

koa da. Elementu errenazentista eta barrokoak ditu eta rococo estiloko erretaula zoragarria ere bai. Organu erromantikoa begirada bat botatzea ere ez ahaztu. Ibilalditxoak gehiegi nekatu ezean, arte zaleek badute zer ikusirik Lesakan ●

◆ LIERNI ARRIETA

Gurutzegrama

EZKER ESKUIN

- 1.- Solidoen edo likidoen gainak edo kanpoko aldeak.
- 2.- Ospea. Denbora-tarte. 3.- Zorro handi. Oparoa.
- 4.- Auzipetuen defentsa egiten dutenak. 5.- Atzizkia. Sail.
- Lehena eta azkena. 6.- Hitz. Uztai. Bokala. 7.- Masurioa. Barre-xume. Interjekzioa. 8.- Sabelaldeko barne-organoa. Gaixo.
- 9.- Herri giputza. Bokala. garaia. 10.- Katu jaio berriak.

GOITIK BEHERA

- 1.- Gizonezkoak. 2.- Atabal jolea. 3.- Nafarroako mendialdea.
- Bokala. Norat atzizkia. 4.- Nau. Kasik. Bokala.
- 5.- Aluminioa. Ataurreak. 6.- Itsusia. Uranioa.
- 7.- Bokala. Jazarleku-mota. Amerizioa. 8.- Gurpilik gabeko gurdia. Bokala. Baita. 9.- Lauoinka. Zorua.
- 10.- Suari dariona. Puskak.

Kikeren Umorea

IGEL BERRITSUA

Teofilak, egunero egin ohi duen ibilalditxo egitera atera orduko, igel bat ikusi du etxe pareko estoldaren alboan. Inoiz ez zuen igelik ikusi leku horretan, are gutxiago hitz egiten zuenik!:

- Zorioneko zu! Igel berritsua naiz eta zuregana bidali naute. Hitz egokia esaten baduzu galai gazte ederra bihurtuko naiz eta zure desio guztiak beteko ditut.

Teofilak, hitzik erantzun gabe, igela hartu, patrikaratu eta bere ohiko bideari ekin dio. Handik gutxira igela urduritzen hasi da:

- Aizu, baina ez al duzu entzun esan dizudana?

Eta Teofilak:

- Bai, baina pentsatzen jarrita, nire adinean nahiago dut hitz egiten duen igel bat, galai gazte eder bat baino.

Letra Zopa

A	K	I	O	K	E	G	R	U	K	O	L	B	A	S	A
E	R	N	G	A	T	R	E	I	I	A	A	U	O	Z	T
X	D	R	I	N	D	O	T	S	A	E	Z	I	A	H	I
T	E	R	U	A	Z	N	Z	K	D	K	G	X	D	L	O
L	Z	U	A	K	E	L	A	R	R	E	R	E	A	G	A
E	T	T	S	N	B	U	R	T	T	L	S	Z	A	I	K
S	O	M	O	L	E	A	T	A	Z	A	A	T	P	Z	N
I	Z	A	E	I	H	I	Z	L	E	E	H	E	N	A	D
B	I	R	T	H	A	O	N	O	R	U	O	F	G	U	P
U	S	K	A	I	G	L	E	R	P	D	I	E	U	A	O

Aurki itzazu letra zopa honetan zortzi plaza-talderen izenak. Hitzak ezker-eskuin, goitik-behera edo diagonalean azalduko zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

★	J	★	A	★	U	★	M	★	B	★	U
★	S	★	A	★	I	★	H	★	E	★	S
★	U	★	S	★	A	★	D	★	I	★	O
★	E	★	N	★	A	★	R	★	A	★	T
★	A	★	T	★	I	★	L	★	A	★	U
★	D	★	S	★	E	★	S	★	E	★	P
★	S	★	O	★	L	★	A	★	I	★	R
★	N	★	I	★	N	★	D	★	E	★	R
★	P	★	O	★	R	★	T	★	U	★	A
★	S	★	A	★	I	★	N	★	D	★	U
★	A	★	T	★	I	★	A	★	U	★	N
★	I	★	N	★	G	★	U	★	D	★	E
★	A	★	R	★	A	★	O	★	K	★	A
★	I	★	K	★	A	★	S	★	G	★	O

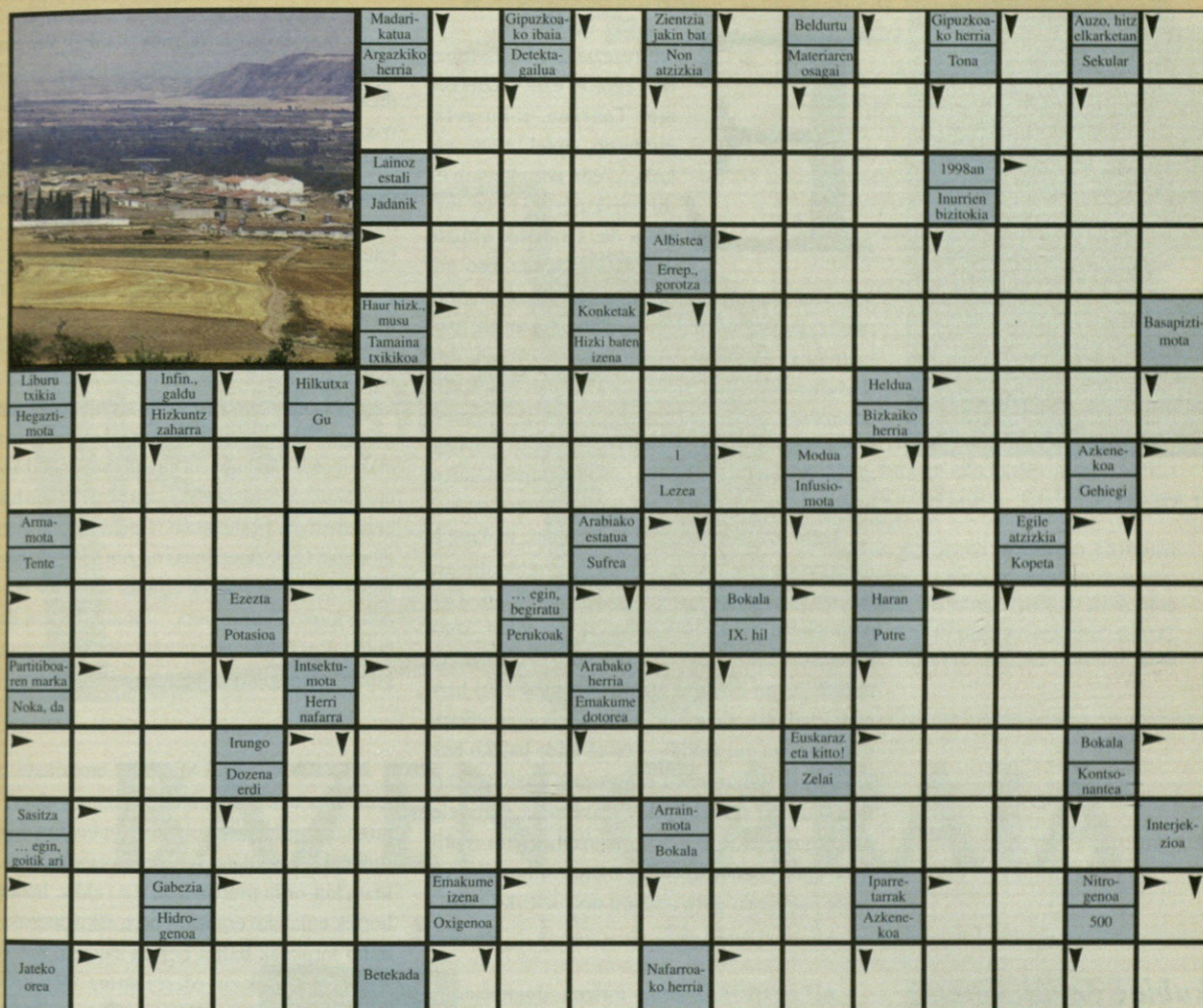
Gurutzegrama

Erker-eskuin: 1. Aldakaitza. 2. Saila. Zian. 3. Kiratsa. No! 4. Anala. Riga. 5. To! Akerra. 6. Ate. Usarra. 7. Su. Ama. Art. 8. U. Ase. Atal. 9. Nazkak. IKA. 10. Amai. Ira. S.

Goitik-behera: 1. Askatasuna. 2. Lainotu. Am. 3. Dira. E. Aza. 4. Alala. Ask! 5. Katakumea. 6. A. S. Esa. Ki. 7. Izarra. A. R. 8. Ti. Irratia. 9. Zangarrak. 10. Anoa. Atlas.

F	A	I	N	A	D	R	E	B	L	A	J	R	D	E	I
S	O	A	G	N	I	E	I	E	S	S	A	M	E	A	L
H	J	A	E	R	E	R	E	U	Z	E	N	L	I	R	A
G	A	M	T	R	N	U	S	H	E	I	Z	A	R	L	B
A	K	E	L	K	A	R	L	A	N	E	A	N	S	A	
L	I	I	H	A	U	B	N	H	E	R	S	A	E	T	Z
A	N	I	L	R	M	R	E	A	Z	X	T	R	U	D	I
I	R	A	K	P	U	N	Z	E	K	A	R	R	E	P	A
N	K	O	A	L	E	I	M	A	P	N	A	R	U	R	B
T	X	E	M	I	E	N	S	B	E	N	I	T	I	E	I

Hitz Gezidunak

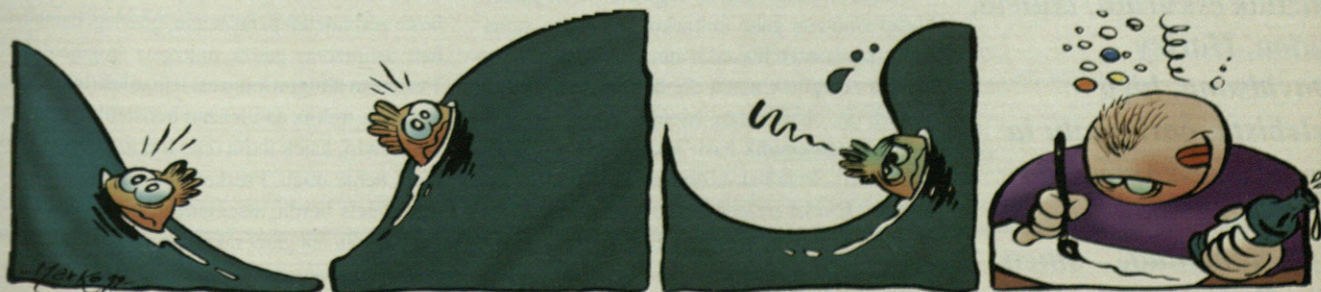

Argazkia: Nafarroako herria

Denborapasak: LUMA • Umorea: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO ARMSPACH

ERROBIKO PIRANJAK

IÑAKI MURUA

DENBORAPASAENEA

Etxe berezia da. Ez da zaharren egoitza ezta Gaztetxea ere. Taberna, joku-gela, gimnasio, hotel, eliza, eskola, ... edo antzekoekin ez du zerikusirik. Etxe bertuala da. Oraindik asmatu gabekoa ez baina, oso gu-

txik aintzakotzat hartzen duena. Bere ordeztarabiltzagunak medikuenea, psikologoen, psikiatrena, e.a. dira. Profesionalen etxeak dira hautatuena. Ahal bada, denboraren gorpuean denborarik gabe gabe aurrera egiteko moduan jarriko gaituzten haiek bisitatzen ditugu. Ahal bada, geuk deusik egin gabe, sendagai mirakulutsu baten bidez berriz martxan jarriko gaituztenak.

Gure ezagun batek dionez, egun, bi langile mota omen gaude: eskubide *denak omen* ditugunak eta guk dugun egoera lortu nahi dutenak. Gai-nontzekoak, langabezian daude (soldatari dago-kionez), izatez langileak diren arren. Eskubide *denak omen* ditugun langileon (gehienon) bizitzako helburu nagusiak: soldata bikaina, elkarte tripazale eta goi mailako futbol talde bateko bazkide izan, *beharrezko* erosotasun guztiak eskuratu: txaleta, autoa, Harley Davidsona, hiru telebista, garbigailu ia denak, neskamea edo mutilmea, oporretarako apartamentua, ... omen dira, eta beste langileak, gure mailara noiz iritsiko zain.

“Eskubide denak omen ditugun langileon (gehienon) bizitzako helburu nagusiak: soldata bikaina, elkarte tripazale eta goi mailako futbol talde bateko bazkide izan, ‘beharrezko’ erosotasun guztiak eskuratu: txaleta, autoa, Harley Davidsona, hiru telebista, garbigailu ia denak, neskamea edo mutilmea, oporretarako apartamentua, ... omen dira”.

AIPATURIKO dena lortzen dugunean, ia beste ezer gehiago nahi/behar dugun ez dakigunean edo daukaguna zertarako dugun edo guk daukaguna nori falta zaion edo ... galdera hauekin batera hasten dira, askotan behintzat, profesionalerako joan-etorriak. Ez ez garelako gauza galdera horiek hausnartzeko baizik eta, ez dugulako astirik hartu galdera horiek geure buruari egiteko. Zergatik ez dugu astirik hartu? Ez digutelako tarte txikienik ere utzi nahi, bizitzako galdera potoloak geure buruari egin diezazkizogun. Dena antolatzen digutelako!

Denborapasaenean ez dago aukerarik galdera horiei erantzun gabe ibiltzeko. Dena, era xamurrean, pentsatzen ikasteko antolatutako dago. Eguneroko zereginak uzten diguten astia antolatzen ikasten da, oharkabea. Monitoreak pentsatu du zer egin edo nondik hasi: jokuak, ipuinak, elkarriketak, ... Batzutan ez du deus antolatu, zer egin orduan? Erreka ertzean jarri eta harri tikiak uretara botatzeko sortzen duen hotsa, freskura sentasazioa, irudiak, bizi txipristinak, ... dastatzeko astia eman digu. Edo *idien pausoan* ibiltzen ikasiko

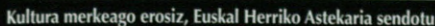
dugu; inorako presarik gabe, hankak aurrera bota eta egin dezatela bidea nahi duten alderantz. Zeren presa dugu? Egutero paseatzera irten eta ia korrika dabilzan horiek bezala, zertarako? Goenkale ikustera berandu iritsiko direlako? Psikologoen errezetatu dietelako, beraz, egin *behar* dutelako? Noiz egin behar ditugu gauzak geuk hala nahita?

Aspaldi batean ezagutu omen zuten denborapasaenean, inor ez omen zegoen soberan — ezta oso-beheran ere —. Denak ziren beharrezko, denak maila beretsuan. Tertuliak bere lekua zuten, lanak bezala. Amandrea edo aittajaunak, hezurak gogortu ahala burua lijertzeko abilezia zuten, etxe eta auzoko haur eta gaztetxoek aspaldiko ipuin eta kantak erakutsiz arnas-berritzen zuten historia, eurentzat eta besteentzat. Gauak egiten zuten gainerakoa. Ordezkaezinezkoa zen bakarra, bera zen, gaua. Egutegia, gaua eta eguna, denbora eta astia, denborapasa eta egotea, ... maila berean darabil-tzagu. Egañak bapatean egia zion: «... garuna, (la-guna), gehiegia gutxiegi erabiltzen duna».

DENBORAPASAENEA, errealitate bertua, letik edo balizko sailetatik honago ekarri behar dugu. Langileok lortuko ditugu baldintza hobek (hobek?): soldata igoerak, segurtasuna lantokian, lan-ordu murrizketa, e.a., aldiz, hobekuntza horiek emateko erabakia bere esku duenak, egundoko lorpenak balira bezala salduko dizkigu aurretik eta atzetik ziri ederra sartuz. Oñatin bizi zen asturiar aitona bixi hark zion moduan, «*Al cliente hay que joderle y dejarle contento*».

Hala da, orokorrean ordu gutxiago arituko gara lantokian baina ordu gehiago emango dugu lanaz pentsatzen, arduratzen eta hurrengo eguneko antolatzen. Azkenean, eguneko hogeita lau orduak horretan. Oharkabea, normalena hori delakoan, besteek ere horixe egiten dutelako. Elkarte tripazaleko afarian, futboleko eta edonon, lanari bueltaka!

Denborapasaena martxan jartzea beste erremediorik ez dakugu. Hartara derrigortuak gaude beste zerbaitetan pentsatzera, gutxiegi darabilgun hau astintzera, gauza anitzetaz gogojardunera. Txaletean ditugun leiho eta leihatik (telebista eta irratiek), irekita daudenean irensten diguten freskotasunari, haiek itxita (edo irekita) nola eutsi asmatu behar dugu. Freskotasun horrek, patxadarenean, amets borda, atsegindegi, hitzontzienea, al-gara-etxola eta gainerako larreak ihintzez ase dit-tzan, ordezkaezina den gau izartsuan ... eta garu-nean ●

[illegible]

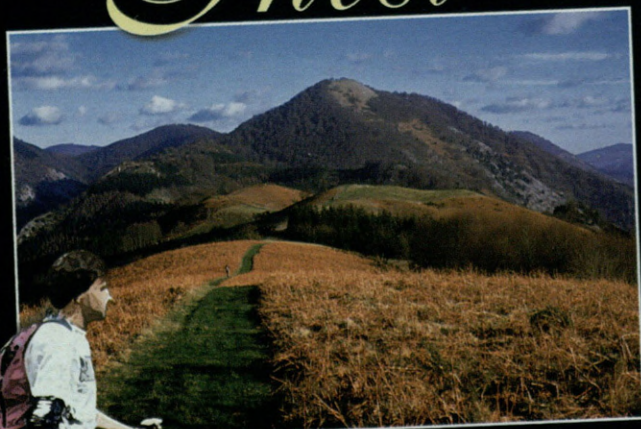
Haranetako zurrumbiloa atzean utzita

Euskal Herriko mendietan barna ihes

joateko aukera emango dizun liburua

*Euskal Herriko
mendietan barna*

Ihesi

ASIER AGIRRESAROBÉ

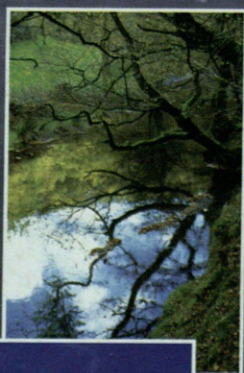

ARGIA

aisialdirako proposamenak

- 300 orrialde eta 50 ibilbide Euskal Herriko zazpi probintzietan.
- Paraje ezberdinak, ohiko ibilbide eta zidorretatik at.
- 400dik gora argazki eder.
- Argibide ugariz hornitutako mapa topografikoak.
- Ibilbide bakoitzaren kokapena, zailtasuna, denbora, luzera...
- Orokorrean ibilbideek abiapuntu eta amaiera bera dute, igoerako eta jaitsierako bide ezberdinekin.
- Testu guztiak banan-banan eguneratuak eta berraztertutak.

*Liburudendetan salgai
edo ARGIAra deituz*

ARGIA

aisialdirako proposamenak